میر عوسمان پاشا بەدرخان

دوو تەقەلا لەپێناو ژیانەوەی میرنشینی بۆتان و دامەزراندنی دەوڵەتی دەستووریی سەربەخۆی کوردستان

نووسینی: پرۆفیسۆر. دکتۆر یاسین سەردەشتی

زانکۆی سلێمانی ٢٠٢٠

پێشەکیی:

خوێنەری ئازیز، ئەم نووسینەی بەردەست تیشکخستنە سەر هەوڵ و چالاکییە سیاسیی و سەربازییەکانی یەکێک لەکوڕەکانی میربەدرخانی میری بۆتانە، ئەویش میر عوسمان پاشایە، ئەو میرەی کە لەدوو قۆناغی جیاوازدا، لەکۆتایی حەفتاکانی سەدەی نۆزدەیەم و هەروەها لەسەرەتای سەدەی بیستەمدا، هەوڵیداوە رێبەرایەتیی نارەزایەتیی خەڵکی کوردستان دژی حکومەتی عوسمانیی و سوڵتان عەبدولحەمیدی دووەم بکات. ئەم نووسینە، وردەکاریی ئەو هەوڵانە دەخاتەبەرچاو بەپشتبەستن بەچەندین سەرچاوەی مێژوویی بڕواپێکراو و هەروەها چەندین رۆژنامەی بیانیی وجیهانیی، کە پێشتر لەلایەن بایەخدارانەوە زۆر قسەی لەسەر نەکراوە. هەروەها دەقی ئەو چاوەپێکەوتن و دیدارانەی بۆ یەکەمجار بڵاوکردۆتەوە، کە لەکاتی سەردانی عوسمان پاشا بۆ لەندەن، لەگەڵ پەیامنێری رۆژنامەیەکی فەرەنسیی و ئینگلیزییدا کردوونی و هەوڵیداوە پوختەی ئەو دیدارانەش بەکورتیی شرۆڤە بکات.

لەراستییدا، پێمانوایە بایەخی ئەم نووسینە لەرووی مێژووییەوە لەوەدایە کە چەندین لاپەڕەی شاراوەی لەژیانی عوسمان پاشادا و هەروەها لەمێژووی خەباتی بنەماڵەی بەدرخانییەکان دژی دەسەڵاتدارانی بابی عالی، خستەبەرچاو و مێژووی کوردیی لەسەرەتای سەدەی بیستەمدا بەچەندین لاپەڕە و وردەکاریی نوێ دەوڵەمەند کردووە، هەربۆیە دڵنیاین کە بەهاو بایەخی خۆی دەبێ و بۆ خوێنەران و خوێندکارانی میژووی کورد و مێژووناسان سوودبەخش دەبێت. هەر بژین.

پرۆفیسۆر دکتۆر یاسین سەردەشتی
بەشی مێژوو/ زانکۆی سلێمانی
٧ی تەموزی ٢٠٢٠

دەروازە

ئەگەر نیوەی یەکەمی سەدەی نۆزدەیەم لەمێژووی کوردو کوردستاندا، قۆناغێکی داکشان و ئاڵۆزیی و لەناوچوونی دەسەڵاتی سیاسیی و کۆمەڵایەتیی و لاوازیی ئابووری بێت، کە لوتکەی نەهامەتییە سەرەکییەکانی خۆی لە رووخاندنی میرنشین و دەسەڵاتە خۆجێیە مێژوویەکانی مەڵبەندەکانی کوردستانی وەک بابان و سۆران و بۆتان و هەکاری و بادینان و بدلیس..هتد دەبینێتەوە، ئەوا نیوەی دووەمی ئەم سەدەیە، قۆناغێکی فرە مەترسییدارترو تاریکترو پڕنەهامەتیی و ئاڵۆزتری بۆ خەڵکی کوردستان هێنایەپێش، کە ئاکامی خەتەرناکی لێکەوتەوەو چارەنووسی وڵاتەکەو خەڵکەکەی رووبەڕووی کێشەو قەیرانگەلێکی لەچارەنەهاتوو کردەوە.

وەک لەچەندین بابەت و بۆنەی جیاوازدا وتومانە کە رووخاندنی میرنشینە کوردییەکان، سەرەتای زنجیرەیەک نەهامەتیی و کەوتنەوەی گرفتی گەورەبوون لەکوردستان و تەواوی ناوچەکەیان رووبەڕووی ئاستەنگ و شڵەقاندن و قەیرانگەلێکی قووڵ کردەوە، بەوهۆیەی ئەو دەسەڵاتە مێژووکردە خۆجێیە خۆماڵییانە لەپرۆسەیەکی درێژخایەنی سیاسیی و کۆمەڵایەتیدا خولقابوون و بەئەندازەی پێویست توانیبوویان هاوسەنگیی سیاسیی و کۆمەڵایەتیی و ئابووری و فەرهەنگی لەکۆمەڵگای سروشتی و ساکاری کوردەوارییدا رابگرن و ئاشتیی کۆمەڵایەتیی و پێکەوەژیان و ئاسایشی هەرێمەکانی وڵات لەشێوە ساکارەکەیدا فەراهەم بکەن. هەربۆیە رووخاندنی لەناکاویان بەهۆکارێکی دەرەکیی کە پەلاماری لەشکری تورکیی عوسمانیی بوو بەئامانجی چەسپاندنی سیاسەتی ناوەندگەرایی سیاسیی و ئیداریی و داڕووتاندنی راستەوخۆی ئابووری ناوچەکە، بۆشاییەکی گەورەو لەرزەیەکی توندی لەپەیکەرو رەوشی گشتیی ناوچەکە وەشاند کە دەرگای چەندین قەیران و وێرانکارییەکی گشتگیریی بەرووی کوردستاندا کردەوە.

دەوڵەتـــی عوســـمانیی، وەک داگیرکەرێـــک (هەروەهـــا ئێرانـــی قاجارییش بەهەمان شێوە لەبەشی رۆژهەڵاتی کوردستاندا کە ئامانجی ئەم لێکۆڵینەوەیەی ئێمە نییە)، پاش رووخاندنی میرنشینە کوردییەکان و راگواستنی تـوێژی بـاڵای دەسـەڵاتداریی سیاسیی و کـۆمەڵایەتیی لەکوردستان بۆ نـاوچە و ناوەندە دووردەستەکانی وەک ئەستەمبوڵ و کریتـی یۆنـان و بەغـداو شـام و لەنـاوبردنی هەنـدێکیان، وەک میـرە کۆرەی رەوانـدوز لەنیسانی ساڵی ١٨٣٧دا، هەروەهـا قەدەغەکردنـی گەڕانەوەی ئەوانـی تریـان، وەک ئەنـدامانی بنەماڵەی بەدرخـان بەگـی بۆتان، پاش شکستی جوڵانەوەکەی و تەسلیمبوونیان لەئابی ١٨٤٧دا، بۆخـۆی نە مەبەسـتیبوو، نە لەتواناشـیدا بـوو، لەچوارچێوەی ئیـدارەو سیستمێکی تۆکمەی جێگیرو کاراو دادپەروەردا، لانیکەمی ئاسایش و ئـارامیی نـاوچەکەو دۆخـی ئـابووری و بژێـوی خەڵـکەکە و ئاشـتیی کۆمەڵایەتیی دابینبکات و ئایندەی ناوچەکە لەچێوەیەکی بونیـادنەرانەدا ئاراستەبکات، بەڵکو لەسایەی دەسـەڵاتێکی داگیـرکەرو داروتێنەری دەوڵەتێکی گەندەڵ و شکستخواردوو و پەکـکەوتەو قەیرانزەدەی وەک ئیمپراتـــۆری عوســـمانییدا، ئەوەی روویـــدا تەواو پرۆســـەیەکی شێوێنەرانەو کاولکارانەو رووخێنەرانە بوو.

شایەنی وتنە، کوردستان لەتەواوی ئەم قۆنـاغەدا، واتە هەر لەدوای رووخاندنی میرنشینەکانەوە، تاوەکو رووخـاندنی دەوڵەتـی عوسمانیش پاش یەکەمین جەنگی جیهانیی ، بۆ یەک سات ئـارامیی و جێگیریـی و ئاسـایش و خۆشـگوزەرانیی بەخـۆیەوە نەدیـوە، کوردسـتان و خەڵکەکەی، جگە لەوەی لەسایەی هێزی سەربازیی داگیـرکەرو دەزگـا ئیـدارییە گەنـدەڵ و بەرتیلخـۆرو شکسـتخواردووەکەی عوسـمانییدا، لەژێـر فشـاری سـەرکوت و باجسـەندن و پشتگوێخسـتندا دواڕادە چەوساوەبوون، کۆمەڵێک کێشەو قەیرانی گەورەو نوێشی هاتەپێش کە تائەو کاتە بەوشێوە زەق و کاریگەرە دەرنەکەتبوو، ئەویش دەرکەوتنی بەرژەوەندییەکانی وڵاتانی زلهێزی وەک بریتانیا و فەرەنسا و روسیاو پاشـتریش ئەڵمانیـاو نەمسـاو مەجەرو ئەمریکـا لە ئیمپراتـۆریی عوسـمانیی و کوردسـتان و تەواوی رۆژهەڵاتـی ئاسـیای بچـووک و

توندوتیژبوون و پێکدادانی بەرژەوەندیی سیاسیی و ئابووری و ستراتیژیی و بازرگانیی ئەو وڵاتانە لەناوچەکە، رەوشی گشتیی کوردستانی شڵەقاوترو شێواوترو بارگاویتر بەرەگەزی نەرێنیی دەکردو لەتەواوی قەیرانە کۆن و نوێیەکانی ناوچەکەوەی تێوەدەگلانن. بەتایبەت، کاتێک روسیای قەیسەری سیاسەتی فراوانخوازیی لەهەمبەر ئیمپراتۆریی عوسمانیی و کوردستان و ئاسیای بچووک گرتبووەبەرو ماوەماوە جەنگی دەرەکیی بەسەر دەوڵەتی لاوازو گەندەڵی عوسمانییدا دەسەپاند و لەم جەنگانەشدا بەرەیەکی سەرەکی شەڕو پەلامارو لەشکرکێشییەکان بەکوردستاندا تێدەپەڕیی و لەوێدا دەقەوما، بەتایبەتی شارە و ناوەندە کوردییە سەرەکییەکانی وەک قارس و ئەردەهان و بایەزیدو ئەرزرۆم..هتد دەبوونە ناوەندو گۆرەپانی شەڕو کوشتارو گەمارۆ و وێرانکاریی و کاولکاریی و لەناوچوونی دانیشتووانەکەی و کەوتنەوەی برسیتیی و هەژاریی و ماڵوێرانیی و پەتاو نەخۆشییە کوشندەکانی وەک تیفۆو تاعونی رەش،ئاکامێکی راستەوخۆی جەنگەکان و رووداوەکانی بوون.

شایەنی باسە، دەوڵەتی عوسمانیی پاش رووخاندنی میرنشینەکان و ئەو زەبرو زۆرەی سەرکردە سەربازییەکانی وەک رەشیدپاشا و عوسمان پاشا دژی خەڵکی کوردستان نواندیان، نەیانتوانی هەرگیز بەتەواوەتی لەرووی سەربازییەوە دەسەڵاتی تەواوی دەوڵەت بەسەر ناوچە سەختەکانی کوردستاندا بسەپێنن و ئیدارەیەکی ناوەندگەرای تۆکمەی دەوڵەتیی لەو ناوچانە دابمەزرێنن، هەر چەندە دەوڵەت هەوڵیدا لەوبوارە پەنا بۆ هێنانی توندوتیژترین و دڵڕەقترین فەرماندە سەربازییەکانی لەشکرەکەی ببات لەپێناو چەسپاندنی ئارامیی و دەسەڵاتی دەوڵەت لەکوردستان، کە یەکێک لەوانە بەرەگەز کوردیشبوو بەناوی (ئیسماعیل حەقی پاشا)[1]، بەڵام هێشتا ئەو

[1] ئیسماعیل حەقی کوڕی شەریف بەگ و لەکوردەکانی قارس بوو، لەساڵانی سییەکانەوە وەک سەربازو دواتر باجگر تێکەڵ بەئیدارەو خزمەتی دەوڵەت ببوو، دواتر بەشداری شەڕی قرەمی کردو لەهێزەکانی فیرقەی ئیسلاحییە لەساڵی ١٨٦٣دا، بەشداریی کرد.سوڵتان لە ساڵی ١٨٦٨دا، ناوبراوی کردە والی دیاربەکرو بۆ ماوەی ٧ ساڵ و نۆمانگ لەوێ مایەوە تا ساڵی ١٨٧٥و پاشتر لە ١٨٧٦دا، کردیانە والی ئەرزڕۆم.

دەســەڵاتەی دەوڵەت لەرزۆک و نــاجێگیر بــوو، بەشـێوەیەک لەکــاتی دەرکەوتـی قەیـرانە هەرێمییەکـان و جەنگەکانـدا، بـوون و ئاینـدەی ئەم دەسەڵاتەی دەوڵەت لەکوردستان دەکەوتە مەترسییەکی جدییەوە.

لەڕاسـتییدا، چ کـۆمەڵانی خەڵکـی کوردسـتان کە خۆیـان لەخـێڵە کۆچەرو نیمچەکۆچەرەکان و دانیشتووانی نیشتەجێی شارو لادییەکـان دەبینییـەوە، چ سـەرەکخێڵ و ئاغـاو شـێخەکانی کـورد، بەتایبـەت لەناوچـە شاخاوییە دوورەدەستە سەختەکان، کە بە بەهێزیی و تۆکمەیی مـابووونەوە و خاوەن فەرمانڕەوایەتیی راستیینەی بەشێکی بنەڕەتیی ناوچەکە بوون، رقیـان لەبــوونی ســوپاو ئیــدارەی گەنــدەڵ و فشــارهێنی تــورکی عوســمانیی لەناچەکانیــان دەبــۆوەو دژی ناوەنــدگەرایی دەوڵەتیــی و بــوونی پایەکــانی حکـومەتی بیرۆکراتیـی بێـزراو بـوون و فـرە بەپەرۆشـبوون تـاوەکو هەر دەرفەتێـک بـۆ دامـاڵینی خۆیـان و ناوچەکانیـان لەو دەسـەڵات و بـارگرانییە

ئیسماعیل حەقی بە دانپێدانانی مێژوونوسانی روسی وەک خالفین و لازاریف، زۆر بەتوندی بەگژ خێڵە کوردییە یاخییبووەکاندا چووەوەو دژی هەموو ئەو کوردانە کەوتەکار کە دژی چەسپاندنی دەسەڵاتی دەوڵەت بوون لە کوردستان. ئەو بە دڵڕەقیی و زبردەستیی و خوێنڕێژییەکی گەورە لەکوردستان ناویدەکردبوو. بەشێوەیەک رۆڵێکی گەورەی لە جێبەجێکردنی سیاسەتی عوسمانیی و جێگیربوونی دەسەڵاتەکەی لەدوورترین ناوچەی کوردستاندا گێڕا.
ناوبراو ئەو کاتەی لەدیاربەکربوو، ماشێنێکی چاپی بردە ئەوێ و بەزمانی تورکیی ، رۆژنامەی "دیاربکر" ی لەساڵی ١٨٦٩دا، بڵاوکردەوەو هەوڵیدا دیاربەکر بکاتە سەنتەری جێبەجێکاری هەڵمەتی سەپاندنی سەنترالیزم و جیگیرکردنی چنگی دەوڵەت بەسەر تەواوی کوردستاندا. جگە لەوە، ئیسماعیل حەقی پاشا، رۆڵێکی بەرچاوی لە پەیوەندیگرتن و هاندانی شێخ و سەورۆکخێڵ و دەرەبەگە دەوڵەتپەرستەکانی کوردەوە هەبوو، بۆئەوەی رەشورووتی کورد لەتیپ و هێزی سەربازیی چەتەگەراییدا کۆبکەنەوەو لەشەڕی داهاتووی رووس-عوسمانی لە ١٨٧٧-١٨٧٨ بەناوی پیدانی بەرات و موچە و پایەی سەربازیی و چاوپۆشی لەتاڵانییکردن، بەشدارییان پێبکات. ئەوەیماڵوێرانییەکەی گەورەی بەسەر کوردستاندا هێناو جگە لەوێرانبوونی گوندو شارەکانی، بەشێکی گەورەی ناوەندی دانیشتوانەکەشی وەک قارس و بایەزیدو تەنانەت ئەرزڕۆمیش کەوتنە بەر پەلاماری سوپای رووسی و کوردیان گلاندە جەنگێکە کە هیچ سوودییکی بۆی نەبوو، ئەوەی دۆخیکی نالەباری لەکوردستاندا لەدواچارەکی سەدەی نۆزدەیەمدتا هینایەکایەوە.شایەنی باسە، دەسەڵاتدارانی عوسمانیی لەپای ئەو خزمەتە گەورەیەی ئیسماعیل حەقی بە دەوڵەت و جێگیرکردنی دەسەڵاتەکەی لەکوردستان، بانگیان کردە پایتەخت و لەوێ نیشان و میدالیایان پێشکەشکردو سوپاسیانکرد. ناوبراو لە ٢٢ی فێبرایەری ١٨٩٧دا، لەسکوداری ئەستەمبوڵ مرد.

بقۆزنەوە . ئەم توێژە باڵادەستەی کۆمەڵگای کوردیی، لەبەرامبەر دەوڵەتدا

کورد ئیسماعیل حەقی پاشا

(برنجی سنه)

دیاربکر

(نومرو) ۲

— وقایعنامهٔ رسمیٔ ولایت —

(جمادی‌الاولی) ۲ (سنه) ۱۲۸۶ — صالی — (تموز) ۲۹ (سنه) ۱۲۸۵

(اشبوغزته هفته‌ده بردفعه چیقار ، برسنه‌لکی (۷۰) والتی آیلغی (٤٠) غروش‌وهر نسخه‌سی (٦٠) پاره‌یه‌در)
(داخل ولایتدن ماعدا محللر ایچون بوفیئاته پوسته اجرتی ضم اولنور)

وقایع ولایت

جنتمکان غازی سلطان سلیمان خان افندمز حضرتلرینک مبرات جلیله‌لرندن معدود اولمق اوزره اوچ اوچ بچق ساعت مسافه‌سی اولان کوزلی قریه‌سندن (دیاربکر) ه جاری اولان حمروات اولان صوینک یوللری پك چوق سنه‌لردن برو کرکی کبی تعمیر کورمامش اولدیغندن صوینك نصفی مقداری مملکته یتشمکسزین مجرای قدیمندن چیقه‌رق شورایه بورایه دوکلمکده ایدی

ومجرانك شوفنالغنه انضمامنده کمه اراضی اصحابنك جریان ایدن بعض حالات وخیدلری دخی منصب اوله‌رق یعنی صوینك خیلیجه‌سی اصحاب مرقومه‌نك غدر و طمعلرینه دوکیله‌رك آنکله منافع شخصیه بی موجب اولان زراعت اجرا ایدلمکده وموسم صیفك شدتنده اهالیٔ مملکت صوسزلقدن مضطرب اولمقده ایدی فی الواقع امور نافعهٔ زراعتك تکثری زیاده‌سیله آرزو اولنور ومرضیٔ حکومت دخی بوکا تعلق ایدر ایسه‌ده بربلدهٔ جسیمه اهالیسنك قوهٔ حیاتیه سنه معادل اولان ماء لذیذ مذکور اشخاص معدوده‌نك انتفاع ذاتیلری یولنده تلف اولمسی واهالینك یاز کونلرنده صوسزلقدن ضرورت چکمسی بر وجهله تجویز اولنه مدیغندن ومجرایه جوار اولان نهر جدید نام حرقی تشکیل ایدن صو دخی شومجرادن اطرافه انشعاب ایده‌کلان صولر اوله‌رق نهر مذکورك اندن استفاده سیده خیلوجه سوء استعمال تحدثنه باشلوجه سبب اولدیغندن مجرانك غایت قوی تعمیر ایله صوتلف اولمقسزین کاملاً مملکته اساله ونهرك اندن استفاده‌سنه سبب اولان عوارض مضره‌نك دخی کلیاً امحا وازاله اولنمسی خصوصی کچن سنه عقد اولنان مجلس عمومیده قرارلشدریله‌رق اولبابده تعیین اولنان مأمورلرك اجرا ایلدکلری کشف متضمن ویردکلری دفترده بوتعمیر ایچون اون اوچبوك غروش مصرف اختیارینه لزوم کوسترلمش وتعمیر یولنده صرف اولنه جق اقچه‌نك امر تسویه‌سی ایسه صودن دائمی صورتده انتفاع ایدنلره عائد اولمق جهتیله بوبك ایچون خزینهٔ جلیله‌یه مراجعه محل ومناسبت کوریله مدیکی کبی کشف دفترینك ناطق اولدیغی مقدارك کلیته نظراً بونده اهالیجه اعانه صورتنده دخی خیلوجه مشکلات کوریلوب فقط رشدیه مکتبی دخی طفسان شوقدر بیك غروشه کشف اولنمشیکن اندن چوق اشاغی مصرفله یاپدیرلمش اولمسنه باقیلنجه بونده دخی

خوازیــاری پاراســتنی دەســەڵاتی لۆکــاڵیی و خــۆجێی خۆیــان بــوون و لەنێوخۆشــدا خوازیــاری پاراســتنی جیاوگــە کۆمەڵایەتییــەکانیان و مافــە چینایەتییــەکانیان بــوون لەهەمبــەر رەعیــەت وجووتیــاران و نیشتەنییەکاندا. جێبەجێکردنی ئەرکە چینایەتییەکان و پابەندبوون پێیەوە لەلایەن دەستوپێوەندو رەعییەتەکانیانەوە، بابەتگەلێك بوون کە لەلایـەن ئـەم تـوێژەوە هـیچ سازش و وازلێهێنـانێکی هەڵنـەدەگرت، بەتایبـەت وەرگرتنـی بـاجی دەیـەك و بێگاریی جووتیاران و وەرگرتنـی بزنانـەو پوشانەو رۆنانەو هێلکانەو گوریسانەو سەرانەو سورانەو ..هتد.

هەربۆیە لەخۆڕا نییە، کە پاش هەر قەیرانێکـی جدیی لەناوەنـدی دەسەڵاتی ئیمپراتۆرییەتەکە، یاخود هەر جەنگێکی دەرەکیی عوسمانیی لەگەڵ وڵاتـانی دراوسـێی وەك ئێـران و روسـیا، ئەگەری تەقینـەوەی دۆخەکەی کوردســتان و هەڵگیرســاندنی راپەڕینیەکــان و پشــێویی رەوشی گشتیی ناوچەکە ئەگەرێکی چاوەڕوانکراو و بابەتێکی جێگای مەترسیی و دڵەڕاوکێی دەوڵەت بوو. نموونەی مێژوویش لەو بارەیەوە زۆرن، هێشتا چەند ساڵێکی کەم بەسەر رووخاندنی میرنشینی بۆتان و هاتنی ئیدارەی ناوەندیی عوسمانیی بۆ کوردستان تێپەڕی نەکردبوو، کاتێــک جەنگــی قیــرم (١٨٥٣-١٨٥٦) روویــدا، کوردســتان بــووە مەیدانی راپەڕینێکی گەورە بەرێبەرایەتیی یەزدانشێر کە نـاوچەیەکی بەرفراوانــی گــرتەوەو ناوەنـدەکەی نـاوچەی بۆتـان بوو- بەشێوەیەک ئەگەر ئینگلیزەکــان و رووســەکان لەو کــاتەدا بــێلایەن بوونــایە، زۆر گرانبــوو بــۆ عوســمانییەکان ســەرکەوتن بەســەر ئەم راپەڕیــنەدا بەدەستبێنن. شایەنی باسە، پاش هەموو راپەڕین و سەرکوتێکی نوێ، وێرانکاریی و کاولکاریی و کوشتاریی زیاتر لەسەر خاکی کوردستان روویدەداو ئەوەش دەبووە سەرچاوەی قووڵبوونەوەی کێشە کەڵەکەبووە کۆنەکان و دەرکەوتنی قەیرانگەلی نوێی ئەوتۆ، کە تادەهات رەوشـی نــاوچەکەی ناســەقاگیرترو شـڵەژاوتر دەکـردو ئاینـدەی ناوچەکەشــی بەرەو تــونێلیکی تــاریکتر دەبــرد. بەتــایبەت لەم قۆنــاغەدا جــگە لەتوندبوونەوەی ململانێی بەرژەوەندییە دەرەکییەکان و فشاری وڵاتە زلهێزەکـان بـۆ دەسـتکەوتنی بەرژەوەنـدیی بازرگـانیی و ئیمتیـازاتی

چەور لەرووی دەرەکییەوە، برسێتی و نەخۆشیی و هەژاریی خەڵکی ناوچەکەش دەرگای لەسەر رووی چەندین ناکۆکیی نێوخۆیی و توندوتیژیی و جەنگی نێوان خێڵەکان و پەلاماری خێلەکان بۆ سەر نیشتەنییەکان و دیاردەی دزیی و جەردەیی و راورووت و دوژمنایەتیی و تۆڵەسەندنەوە دەکردەوە، هەتا گەیشتە سەر تێکچوون و لاوازبوونی ئاشتیی کۆمەڵایەتیی و بڵاوکردنەوەی دەمارگیریی مەزهەبیی و پێکدادان لەگەڵ کەمینەکان لەناوچەکە، بەتایبەت لەگەڵ ئاسوریی و ئەرمەنەکان.هەر لێرەدا دەبێت ئاماژە بۆ ئەو راستییەش بدرێت، کە هەولەکانی ئێران و عوسمانیی بۆ دیارییکردن و توندکردنی سنوری نێوانیان و سنوردارکردنی هاتوچۆی وەرزی خێڵە کوردییەکان بەرەو کوێستانەکانیان و دەستگەیشتنیان بەلەوەرگاکانیان، ئەگەری کەوتنەوەی برسێتی و پێکدادانی ئەو خێڵانەی لەگەڵ هێزەکانی دەوڵەت و هەروەها نیشتەنییەکانیش و دیارەدەکانی دەستدرێژیی و کەوتنەوەی راورووتی زێدەتردەکرد.

هەر لەم رووەوە، دەبێت بوترێت کە خولیاو ئامانجە فراوانخوازییەکانی روسیای قەیسەریی لەسەر حیسابی دەوڵەتی عوسمانیی و دواجار هێرش و پەلامارەکان و ئەو جەنگانەی کە روسیا لەسەرەتاو ناوەڕاستی و دواچارەکی سەدەی نۆزدەیەمدا دژی ئیمپراتۆرییەکە هەڵیدەگیرساندن، نەك هەر بەزیانی مادیی و مرۆیی و مەعنەویی گەورە و سەپاندنی چەندین رێکەوتننامەی شکۆشکێنانەو نابەرابەری لەدژی عوسمانییەکان لێدەکەوتەوە، بەڵکو زەمینەیەکی فرە لەباریشی بۆ دەستێوەردانی زیاتر لە کێشە نێوخۆییەکانی ئیمپراتۆرییەکە دەرەخساند، کە تادەهات هەلومەرجەوم قەیرانەکانی قووڵتر دەکردەوە و سەرئەنجامیش بەلەدەستدانی زیاتری سەروەریی و دابڕینی زێدەتری خاکی ئیمپارتۆریی عوسمانیی کۆتاییدەهات و دەرفەتگەلێکی زیاتری لەبەردەم ئەو زلهێزانە دەرەخساند کە دەستوەردانی زیاتر بکەن و پیلانی زیاتر بۆ هێنانەدی بەرژەوەنییەکانیان دابڕێژن، وەك ئەوەی لەبەلقان و بەشی رۆژئاوای ئیمپراتۆرییەکە روویدا، بەشێوەیەك هێشتا خۆری سەدەی نۆزدە تەواو

ئـاوا نـەببوو كـە دەوڵـەتی عوسـمانیی تـەواوی بەشـی ئـەوروپیی ئیمپراتۆرییەکەی لەدەستدا و یەك بەدوایەکی گەلانی ئەو ناوچانە پاش زنجیرەیەك ململانێ و پیکدادانی خوینایی، جیابوونەوەو سەربەخۆیی خۆیان راگەیاند، کە دواهەمینیان بولگارییەکان بوون.

کاریگـەریی جـەنگی روسـیی-عوسـمانیی (1877-1878) لەسـەر ئیمپراتـۆریی عوسـمانیی وێرانکـەربوو، بەشـێوەیەك نـەك دەرئەنجامەکـەی بەتـەنیا بووەهـۆی لێـدانی گـورزی کەمەرشـکێن لەخـەونی چاکسـازیی و بوژانـەوەی ئیمپراتۆرییەکـەو هێنانـەدی جێگیریی سیاسی و ئابووری و ناچارکردنی دەوڵـەتی عوسمانیی بۆ رازییبـوون بـە لەدەسـتدانی تـەواوی قەڵـەمڕەوەکـەی لەبـەلقان، بـەڵکو بەشـێکی هـەر گـەورەی رووداوەکـانی جـەنگ، لەبـەرەی بـاکوری رۆژهـەڵاتی ئیمپراتۆرییـە، لـە بـاکووری رۆژهەڵاتـی کوردسـتانی عوسـمانیی بەتـایبەت قـارس و ئـەرزڕۆم و ئەردەهانـدا روویانـداو پاشـتریش ئـەم ناوچەیـە بـووە ناوەنـدی ململانـێ و چـاوتێبڕین و چڕبوونەوەی پیلانەکانی وڵاتانی ئـەوروپیی بەرژەوەندییدار بۆ زیـاتر فشارخستنەسـەر دەوڵـەتی عوسمانیی. ئـەوەش نـەك هـەر بـووە هـۆی گـۆڕانی جەوهـەری لەپێکهاتـەی دانیشـتووانی ئیمپراتۆرییەکـە و لەدەسـتدانی زۆرینـەی دانیشـتووانە کریسـتیانییەکەی لەبـەلقان و تێکچوونی هاوسـەنگیی بـەلای پێکهاتـە موسوڵمانەکەی دانیشـتووان‌دا، بەڵکو تۆوی ناکۆکیی و پەرتبوون و ورووژان و دابڕان و پێکدادانیشی بـۆ بەشـێکی هەسـتیاری ئیمپراتۆرییەکـە لـەباکووری رۆژهـەڵات گواستەوە، کە بەهیچ جۆرێك چاوەڕیی ئایندەیەکی گەشی لێ نەدەکرا.[2]

ئاشکرایە، پاش ئەوەی سوڵتان عەبدولحەمیدی دووەم، هاتەسەرتەختی دەسەڵاتی ئیمپراتۆرییەکە لەساڵی ١٨٧٦دا، دۆخێکی شێواو لەوڵاتدا بەرقەراربوو. بەهۆی شکستی تەنزیمات و دەستێوەردانی دەرەکیی و جوڵانەوەی هەرێمەکان دژی دەوڵەت و لاوازیی پێگەی سوڵتان و زێدەبوونی قەرزە دەرەکییەکان و هەژمونی

[2] ئێریک جەی زوچەر، مێژووی چاوچەرخی تورکیا، وەرگێرانی: پرۆفیسۆر.ی.دکتۆر یاسین سەردەشتی، چاپی دووەم، سلێمانی،ل ل ١٢١-١٣٥.

بیرۆکراتی و بابی عالی بەسەر کۆشکدا، ڕەوشی گشتیی تادەهات لەپاشەکشێدا بوو، ئومێدێیش بە سەرکەوتن و بەرەنگاربوونەوەی قەیرانەکان لاوازبوو. هەربۆیە سوڵتان عەبدولحەمید بڕیارییدا چەندەی دەتوانێت هەوڵ بۆ بەهێزکردنەوەی پێگەی سەڵتەنەت و زیندوکردنەوەی هێزی مەعنەوی خەلافەت، هەوڵی زیندووکردنەوەی گیانی سەرخانی رژێمە کۆنەکە بدات بێئەوەی چاو لە ناوەندگەرایی و چاکسازییە ئابوریی و ئیدارییەکان بپۆشێت، بەتایبەت راکێشان و نزیکردنەوەی چینی باڵادەستی سونەتیی و داخستنی ئیمپراتۆرییەکە بەرووی دەستێوەردانی بێگانە و جەختکردنەوەی لەسەر پانئیسلامیزم و توندکردنەوەی جومگەکانی دەوڵەت و حکومەت بەپشتبەستن بەکۆمەڵێک کاربەدەستی گوێڕایەڵ و ملکەچ بۆ خودی سوڵتان. هەرچەندە سوڵتان لەقۆناغی یەکەمی دەسەڵاتدارییەتییەکەدا، کۆمەڵێک لەمپەری گەورەی وەک جەنگی روس و رێکەوتنامەکانی وەک سانستیڤانۆ و بەرلین لەدەرەوەو هەروەها جوڵانەوەکانی بەلقان و نفوزی کاریگەری هەندێک لەکاربەدەستە باڵاکانی بیرۆکراتییەت وەک میدحەت پاشا، لەناوەوە هاتەبەردەم، بەڵام وردە وردە بەسەریاندا زاڵبوو، توانی ئەو ئامانجانە بینیتەدی کە بۆخۆی پلان و پیلانی وردی بۆ دادەڕشتن.

سەبارەت بەکوردیش، سوڵتان عەبدولحەمید هەوڵیدا تاکو ئەوپەڕی سوود لەتواناو هێزی عەشیرەتە کوردییەکان و چینی باڵادەستی سونەتیی کورد، لەپێناو بەهێزکردنی دەسەڵات و پێگەی خۆی سیستمەکەی، دژی نەیارە نێوخۆیی و دەرەکییەکانی، وەربگریت. بەڵام سوڵتان لەورووەوە، زۆر زیرەکانە هەڵدەسوڕاو هەمیشە دەیویست کە ئەو سوودوەرگرتن و راکێشانە بەجۆرێک بێت کە ببێتە بەهێزکەرێک بۆ سیاسەتی ناوەندگەرایی دەوڵەت و هیچ کات دەرەفەتی گەڕانەوەی دەسەڵاتی خۆجێیی هاوشێوەی سەردەمی میرنشینەکانی بەکورد رەوانەدەبینیەوەو بەتوندیی دژی هەر خولیایەکی بەو چەشنە هەڵوێستی وەردەگرت.

سوڵتان عەبدولحەمیدی دووەم (١٨٧٦-١٩٠٩)

لەم سەربەنەوە، نزیکردنەوەو راکێشان و لەخۆگرتنی سیستمەکەی عەبدولحەمید، بۆ بەشێکی بەهێز لە بنەماڵەی بەدرخانییەکان لەئەستەمبوڵ و پێدانی دەسەڵات و پێگەی باڵاو پۆستی جۆراوجۆر بە بەشێک لە ئەندامەکانی، کە ئامادەبوون بە خزمەتکردنی سوڵتان و ئاراستەکەی، وەک : بەحری پاشا، نەجیب پاشا، عەبدولڕەزاق پاشا، عەلی شامیل پاشا، عوسمان پاشاو حوسێن کەنعان پاشا ..هتد، بەشێک لەو ئامانجەی کە لەپێناو راگرتنی هاوسەنگیی سیاسیی و کۆمەڵایەتیی و چەسپاویی دەسەڵاتی خەلافەت و سەڵتەنەت گیرابووەبەر.

لەکاتی هەڵگیرساندنی جەنگی روسیی-عوسمانیی لەنیسانی ساڵی ١٨٧٧دا، کوردستان بەدۆخێکی فرە سەخت و دژواردا تێپەڕیی. فەرماندەکانی سوپا وەک: موشیر شاکر پاشا ، موشیر سامیح پاشا و ئەحمەد موختارپاشا و ئیسماعیل حەقی پاشا، فەریق فایق پاشاو

هەروەها شەفیق پاشا، کەوتبوونەخۆو هەوڵیاندەدا چەندەی دەتوانن سوود لەتوانای مادیی و مرۆیی کوردستان وەربگرن بۆ رووبەرووبوونەوەی هێزەکانی روسیا و دابینکردنی هێزی شەڕکەرو پێویستییە خۆراکییەکان و ئازوقە بۆ لەشکرەکانیان لەبەرەکانی جەنگ و شارەگەورەکانی کوردستانیان وەک وان و ئەرزڕۆم و دیاربەکر، کردبووە ناوەندێک بۆ تەیارکردنی هێزو کۆکردنەوەی پێویستییەکانی بەرەی قەفقاس[3]. سوڵتانیش هەوڵیدا پەیوەندی خۆی بەو بژاردە کوردییەوە لەکوردستان و لەئەستەمبوڵ بقۆزێتەوە، کە کردبوونی بە بەشێک لەستراکتۆری دەسەڵات و سیستمەکەی، بۆئەوەی لەجەنگەکەدا پاڵپشتیی لەشکری دەوڵەت بن و لەکوردستان نفوزی خۆیان بۆ کۆکردنەوەی جەنگاوەری کورد بخەنەگەر بۆئەوەی وەک هێزی شەڕکەرو پاڵپشتیی، لەجەنگەکەدا دژی روسەکان بەکاریانبهێنن. هەر لەو پێناوەشدا بوو کە پاش دەستپێکردنی جەنگ، سوڵتان فەتوای جیهادی دژی روس راگەیاند تاوەکو هاندەرێکی مەعنەویی بەو تەیارکردنە بدات.

هەربۆیە بەشێکی بەرچاوی رێبەرانی کورد لەشێخ و بەگ و سەرۆکخێڵەکان و کەسایەتییە ناسراوەکانی وەک شێخ عوبەیدوڵڵای نەهری و جەلالەدین ئەفەندی و حەمزە ئەفەندی و هەروەها میرزابەگی موتکان و موسابەگی کوڕی، بەشێک لەکوڕانی بەدرخان بەگی بۆتان وەک عەلی شامیل و عوسمان بەگ و حوسین کەنعان ، جگە لەکوردانی دێرسم و سەرکردەکانی وەک نافیز بەگ و مەنزوربەگ و هەندێک لەخێڵەکانی کورد و ئێزیدییەکانی قارس کە مەیلی روسەکانیان هەبوو[4]، سەرەتا بەدەم بانگەوازی خەلیفەو داواکاریی دەوڵەتەوە رۆیشتن و کەوتنە کۆکردنەوەی دەستوپێوەندی

---

[3] بۆ زیاتر :
جليل جليلي ، من تاريخ الأمارات الكردية في الأمبراطورية العثمانية في النصف الاول من القرن التاسع عشر، ترجمة: محمد عبدو النجاري، بيروت، 1987، ص ص ٣٤-٣٥.

[4] Prof. Dr. Kezban ACAR, Imperial Rivalry between Russia and the Ottoman Empire over Kurdistan in the Nineteenth Century, H i s t o r y S t u d i e s, Volume 8 Issue 3, September 2016, p17.

خۆیان بەپشتبەستن بەو بەڵێنانەی کە پێیاندرابوو بۆ دابینکردنی خەرجی جەنگاوەرەکانیان و لەبەرچاوگرتنی ماندوبوون و قوربانییەکان لەجەنگەکەدا، بەشێوەیەک بەشێک لەوانە رۆڵی بەرچاویان لەجەنگەکدا بینی و تائەوپەڕی توانای خۆیان لەشەڕەکاندا دژی روسەکان بوونەوەو لەشەڕەکانی بایەزید بەرگریی لە شاری ئەرزرۆمدا بەشداربوون. تەنانەت لەنێو کوڕانی بەدرخان بەگ، جگە لەعەلی شامیل کە بەسەختی لەجەنگەکەدا بریندارببوو، حوسێن کەنعانیش لەچەندین لای جەستەیەوە بریندارببوو، ئەو حوسێن کەنعانەی کە لەگەڵ عوسمان پاشای برایدا، لەژێر فەرماندەیی موشیر شاکر پاشادا بەچەند هەزار جەنگاوەری کوردەوە، بەشداریی جەنگەکەیان کردبوو.

وەک پێشتر وترا، کە کەوتنەوەی جەنگەکان و شکستی بەردەوامی ئیمپراتۆریی عوسمانیی لەو جەنگانە، ئاکامی مەترسیداریان بۆ سەرجەم هەرێمەکانی وڵاتەکە لێکەوتەوە، بەڵام کوردستان بەو پێیەی کەبەرەیەکی سەرەکیی جەنگ و ئیدارەیەکی فاسیدو لەرزۆکی تێدابو، لەو رووەوە پشکی شێری بەرکەوتبوو. برسێتیی و کەوتنەوەی پەتای تیفۆو زێدەبوونی فشاری دەوڵەت بۆ سەربازگیریی و باجسەندن و دەستبەسەرداگرتنی موڵک و ئاژەڵ وخۆراک و ئازوقەی خەڵک، دۆخێکی مەترسیداری لێکەوتبۆوە کە کەوتنەوەی پشێویی و تەقینەوەی لێ چاوەڕواندەکرا.[5]

ئینگلیزەکان، کە لەجەنگی روسی-عوسمانییدا، بەتەواوەتیی لایەنگری عوسمانییەکان بوون و بەشێک لەئەفسەرەکانیان وەک لیمان پاشاو هیبارد پاشاو بێکەرپاشا و فالتۆرن بەگ..هتد، ناردبوو تاوەکو هاوکاریی هێزەکانی عوسمانیی بکەن و رێکیانبخەنەوە، لەم قۆناغەدا زۆر بەوردیی چاودێریی دۆخی شڵەژاوی کوردستانیان دەکردو زانیارییان کۆدەکردەوە. سەرکەوتنی روسەکان لەبەرەکانی جەنگ و داگیرکردنی بەشێک لەشارو خاک و قەڵەمڕەوی عوسمانیی، بەتایبەت

[5] خالفین، ن.أ، الصراع علی کردستان. المسأله الکردیة فی العلاقات الدولیة خلال القرن التاسع عشر، ترجمة: الدکتۆر احمد عثمان ابوبکر، مطبعة الشعب، بغداد، 1969، ص ص111-112.

لەبەرەی قەفقاس و کوردستان و هەروەها زێدەبوونی نفوزی روسی لەنێو کەمینە کریستیانییەکانی کوردستان بەتایبەت ئاسوریی و ئەرمەنەکان، پاش جێگیرکردنی بەندی ١٦ لەرێکەوتننامەکەی سانستیڤانۆ لە٣ی مارتی ١٨٧٨، کە داوای دامەزراندنی دەسەڵاتێکی ئۆتۆنۆمی بۆ ئەرمەنەکان دەکرد، ئەوەی ئینگلیزەکانی فرە نیگەران کردبوو. چونکە ئەوان ئەم هەژمونەی روسیایان لە ناوچەکە بەگورزێك لە پەیکەری خۆیان و بەرژەوەندییەکانیان لەتەواوی ناوچەکە دەدایە قەڵەم کە لەزۆر رەهەندەوە زیانی بۆ بازرگانیی و ناوبانگ و پێگەی کۆلۆنیالییان لەناوچەکە و جیهاندا هەبوو، چونکە شارێگەی کاروانی بازرگانی ئێران و عوسمانیی بە ترابزۆندا تێدەپەڕی و بوونی روسەکان نەك هەر ئەو بازرگانییە، بەڵکو تەواوی باشووری بە کەنداویشەوە دەخستە مەترسییەوە. هەربۆیە بریتانیا زەمینەی کۆنگرەی بەرلین و پەیماننامەی بەرلینی لە 13ی یۆلیۆی 1878دا، رەخساند، کە تێیدا زامنی پاشەکشەی سوپای روس لەوناچانەدا کراو هەروەها بەگوێرەی بەندی 61ی پەیماننامەکە، دەبوو بابی عالی بێ دواکەوتن چاکسازیی لەدۆخی ئەو هەرێمانەدا ئەنجامبدات کە ئەرمەنیان تێدا نیشتەجێیە و زامنی ئاسایشی ئەرمەنەکان دژی دەستدرێژیی کورد و چەرکەسەکان بکات.[6]

هەربۆیە ئینگلیزەکان بەئەندازەی عوسمانییەکان و هەندێکجار زیاتریش، خەمیان لەو دۆخە شێواوەی ناوچەکەو لاوازیی ئیدارەی عوسمانیی و نەبوونی هێزو دەسەڵاتێکی کارای ناوەندگەرا دەخوارد کە بتوانێت ئاسایش سەقامگیربکات و بەقازانجی کریستیانییەکانی ناوچەکەو پاراستنی سەلامەتی سەروماڵیان هەنگاوی جیدی بنێت. دیارە ئینگلیزەکان لەم رووە زۆر بەنەرێنیی دەیانڕوانییە جوڵەو چالاکیی خێڵەکوردییەکان و ئەوانیان نەک هەروەک هەڕەشەیەک دژ

---

[6] S. ASLIHAN GÜRBÜZEL، HAMIDIAN POLICY IN EASTERN ANATOLIA (1878-1890) ، MASTER’s THESIS، BİLKENT UNIVERSITY ANKARA، 2008،p20.

بەسەقامگیریی و هێزی دەوڵەت دەبینی، بەڵکو بەهەڕەشەیەکیشیان لەسەر ئاسوریی و ئەرمەنەکان[7] دادەنان و هەمیشە خوازیاری ئەوەیان لەبابی عالی دەکرد، جڵەویان بکەن.

---

[7] هەر لەم قۆناغەدا جوڵانەوەی ناسیونالیستی ئەرمەنیی، یەك لەو جوڵانەوە بەرچاوانەی ئیمپراتۆرییەکە بوو کە بەزەقیی دەرکەوت و رەهەندێکی نێوخۆیی و دەرەکیی مەترسییداری بەخۆوە بینی. ئەوەی سەرەتا لەناوچە ئەرمەنییەکانی بندەستی روسیای قەیسەریدا، بەتایبەت لەشارەکانی تفلیسی و یەریڤان، سەریهەڵداو پەرەیگرت و پاشان رووی لە ئەرمەنەکانی دانیشتووی ئیمپراتۆریی عوسمانیی کرد، ئەوانەی نە لەرووی پێکهاتەی چینایەتییەوەو نە لەرووی مەزهەبیی و وەلائی کۆمەڵایەتییەوە هۆمۆجین و هەماهەنگ نەبوون، بەڵام لەئاکامی سەرکەوتنەکانی روسیالەجەنگەکانی دژ بەدەوڵەتی عوسمانیی و هەروەها چالاکیی ناسیونالیستانی ئەرمەن و رێکخراوەکانیان لەدەرەوە وەک: یەکێتی رزگاریی (1872)، خاچی رەش (1878)، بەتایبەت لەوڵاتانی ئەوروپای رۆئاوای وەك فەرەنساو بریتانیاو بوونی پرسی ئەرمەنیی بە ئامرازێکی سەرەکیی دەستێوەردان و فشارخستنە سەر دەوڵەتی عوسمانیی ، بەتایبەت پاش پەیماننامەی سانستیڤانۆو کۆنگرەی بەرلین، هەموو ئەمانە جوڵانەوەی ناسیونالیستی ئەرمەنیان گواستەوە بۆ قۆناغێکی زۆر هەستیارو بگرە مەترسییداریش، ئەو جوڵانەوەیەی بەپاڵپشتیی روسیای قەیسەریی و وڵاتانی کۆڵۆنیالیزمی ئەوروپایی (کریستیانیی)، سەرەتا خوازیاری ناچارکردنی کاربەدەستانی عوسمانیی بوون، کە کاروباری کاریگێڕیی و فەرمانرەوایەتیی شەش هەرێمی کوردستان لەرۆژهەڵاتی ئیمپراتۆرییەتەکە " وان، موش، خەرپوت، دیاربەکر و ئەرزڕۆم " رادەستی ئەرمەنەکان بکەن و بەشی هەرەزۆری دەرامەتی ئەو ناوچەیە بۆ چاککردنی ژیانی دانیشتووانە ئەرمەنییەکە خەرجبکرێت و پاشتریش لەنزیکترین دەرفەتدا، ئەم هەرێمانە بەتەواوی دابپچڕن وبیخەنەسەر ناوچە ئەرمەنییەکانی بندەستی روسیاو تێکڕا و پێکەوە دەوڵەتێکی نەتەوەیی بەناوی ئەرمینیای مەزن لەسەر دابمەزرێنن.

شایەنی باسە، ناسیونالیستانی ئەرمەن جگەلەوەی لەتەواوی بڵاوکراوەو ئەدەبیاتی سیاسی و فیکریی خۆیاندا، سانسۆری ناوی کوردستانیان کردبوو، جاروباریش بەناچاریی کە ناوی دەهێنرا، وەك ناوچەیەکی درێژکراوەی بیابانی سوریی و مسیۆپۆتامیا لەقەڵەمیان دەدا، ئەوان تەواوی هەرێمە ناوەندییەکانی کوردستانیان، بەتایبەت شەش هەرێمەکە، بەئەرمینیای رۆژئاوا و بەشێکی بنەڕەتیی لەخاکی نەتەوەیی ئەرمەن ناودەبرد. هەوڵیاندەدا ژمارەی خەیاڵیی سەبارەت بە دانیشتووانی ئەرمەن لە شەش هەرێمەکەدا، بڵاوبکەنەوە هەروەها وا لەبێگانە و رۆئاواییە ئەوروپییەکانیش بکەن رێژەی ئەرمەنەکان بەشێوەی زۆرینە لەو ناوچانە پێشانبدەن. ئەوان دادەناو کوردیان وەك بوونیکی نامێژوویی و نەخوازراوو شەڕەنگێزو دەمارگیر ناودەبرد، گوایە سوودیان لەدەرفەتی مێژوویی و پیکهاتەی چەکداریی و خێڵەکیی خۆیان وەرگرتووەو بەفەرمانی عوسمانییەکان هاتوونەتە ناوچەکەو کردویانەتە پاوانی ئاژەڵ ومێگەلەکانیان باج و سەرانەیش بەدەوڵەت نادەن و بوونەتەبار بەسەر دانیشتووانی ئەرمەنەوە. ئەوان پێیانوابوو رووخاندنی میرنشینە کوردییەکان و پەرتەوازەکردنی میرو بنەماڵە فەرمانڕەواکانی ناوچەکەو دوورخستنەوەنەیان لەلایەن دەوڵەتەوە بۆ ناوچە دووردەستەکانی دەرەوەی کوردستان، دەرفەتێکی زێرینە بۆ بەدەستەوەگرتنی فەرمانڕەوایەتیی سیاسی و سەربازیی ناوچەکە، بەپاڵپشتیی وڵاتانی ئەوروپیی و ناچارکردنی دەوڵەتی عوسمانیی تاکو وەك دیفاکتۆ ئەم واقیعە پەسەندبکات، ئەوەی لە

هێشتا جەنگەکە چەند مانگێکی کەمی مابوو کۆتایی بێت، کاتێک (میستەر ئەی . ئێچ . لایارد)ی باڵیۆزی بریتانی لەئەستەمبوڵ ، لە ٦ی ئوتی ١٨٨٧دا، (میستەر راسام) ئاگادار دەکاتە کە بەکەشتییەک لەئەستەمبوڵەوە بچێت بۆ ئەسکەندەریەو لەوێوە بۆ دیاربەکر بۆئەوەی خۆی بۆ نووسینی راپۆرتێکی گشتگیر لەبارەی دۆخی ناوچەکەو خێڵەکان و دانیشتووانە کریستیانییەکە، تەرخان بکات و حکومەتی خاوەنشکۆی بریتانی لێ ئاگادار بکاتەوە.

لایارد، داوا لەراسام دەکات کە لەو بڕوایەوە کە لەوانەیە دیسانەوە دانیشتووانە ئاسورییەکانی ناوچە شاخاوییەکانی کوردستانی تورکیی بکەونە بەر هەڕەشە، واباشە راسام سەردانی بەرپرسانی تورکی عوسمانیی بکات بەتایبەت والی دیاربەکر، کە هەموو هەنگاوێکی پێویست بنرێت بۆ رێگرتن لەکەوتنەوەی مەترسیی. هەروەها داوایکردووە کە راسام بچێتە نێو دۆڵ و چیاکانی زێدی ئاسورییەکان و پەیوەندی دۆستانەی خۆی لەگەڵ سەرۆک و رێبەرانی ئاسوریی و قەشەکانیان بۆقۆزێتەوە بۆ ئەوەی ئامۆژگاریی و رێنماییان پێشکەش بکات.

هەروەها ئەوەشی پێوتوە کە لەو هەواڵانە بکۆڵێتەوە کە دەوترێت گوایە کوردەکان لەویلایەتی وان پێشێلکاریی گەورەیان کردۆتە سەر ئەرمەنەکان و ئەگەر پێوست بکات سەردانی وان و بدلیس و موش و ناوچەکانی تریش بکات و ئەو نامانەی لە نوێنەرایەتیی پاتریارکی ئەستەمبول پێی دراوە بیگەێنێتە دەست سەرانی ئەرمەن بۆئەوەی هاوکاریی بکەن لەکارەکەیدا. هەر شتێکیش روویداوە بیگەێنێتە

بەدبەختی ئەوان لەلایەن سوڵتان عەبدولحەمیدی دووەمەوە بەوپەڕی توندییەوە دژایەتیی کرا. بۆزیاتر:

Brad Dennis، Kurdish –Armenian Relation in the late Ottoman Empire:power structures and interactive behavior، Master Thesis، The university of Utah، 2008,.

هۆگر طاهر توفيق، الكرد والمسألة الارمنية (1870-1920) ، دار الفارابي ، بيروت ، 2014.

دەســەڵاتدارانی تــورک و داوایــان لێبکــات کە هەمــوو ڕێوشــوێنیک بگیرێتەبەر بۆ پاراستن و قەرەبوکردنەوەی کریستیانییەکان.
لایــارد لەم نــامەیەدا وێــڕای ئەوەی کوردەکــان وەک دزو بکــوژ ناودەبات ، داوا لەراسام دەکات کە هەوڵبدات لەوەرگرتنی هەواڵەکاندا زۆر وردبێت بۆئەوەی تووشی شەرمەزاریی نەبن و بتوانێت هەواڵی راست لەدرۆ جیابکــاتەوەو نەکەوێتە ژێــر کــاریگەریی پرۆپاگەنــدەو دەنگۆی ناڕاست."
شکستی عوسمانییەکان لەجەنگ و ئەو رەوشە سەخت و نالەبارەی دوای جەنگەکە لەکوردستان هاتەئارا، بەتایبەتی بەهۆی بڵاوبوونەوەی برســـیتییەکی گەورەو پەتـــای تیفـــۆو و هەژاریـــی، زەمیـــنەی نـــاڕەزایەتییەکی گەورەی خولقانـــد، لەکاتێکـــدا دەزگـــا ئیـــداریی و ســەربازییەکانی حکــومەتی عوســمانیی لەنــاوچەکە، بەهــۆی ئاکــامی جەرگبــڕی جەنــگەکەوە تووشــی داڕمــان ببــوو. بــاجگرو بەرپرســە گەندەڵەکانی، رەوشە سەختەکەیان بەقازانجی خۆیان قۆزتبۆوەو هەتا ئەوپەڕی لەهەوڵی فشاری زیاتری باجسەندن و قۆرخکردنی خۆراک و گرانکردنی نرخی نان و کەلوپەلە پێویستەییەکانی گوزەرانی خەڵک بــوون. ئەوەش وایکــرد لەهەنــدێک شــوێنی وەک ســنجەقی مــاردین، خەڵک پەلاماری گەنجینەی دانەوێڵە بدەن و تالانییکەن.[8]
ڕۆژنامەی بریتانیی (THE DAILY EXPRESS) کە لەرۆژی هەینــی ڕێکەوتــی ١٩ی ئەپڕێــی ١٨٧٨دا، چــاپ و بڵاوکــراوەتەوە، زۆریــنەی هەواڵەکــانی لاپەڕە ٥ی رۆژنــامەکەی بــۆ باسوخواســی تورکیای عوسمانیی تەرخانکردووەو بەدرێژیی باسی جەنگی روسی- عوسمانیی کردووەو بەرەکانی ئەو جەنگەی بەسەر کردۆتەوەو دۆخی هێزەکـــانی هەردوولای بەوردیـــی شـــیکردۆتەوە. هەرچەنـــدە لەو باسوخواســەدا ئامــاژەیەک بە بڵاوبــونەوەی نەخۆشیی و پەتــای تیفۆیــد کـــــراوە لە ئەرزڕۆم و ناوچەکـــــانی دەوروبەری ، لەناوەڕاســــتی لاپەڕەکەشــدا بەناونیشــانێکی ســەربەخۆ کە دەڵێــت :"ڕاپەڕینــی دژی

[8] خالفین، سەرچاوەی پێشوو، ل ١١٣.

تـــورکیی لەکوردســـتان" هەواڵـــی ئەوەی بڵاوکـــردۆتەوە کە "چەنـــد ڕۆژێکـی کەم لەوەپێش، هەنـدێک لەهێـزە تورکییەکـان لەئەڕزڕۆمەوە نێردراون بۆئەوەی ئەو ڕاپەڕینە لاوەکییە کوردستان سەرکوتبکەن."
بەهەمان شێوە لەئەیلولی ١٨٧٨دا، لەزۆر جێگای تریش، بەتایبەت دێرســـــیم کە خەڵـــــکەکەی لەجەنــــــگەکەدا نەک هەر پاڵپشــــتیی عوســـمانییەکانیان نەکــــرد، بەڵکـــو ڕێگەیـــان بەســـوپاش نەدا بە ناوچانەکانیانـدا تێـپەڕن و دژیـان وەسـتانەوە، هەروەهـا لەشـیرناخ، هێزەکانی سوپای تورکی عوسمانیی کەوتنەبەر پەلامار.
لەم بـارەیەوە، ئەلفرێـد بلیـوتی، جێگـری کۆنسـوڵی بریتـانیی لە ترابـزۆن، لە ١١ی ئۆکتـۆبەری ١٨٧٨دا، نـامەیەکی بـۆ مـارکوز سالبیری، وەزیری دەرەوەی وڵاتەکەی نووسیوەو تێدا هاتووە:
"بەگوێرەی هەموو قسەوباسـەکان، ڕاپەڕینێکـی جدیی لە نـاوچەی دێرسم ڕوویداوە، هێشتا هیچ هەواڵێکـی نووسراوم لەویـوە بەدەست نەگەیشـتووە، دەتـوانم تەنیـا هەواڵـی ئەو دەنگۆیانەتـان پێـبگەیەنم کە بڵاون.
دەوترێت کە پێش چوار هەفتە، کوردەکان بەسەرکردەیی ئەحمەد پاشــا، کەخۆشـــی کـــوردە، لەشـــەودا شـــەبەیخونیکیان دژی کـــامپی سەربازیی پێشەوەی هێزە تورکییەکانیان داوە لە ئەرزنجان، کە سێ بۆ چوار بەتالیۆنی سوپای لێیە.
ئەم هێـزە سـەربازییە کە ژمارەیـان لە ٨٠٠بۆ ١٠٠٠ پیـاو زیـاتر نەبووە، بەدیل گیراون، هەروەها ٣ تۆپی چیایی و چەندین تفەنـگ و فیشەک و ئازوقە لەکەمپەکەدا بوون، دەستیان بەسەرداگیراوەو براون.
کوردەکان بۆ ناوچەیەکی سەخت لەچیاکانیان پاشەکشەیان کردووەو لەپێگەیەکی بەهێزدا دامەزراون کە پیی دەوترێ مەرجان بوغـاز کە نـاتوانن بەوردیـی شـوێنەکەی دیـاریبیکەم، بەلام لەبەرامبەر زنجیـرە چیای تۆرۆسە.
کاتێـک هەواڵگرەکـانم ئەرزنجانیـان جێهێشـتووە، ئـاوا پـێش سـێ هەفتە، ئیسـماعیل پاشـا ١٢ یەکەی سـەربازیی ناردۆتەسـەر کـوردان.

بەڵام ژمــارەی هەمــوو ئەم یەکــانە زیــاتر لە٣٠٠ بــۆ ٣٥٠ نابێــت. هەروەها فەرمان بە لەشکری زیاتر دراوە کە روو لەمەیدانەکە بکەن.

بەو دوایــیە لە یوســف پاشــام بیســتووە کە ژمــارەی تەواوی ئەو بەتالیۆنانەی دژی کوردان رەوانە کراون بیست و چوار دانەن.

هەواڵگرەکانم پێش ئەوەی ئەوی جێبهێلن، سەربازی تورکی برینداریان بینیــوە کە لەمەیــدانی شــەڕ گەڕاوەتەوە. ئەوانەی وتویــانە کە ئەو شــوێنەی کوردان سەنگەریان تێدا لێداوە فرە سەخت و پارێزراوە. هەربۆیە سەربازی زۆر و کاتی زیاتری دەوێت بۆ ملکەچکردنی راپەڕیوەکان.

ژمــارەی ئەو چەکــدارە کــوردانەی راپەڕیــون لێــرە دیــارنییە، بەڵام دەوترێــت کە ئامانجیــان ئەوەیە ســەربەخۆبن. دەگونجێــت گریمــانەی ئەوە بکرێت کە تەواوی ئەو خێڵەی دەرسیم کە ٣٠٠٠٠ کەسێکن، لەراپەڕینێکی چەکداریی کراوەدان. "

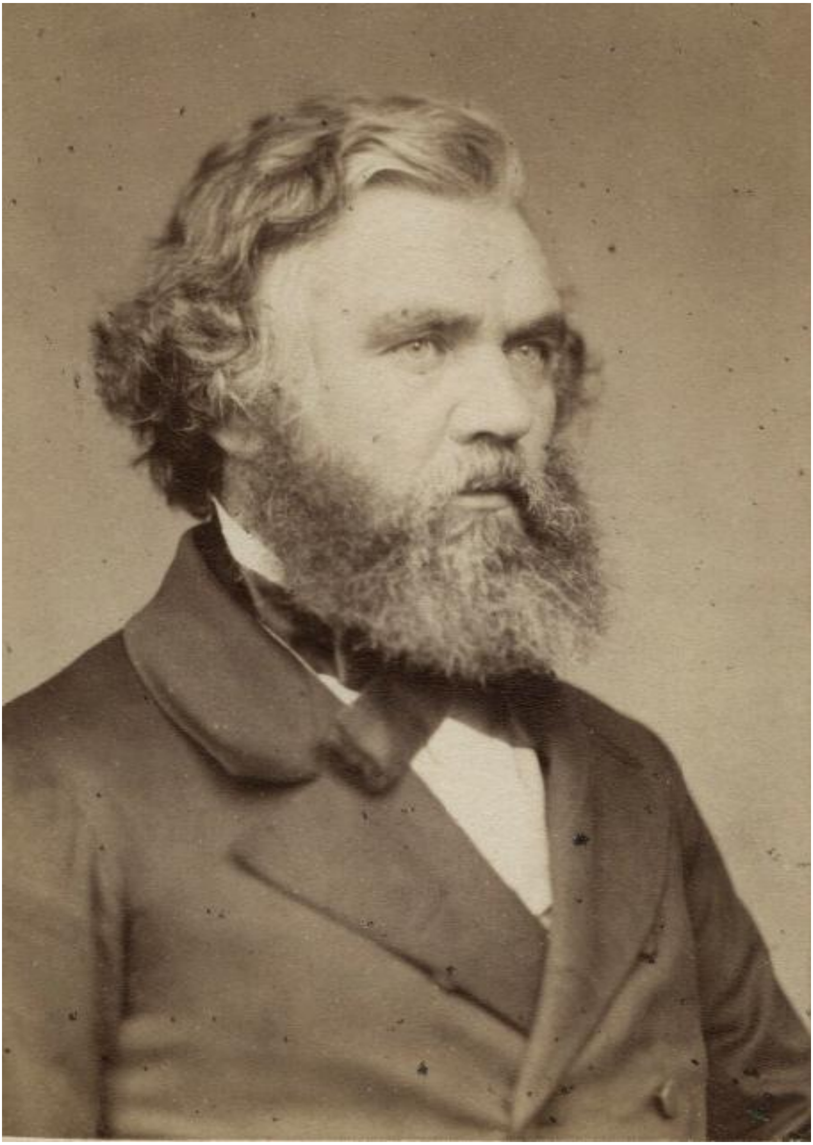

سێر ئۆستن هێنری لایارد (١٨١٧-١٨٩٤)

Mr. Layard to Mr. Rassam.

Sir, *Therapia, August* 6, 1877.

YOU will proceed by the steamer leaving Constantinople on Wednesday next to Alexandretta and from there to Diarbekir. The object of your mission is to ascertain the condition of the Christian tribes and communities in Kurdistan, and to report to me fully upon it, for the information of Her Majesty's Government.

There is reason to believe that the Nestorians in the mountain districts of Turkish Kurdistan are again threatened by the Kurds, and that unless some measures be taken for their protection, they will be exposed to invasion and to its lamentable consequences. The Porte has, on my representations, sent instructions on this subject to the Vali of Diarbekir. You will ascertain whether his Excellency has done anything in the matter, and whether the threatened danger has been avoided. If you should find it necessary to proceed to the Nestorian valleys to make enquiries on the spot, you are authorized to do so and to take any steps which you properly can for the protection of their inhabitants, in communication with the Turkish authorities, with whom you will endeavour to maintain a good understanding. Your intimate acquaintance and influence with the heads of the Nestorian community will enable you to advise and direct them, and to contribute to the establishment of friendly relations between them and their Mussulman rulers.

It would appear that Kurdish tribes belonging to Persia as well as to Turkey have recently committed great excesses in the Pashalik of Van, especially upon the Armenian population. You may be able to learn at Diarbekir how far the reports that have reached me as to the great destruction of Christian life and property by these marauders are well founded; but if you think it necessary, you may visit Van, Bitlis, Moush, and other places to obtain full information. You have been furnished with letters to the Armenian Bishops and notables by their Patriarchal representative at Constantinople, which will enable you to ascertain upon trustworthy authority what has really taken place. You will report to me fully on the subject, as well as upon the conduct of those whose duty it was to protect the populations from the outrages to which they appear to have been exposed.

After you have fulfilled your mission in Kurdistan you will proceed to Mosul, where you are to resume the Assyrian excavations for the Trustees of the British Museum. When there you will inquire and report to me on the condition of the Jacobite or Syrian Christians, and you will let me know whether the Firman issued by the Porte for the restoration to them of their churches has been put into execution, and what other measures may be required for the protection of this ancient sect.

You will bring to the notice of the Turkish authorities the grievances and wrongs from which the Christian communities, into whose condition it will be your duty to inquire, may suffer, and you will endeavour to obtain for them proper protection and redress. You will, however, be specially careful in performing your mission not to excite the suspicions or jealousy of those authorities, or to furnish any legitimate cause of complaint to them against you. You will endeavour to make them understand that it is in the interests of Turkey herself that the various Christian populations under the Sultan's rule should be justly governed, and should receive the fullest protection for their lives and property. Such is the humane and enlightened wish expressed to me by the Sultan himself. In calling the attention of the Turkish Government in a friendly and impartial spirit to the wrongs and complaints of His Majesty's Christian subjects, Her Majesty's Government is giving a proof of its earnest desire for the welfare of Turkey.

I transmit to you an Imperial Firman and four Vizirial letters, in which you are warmly recommended to the authorities, and which will enable you, I trust, to discharge your mission to the satisfaction of Her Majesty's Government.

In conclusion I have to impress upon you strongly the importance of obtaining, as far as possible, trustworthy information, and to avoid accepting as such those exaggerated and frequently unfounded rumours which invariably prevail when excesses such as those into which you are about to inquire have been committed, or great alarms and panics exist. Your knowledge of the country and people will, no doubt, enable you to distinguish between what is true and what is not.

I have, &c.

(Signed) A. H. LAYARD.

bered that the fertility of resource is on the Russian side, and that faltering counsels exist on the other side.

GERMAN MEDIATION.

Brussels, Thursday Evening.

The *Nord* of this evening publishes the following telegram from Berlin of to-day's date :—" It was at the pressing request of Count Andrassy that Prince Bismarck finally consented to resume the negociations for a Congress. The Imperial Chancellor, at the same time, laid down the condition that such action on his part should be simultaneously solicited by Austria, England, and Russia. It does not appear that the preliminary phase has yet closed. The good will of Russia is indisputable, but it is feared that England may prolong the present uncertain situation by abstaining from asking for the mediation of Germany, or by formulating reserves.

The *Daily Telegraph's* Vienna correspondent says it is reported, on very good authority, that Prince Bismarck has expressed his conviction that England is in earnest, and that it will be dangerous for Russia to push her too far.

ANTI-TURKISH RISING IN KURDISTAN.

Constantinoble, Thursday.

Some Turkish troops were sent from Erzeroum a few days ago to repress a partial rising in Kurpistan.

ROUMANIA.

The Bucharest correspondent of the *Morning Advertiser* telegraphs :—Although not yet officially announced, you may take it as certain that the seat of Government is about to be removed to Tirgoviati. The most important archives have been quietly removed during the last six weeks, and this process is continuing by every train, sometimes disguised in the form of personal luggage. The Prince has left, ostensibly on a tour of inspection, but will not return unless things take quite an unexpected turn.

It is telegraphed that the Roumanians are sending back the Turkish prisoners, to the annoyance of the Russians, who do not wish to see the forces at Constantinople strengthened.

BULGARIA.

Constantinople, Wednesday.

A meeting of Bulgarian notables of Adrianople and the provinces was held at Adrianople on Monday last, at which an address to the Emperor of Russia, congratulating his Majesty on the anniversary of his happy escape from the attempt made on his life, formed the subject of discussion. The creation of a new Bulgarian order, to be dedicated to the Emperor, in commemoration of the emanci-

Vice-Consul Biliotti to the Marquis of Salisbury.—(Received October 24.)

My Lord, *Trebizond, October 11, 1878.*

ACCORDING to all accounts a serious outbreak has taken place in the Dersim district, but having received no written communication from that region, I can only report the rumours which are afloat.

It is stated that about four weeks ago the Kurds, headed by a certain Ahmed Pasha, a Kurd himself, surprised in the night a Turkish advanced camp of the Erzinghian army occupied by three or four battalions.

These troops, which did not number more than 800 or 1,000 men, were taken prisoners, and the three mountain guns, the numerous rifles, munitions, and provisions in the camp carried away.

The Kurds retreated in their mountain fastnesses, and occupy a strong position, a defile called Merdjan Boghaz the exact position of which I am unable to identify, but which is in the chain of the Anti-Taurus.

When my informants left Erzinghian, nearly three weeks ago, Ismaïl Pasha had already despatched twelve battalions against the Kurds, but these battalions did not number more than 300 to 350 men each, and more troops had been ordered to take the field.

I have lately heard from Youssuf Pasha that the total of the battalions sent against the Kurds number twenty-four.

My informants had seen, before their departure, wounded Turkish soldiers returning from the field of action, who stated that the position occupied by the Kurds was almost impregnable, and that it would require many men and a long time to subdue the rebellion.

The number of the Kurds who have revolted is not known here, but it being stated that their object is to become independent, it may be presumed that the whole tribe in Dersim, amounting to about 30,000 souls, is in open revolt.

I have, &c.

(Signed) ALFRED BILIOTTI.

عوسمان پاشا بەدرخان و تەقەلای ژیانەوەی میرنشینی بۆتان لەساڵی ١٨٧٨

ئاشکرایە کە بنەماڵەی بەدرخانییەکان ڕۆڵێکی بەرچاویان لەمێژووی سیاسیی و ڕێکخراوەیی و ڕۆشنبیریی کوردستاندا هەبووەو ئەندامانی ئەو بنەماڵەیە کە نەوەکانی بەدرخان پاشای میری بۆتانن، کاریگەرییەکی گەورەیان بەسەر ئەو مێژووەوە هەیە، ئەو کاریگەرییە لەقۆناغێکدا بووە کە سەرەتاکانی بیری نەتەوایەتیی کوردیی لەسایەی چالاکییە سیاسیی و فەرهەنگییەکانی بژاردەی خوێندەواری کورددا، کە بەدرخانییەکان بەشێکی هەرە سەرەکیی پێکدەهێنن بەوەی کە خاوەنی چاپکردن و بڵاوکردنەوەی یەکەمین ڕۆژنامەی کوردین بەناوی "کوردستان" و ڕۆڵیان لەدامەزراندنی چەندین ڕێکخراویی نەتەوەیی و فەرهەنگیی کوردیدا بینوە، دەپشکوت.

لەم نێوەدا، ناوەکانی: عەبدولرەزاق بەدرخان، ئەمین عالی بەدرخان، میقداد میدحەت بەدرخان، عەبدولڕەحمان بەدرخان ، محەمەد صالح بەدرخان، کامەران بەدرخان، جەلادەت و کامەران و سورەیا بەدرخان، ناوی ئاشناو دیارن و ئەوانەشی کە کاریان لەسەر نووسینەوەی مێژووی هاوچەرخی کورد کردووە، بەبایەخەوە تیشکیان خستۆتە سەر ژیان و کارو چالاکییە سیاسیی و ڕۆشنبیرییەکانیان و لەو ڕووەوە چەندین لێکۆڵینەوەو بابەت و کتێبی جۆراوجۆر نووسراون.

شایەنی باسە، لەم ڕووەوە تێبینیی ئەوە دەکرێت کە هەندێک لە کوڕانی بەدرخان بەگ، بۆ نموونە: بەحری بەگ، عەلی شامیل، عوسمان پاشاو حوسێن کەنعان، ئاوڕێکی ئەو تۆیان لێنەدراوەتەوەو لەزۆربەی ئەو سەرچاوانەی کە باسی بەدرخانییەکانیان کردووە، بەشێوەیەکی تێپەڕ تەنیا ناوێکیان لێهێناون و کەمترین زانیارییان لەبارەوەداون. هەربۆیە سەیر نییە ئەگەر بوترێت، بایەخنەدانەکە بەشێوەیەکی هێندە زەقە کە هەندێک جار تاڕادەی پەراوێزخستن ڕۆیشتووەو ئەوەش وایکردووە تەنانەت نەک هەر سەبارەت بەمێژوو

و رووداوەکـان و کـارو چـالاکیی ئەوانە، خـوێنەری کـورد، زانیـاریی وردو باوەڕپێکراویان لەبەردەستدا نەبێت، بەڵکو خودی بایەخداران و نووسەرانی مێژوو و چالاکییەکانی بنەماڵەو نەوەکانی بەدرخـان بەگ، ڕۆژی لەدایکبوون و مردنی ئەو کوڕانەی بەدرخـان بەگ نەزانن یان بەهەڵە لەنووسینەکانیاندا ئاماژەیان بۆ بکەن!! ئەوەش بەبروای ئێمە بۆ چەند هۆکارێکی جیاواز دەگەڕێتەوە.

یەکێک لەو هۆکارانە ئەوەیە کە ئەو کوڕانەی بەدرخان بەگ زیاتر کەسایەتیی سەربازیی بوون و پێگەو پۆستی سەربازییان لەدەوڵەتی عوسمانیی و تەنانەت لەکۆشکی سوڵتانیشدا هەبووەو کەمتر سەروکاریان لەگەڵ کاروچالاکی ڕۆشنبیریی و ڕێکخراوەیی سیاسییدا هەبووە. هۆکارێکی دیکە ئەوە بوو کە ئەو کوڕانەی بەدرخان، زۆرینەی قۆناغی ژیانیان لەدەورانی ستەمکاریی سوڵتان عەبدولحەمیددا بووەو لەو قۆناغەش تاڕادەیەکی زۆر رووداو کارو چالاکییەکان، یان ڕێگەپێنەدراوبوون و نەیانتوانیوە لەژێر پەردەی ڕەشی سانسۆری حەمییدا سەردەربکەن، یاخود پەردەپۆشکراون و کەس لەبارەیانەوە زانیاریی ئەوتۆی نەبووەو هەتاکو ئێستاش دەگونجێت لەئەرشیفی دەستبۆنەبراوی عوسمانییدا هەڵگیرابن و دەستی بایەخدارانیان پێ نەگەیشتبێت. بۆنموونە: ساڵانی دوورخراوەیی بەدرخان بەگی گەورەو ساڵانی گرتن و زیندانییکردن و مردنی عەلی شامیل پاشا لەزیندان، پاش رووداوی کوشتنی ریزوان پاشای پارێزگاری ئەستەمبول لە ١٩٠٦ و دادگایی سەرانی بنەماڵەی بەدرخانی لەئەستەمبوڵ و دوورخستنەوەی زۆربەیان بۆ تەڕابلوس و تائیف و شوینە دووردەستەکانی دیکە. هەروەها چەندین رووداوی دیکەی وەک دادگاییکردنی عوسمان پاشا پاش گەڕانەوەی لەقاهیرە لە فێبرایەری ١٩٠٢،هەروەها ژیانی حوسێن کەنعان پاش خۆبەدەستەوەدانی لەساڵی ١٨٧٨دا..هتد.

جگە لەهەموو ئەمانە، ئێمە لەو بڕوایەداین کە ئەو ناکۆکیی و ساردییەی لەنێوان ئەندامان و خودی کوڕانی بەدرخان بەگدا هەبووە،بەهۆی پەیوەندییان بەکۆشکی سوڵتانیی و دابەشبوونیان بەسەر

هاوکێشەی ململانێی دەسەڵات و بەرەجیاوازەکان و بژاردە سیاسیی و کۆمەڵایەتییەکەی نێوخۆو دەرەوەی ئیمپراتۆرییەکە، یان هەندێک بابەتی خیزانیی و کۆمەڵایەتیی نێوخۆی خۆیان، بۆخۆی هۆکارێکی سەرەکیی ئەم مەسەلەیە بێت، چونکە نە لەو بیرەوەریی و یاداشتانەی کە هەندێک لەکوڕانی بەدرخانییەکان نووسیویانن، نە لەو بابەتانەی کە دواتر لەسەر مێژووی کوردستان و باسە کەلتووریی و گشتییەکان لە رۆژنامەو گۆڤارە کوردییەکانی ئەستەمبوڵ و شامدا هاتوون لەپاش کودەتای ئیتحادو تەرەقیی و هەروەها پاش یەکەمین جەنگی جیهانیی، شتێکی ئەوتۆ لەسەر ئەو کەسانە نەنووسراون کە پێشتر ئاماژەمان بۆ کردوون، لەکاتێکدا کە هەندێک لەوانە وەک عەلی شامیل، بۆ ماوەیەکی زۆر سەرگەورەو دەمسپی بنەماڵەی بەدرخانییەکان بووە لەئەستەمبوڵ، هەروەها کەسێکی وەک عوسمان پاشاش، نەک هەر پاش ٣٠ ساڵ لەرووخاندنی میرنشینی بۆتان، لەگەڵ حوسێن کەنعانی برای، هەوڵی ژیانەوەی میرنشینەکەی داوەک و لەساڵی ١٨٧٨دا، بەشەڕ گەڕاوەتەوە جەزیرەی بۆتان و سوپای عوسمانیی لەوێ دەرکردووەو خۆی وەک میر راگەیاندووە، بەڵکو ناوبراو یەکەمین سەرکردەی کلاسیکی کوردە کە لەساڵی ١٩٠٠دا، سەردانی لەندەنی پایتەختی دەوڵەتی بریتانیای مەزنی کردووەو لەوێشەوە پەیامی رزگارکردنی تەواوی کوردستان و بەدیهێنانی سەربەخۆیی و دامەزراندنی حکومەتیکی دەستووریی کوردیی راگەیاندووە، ئەو رووداوەی کە زیاترین سەرنجی لە رۆژنامە جیهانیەکانی ئەو دەمەدا راکێشاوەو بەوهۆیەشەوە ناوی عوسمان پاشا، بۆتە جێگای سەرنج و سەردێڕ و ناونیشانی زۆر لە رۆژنامەکانی جیهان و بابەت و سەرنجی جۆراوجۆری لەبارەوە بڵاوکراوەتەوە، ئەوەی قسەلێکردن و پێشاندا ن بڵاوکردنەوەی ئامانجی ئەم کارەو مەبەستی نووسەرەکەیەتی.

عەلی شامیل پاشا بەدرخان

حوسێن کەنعان پاشا بەدرخان (١٨٥٨-١٩١٣)

عوسمان پاشا کێیە؟!

عوسمان بەگ، کوڕی بەدرخان پاشای دوامیری میرنشینی بۆتانە، سەرچاوە مێژووییەکان لەبارەی لەدایکبوون و مردنیی عوسمانەوە هیچیان نەوتووە، بەڵام بەسەرنجدان لەرووداوەکان و هەڵهێنجان و بەراوردکارییی، دەتوانین بڵێین، کە ناوبراو لەقۆناغی ئاوارەیی خێزانەکەیدا لە قەندەهییەی سەر بەدورگەی کرێت لەدایکبووەو لەپاش: بەحری بەگ، بەدری بەگ، نەجیب پاشا، مستەفا بەگ، عەلی شامیل و ئەمین عالی بەدرخان، حەوتەمین کوڕی باوکێتیی و لەدوا ساڵەکانی حوکمی سوڵتان عەبدولمەجیدی یەکەم (١٨٣٩-١٨٦١)داو لەناوەڕاستی دەیەی پەنجاکانی سەدەی نۆزدەیەمدا لەدایکبووە.

هەروەک (کلارا بۆیل/Clara Boyle)، ژنی دیپلۆماتکارو وەرگێڕو یەکەمین سکرتێری بەشی رۆژهەڵاتی لە باڵیۆزخانەی بریتانیی لە[9] قاهیرە (هاری بۆیل/Harry Boyle ١٨٦٣-١٩٣٧) لەزاری مێردەکەیەوە دەگێڕێتەوە، ئەوەی عوسمان پاشا بەدرخانی بینیوە کاتێک سەردانی باڵیۆزخانەی بریتانیی کردووە لەقاهیرە، پێشئەوەی بگەڕێتەوە بۆ ئەستەمبوڵ: عوسمان پاشا کەسایەتییەکی سەرنجڕاکێش، باڵابەرز، بەهێز بووە، قژێکی کاڵ و سمێڵێکی زەردی ئاڵتونیی هەبووە.

ناوبراو لەقۆناغی منداڵیدا بەهۆی مامۆستای تایبەتەوە فێری خوێندنەواریی بووەو پاشتر لە قوتابخانەی سەربازیی خویندویەتی و پلەو پۆستی سەربازیی لەسوپای عوسمانییدا وەرگرتووەو دواتر لەسەرچاوە بیانییەکان و رۆژنامەکاندا بەژێنەڕاڵ ناوی هاتووە. کلارا بۆیل لەلاپەڕە ٣ی کتێبەکەیدا دەڵێت: بۆ چەند ساڵێک ئەو یاوەری

---

9 Clara Boyle, *Boyle of Cairo. A Diplomatist’s Adventuresin the Middle East* (Kendal: Wilson & Son, 1965), p3.

هەروەها لەلاپەڕە ١٤دا، کلارا بۆیل دەڵێت کە عوسمان پاشا حەزی لەبەخێوکردنی سەگی شوانی کوردیی بووە.

یەکەمی سوڵتان عەبدولحەمید بووەو تاڕادەیەکی زۆر جێگای متمانەی ناوبراو بووە. دیارە ئاگاداری عوسمان پاشا لەڕووداوەکانی ئیمپراتۆری عوسمانیی و سیاسەتی بابی عالی وایکردووە کە دواتر بەشیکی زۆر زانیاریی سەبارەت بە کوشتاری ئەرمەنەکان بدات بە هاری بۆیلی دپلۆماتکاری بریتانیی لەقاهیرە، ئەوەش لە بیرەوەرییەکانی کلارادا تۆمارکراوە.[10]

وەک پێشتر ئاماژەمان پێدا، کە هەندێک لەکوڕانی بەدرخان بەگی بۆتان، لەجەنگی روسیی-عوسمانییدا، بەشداربوون، وەک بەشێک لەو توێژە دەسەڵاتدارە کوردییەی دەوڵەت گرەوی کۆکردنەوەو تەیارکردنی سوارەو جەنگاوەری غەیرە نیزامی لەسەردەکردن بۆئەوەی لەکاتی جەنگەکەدا پاڵپشتیی سوپای عوسمانیی بکەن و بەرگریی دژی پەلامارو هێرشەکانی روسیی بۆ سەر ناوچە کوردییەکان بکەن و هەروەها جاروباریش وەک هێزی سوک رەوانەی پشتی جەبهەی روسەکان بکرین بۆئەوەی هێڵەکانی پەیوەندیی بپچڕێنن و کاری وێرانکاریی ئەنجامبدەن. شایەنی باسە عوسمان بەگ و حوسێن کەنعانی برای کە لە رێبەرایەتی ئەرکانی سوپای عوسمانییدا راژەیان دەکرد، بەهێزێکەوە کە لەچەند هەزار کوردێک پێکدەهات، لەژێر فەرماندەیی موشیر شاکر پاشادا، بەشدارییان لەجەنگەکەدا کردو زیانێکی بێشوماریشیان پێگەیشت.

وەک پێشترئاماژەمان بۆدا، لەپاش کۆتایی جەنگی روسیی – عوسمانیی، دۆخێکی مەترسییدار هاتەهارا، جگە لەو شکستە گەورەیەی کە بەر پەیکەری و شکۆی ئیمپراتۆرییەکەو دەزگا سەربازیی و ئیدارییەکانی کەوت لەپاش جەنگەکەو پەیمانی سانستیڤانۆ، ئیدارەو توانای سەربازیی عوسمانیی لەکوردستان تووشی ئیفلیجییەکی کاتیی هات و پشێویی و برسێتیی و قاتوقڕییەکی زۆر ناوچەکەی گرتەوە، بەشێوەیەک کە نارەزایەتیی کۆمەڵانی خەڵک دژی ئەو رەوشە نالەبارە، وایکرد لە بەشێک لەناوچەکانی وەک

[10] Clara Boyle,opcit, p2.

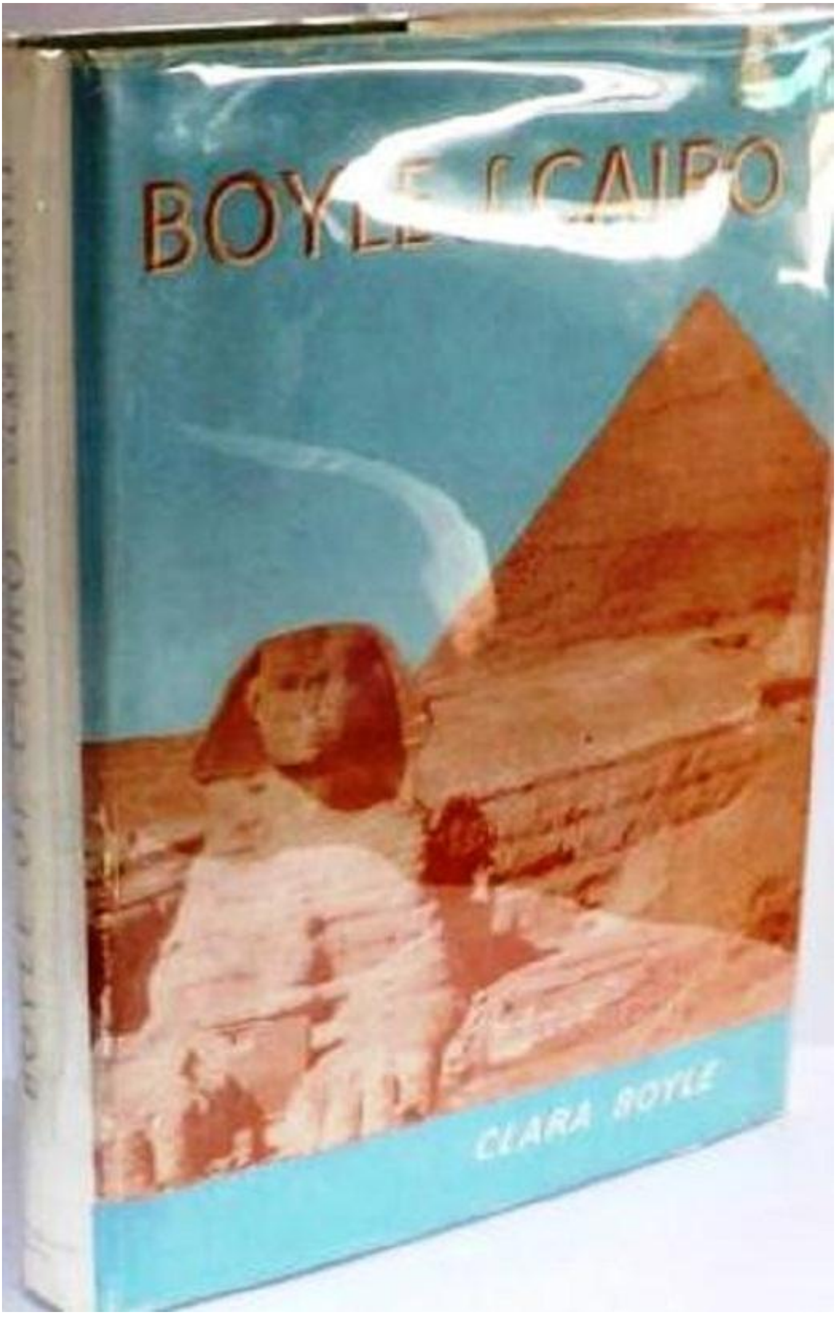
CLARA BOYLE

دێرسم و موش و وان راپەڕین بەرپابێت و هەندێک لەخێڵەکانی وەک موتکان و رشکوتانلی دژی دەوڵەت چەک بەرزبکەنەوە.[11]

پاش جەنگەکە، کە ڕێژەکانی هێزە سەربازییەکان لەکوردستان لەبەریەکهەڵوەشابوو، لەوەدەچێت عوسمان پاشا نەگەڕابێتەوە بۆ ئەستەمبوڵ و رووی لەدیمەشق کردبێت، بەپێچەوانەی حوسێن کەنعان پاشاوە کە بەهۆی شەڕەکان و ئەو پێکدادانەی لەدوا رۆژەکانی جەنگدا لەگەڵ روسەکاندا روویدابوو، چەندین شوێنی جەستەیە بریندارببوو، ئەو بۆ چارەسەر گەڕابۆوە ئەستەمبوڵ و بۆ ماوەی شەش مانگ لەوێ مایەوە.

بەزێدەبوونی پشێویی دۆخەکەی کوردستان و فراوانبوونی نارەزایەتییەکان، پەلامارداني دامودەزگاکانی حکومەتی عوسمانیی تەنیا لەناوچەکانی باکوری رۆژهەڵات قەتیس نەماو وردە وردە رووی لەناوچەکانی جەزیرەی بۆتان و هەکاری و بادینانیش کرد. هەروەک (ئۆبەرمیلەری)کۆنسوڵی گشتی روسیی لەئەرزڕۆم لەو نامەیەدا بۆ باڵیۆزی روسیی لەئەستەمبوڵ دەڵێت:" دەتوانرێت بەو شێوەیە شرۆڤە بکرێت کە خواستی کوردانە بۆ گێڕانەوەی سەربەخۆیی بۆ خۆیان، ئەو سەربەخۆییەی کە لەرۆژانی بەدرخان و لەسەردەمی سولتان مەحمووددا هەیانبوو، تەواوبوونی جەنگەکەش بۆتە شکاندنی شکۆی دەسەڵاتدارێتیی تورک " [12]

لەسێپتەمبەری ١٨٧٨دا، حوسێن کەنعان پاشا، لەئەستەمبوڵەوە روو لەکوردستان دەکات و دێتە ناوچەی ئالْپۆ[13]و پەیوەندیی بە کەسایەتییە کوردە ناسراوەکانی ناوچەکەوو دۆست و لایەنگرانێوە دەکات. هەروەها عوسمان پاشا لەباشووری شاری جەزیرەوە، هێزێکی کوردیی کۆدەکاتەوەو هەر دوو هێزەکە، لەباکوورە بەسەرکردایەتیی حوسێن پاشا و لە باشووریشەوە بەسەرکردایەتیی

---

[11] جلیل جلیلی، سەرچاوەی پێشوو، ل ٤٦

[12] وەرگیراوە لە: خالفین، سەرچاوەی پێشوو، ل ١١٧.

[13] پ.ی ئەڤریانۆڤ، کورد لەجەنگی روسیا لەگەڵ ئێران و تورکیادا، وەرگێڕانی لە روسییەوە: دکتۆر ئەفراسیاو هەورامی، سلێمانی، ٢٠٠٤، ل٢٢٨.

عوســمان پاشــا بەرەو جەزیــرەی بۆتــان دەکشــێن و بەبــێ ئەوەی بەرەنگارییەکی جدییان بێتەپێش، خۆیان دەکەن بەشارەکەدا. لەراستییدا هەڵوێستی دوژمنانەی خەڵکی جەزیرە دژی عوسمانییەکان و بێزاریان لەدەســەڵات و ئیــدارەی حکــومەت و هاوســۆزییان لەگەڵ کــوڕانی بەدرخــان بەگ، وایکرد ئەو هێزە تورکییەی بۆ (پاراستنی) شارەکە دانرابوو، نەتوانن رووبەڕووی هیزە کوردییەکان ببنەوەو پێش ئەوەی ئەوان بگەنە شارەکە، ئەمان لەگەڵ کاربەدەستانی حکومیی شارەکە، لەجەزیرە بچنە دەرەوەو بەرەو سیرت بڕۆن.[14]

بەمشێوەیە، پاش تێپەڕینی ٣١ ساڵ بەسەر رووخاندنی میرنشینی بۆتــان و راگواســتنی بنەمــاڵەی بەدرخــان بەگ لەشــاری جەزیــرەی پــایتەختی میرنشــینەکە بەرەو جەزیــرەی کرێــت، هەردوو کــوڕی بەدرخــان بەگ، عوســمان پاشــاو حوســێن کەنعــان پاشــا، بەخۆیــان و چەکدارەکانیانەوە، هاتنە نـاو شـاری بۆتـان و دەستیان بەسـەر تەواوی دەزگاکـــان و گەنجیـــنەی خۆراکـــدا گـــرت و دامەزرانـــدنەوەی میرنشــینەکەیان راگەیانــدەوەو عوســمان پاشــا وەک میــری نــوێی میرنشـینەکە راگەیەنـدراو نـاوی میـر لە وتـاری هەینـی لەبـری نـاوی سوڵتانی عوسمانیی، عەبدولحەمیدی دووەم، خوێندرایەوە.[15]

شایەنی باسە، لەکاتی هەڵگیرساندنی راپەڕینەکەو پاش ئەم سەرکەوتنە بەشێک لە کەسایەتییە کوردییەکان و سەرۆک خێلەکان ئامادەبوون پشتگیریی جوڵانەوەکە بکەن. بۆ نمونە، پێشتر لەکاتی هاتنی عوسمان پاشاو حوسینی برای، لەناوچەی شیروان، ئیسماعیل بەگ هاوکارییکردن و بۆ تەیارکردنی هێوە کوردییەکە پەیوەندیی بە سەرۆکخێلەکانەوە کرد. هەروەها چەتۆ ئاغا، یەک لەو سەرۆکە کوردانە بوو کە هێڵی تەلەگرافی نێوان سیرت و دیاربەکرو هەروەها سیرت و بدلیسی بڕی، بۆئەوەی لەکاتی پەلاماردانی ئەوێ، پەیوەندی

---

[14] جلیل جلیلی، سەرچاوەی پێشوو، ل ٤٦ .،د. صلاح محمد سلیم هروری، الأسرة البدرخانية نشاطها السياسى والثقافى19501900– ، ط1،دار العربية للموسوعات- بيروت-٢٠٠٧، ص١٩.

[15] بلەج شيركو، القضية الكوردية، القاهرة ، 1930، ص 47.

میر عوسمان پاشا بەدرخان و حوسین کەنعان پاشا

هیــزە تورکییەکــان بەشــوێنەکانی دیــکەوە بپچڕێــت.[16]هەروەهــا عەشـــیرەتی هەڤیرکـــان بەرابەرایەتـــی حـــاجۆی دووەم، ڕۆڵێکـــی بەرچاویـــان لە راونـــانی هێـــزی عوســـمانی لەشـــاری جەزیـــرەو بەرگرییکردن لەو شارە هەبوو لەسایەی میر عوسمان پاشادا.[17]

پێویستە بوترێت، کە عوسمان پاشا و حوسنێن کەنعان، پاش ئەوەی جەزیرەیان بەدەستهێناو دەسەڵاتی خۆیان لەوێ جێگیرکرد، هەوڵیاندا ئەو پشێویی و بۆشاییە سەربازیی و ئیدارییەی لەناوچەکانی دیکەی کوردستان لەئارادا بوو بۆ خۆیان و فراوانکردنی دەسەڵاتەکەیان بقۆزنەوەو نفوزی میرنشینەکەیان بۆ ئەو ناوچانە درێژبکەنەوە. هەربۆیە هێزیکی ٦٠٠٠ چەکداریان پێکهێناو پەلاماری ناوچەی "دیخ" سەر بە شاری سیرت یاندا، کە پێگەیەکی سەربازیی عوسمانیی لێ بوو. ئەوان توانیان دەست بەسەر ئەو شوێنەداو چەک و گەنجینەی خۆراک و ئازوقەکەدا بگرن و هێزێکیان بۆ پاراستنی شوێنەکەش لەوێ بەجێهێشت. [18] لەراستییدا، حکومەتی عوسمانیی هەوڵیدا بەپەلە بکەوێتەخۆی بۆ ڕێگرتن لەفراوانبوونی راپەڕینەکە و لەسیرت و ئەرزنجان و دیاربەکراو ئەرزڕۆمەوە، هێزی سەربازیی کە تێکڕایان ١٧ بەتالیۆن بوون،رەوانەکراو لەژێر فەرماندەیی فەریق شەعبان پاشادا کۆبوونەوە[19]، ئەو هێزەی کە لە سیرتەوە هاتبوو، کە لە٣ بەتالیۆن پیکهاتبوون و ٣ تۆپی چیایشیان هەبوو، هەوڵی گێڕانەوەی دەسەڵاتی حکومەتی بۆ ناوچەی دیخ داو هەوڵیدا ئەوێ داگیربکاتەوە. ئەم هێزە بێئەوەی بەرگرییەکی سەخت ڕێگەی پێ بگرێ، توانی دیخ داگیربکاتەوەو بەوپەڕی توندوتیژییەوە مامەڵە لەگەڵ خەڵکەکەی و

---

[16] د. صلاح محمد سلیم هروری، سەرچاوەی پێشوو، ل ١٩.

[17] نذير جبو، سلاطين هفيركان. صفحة من تأريخ الكرد، ترجمه من التركية: الاستاذ الدكتور خليل علي مراد، مراجعة وتقديم: الاستاذ الدكتور عبدالفتاح البوتاني، الجزء الاول، دهوك، 2012، ص65.

[18] كاميران عبدالصمد احمد دوسكي، بهدينان في اواخر عهد العثماني (1876-1914)، اربيل، 2007، ص87.

[19] خالفين، سەرچاوەی پێشوو، ل ١١٧.

ئەو چەكدارە كـوردانە كـرد كە بەديـل گرتبـوونی و لـەو شـوێنەدا ٣٥ كوردیان هەڵواسی.[20]

حوسێن كەنعان پاشـا، لەجەزيـرە، هێزێكـی كۆكـردەوە كەژمارەيـان ١٢هەزار دەبوو، ئەم هێزە بەرەو ديخ چوو، تـوانی پـاش گەمـارۆدانی هێزە عوسمانييەكە، ناچاريـان بكـات خۆيـان بەدەسـتەوە بـدەن. ئەمەش بەســـەركەوتنێكی گەورە بـــۆ جـــوڵانەوە كـــورديیەكە لەقەڵەمـــدراو هانـــدەرێكيش بـــوو بـــۆ هەنـــديك لەوشـــوێنەكانی ديـــكە دان بە دەســـەڵاتدارێتيی عوسـمان پاشــاو براكەيـدا بنـێن لەشـاری جەزيـرە. هەنديك لەسەرچاوە مێژووييەكان ئاماژە بەوە دەكەن كە جۆلەمێرگ و ميديات و نسێبين و زاخۆو ئاميدی، لەو ناوچانە بـوون كە كەوتـوونەتە چوارچێوەی دەسەڵاتە نوێيەكەی ميری نوێی بۆتان.[21]

شـــايەنی باســـە، هەنـــدێك لەو ســـەرچاوانەی كە بەديـــدێكی هاوسۆزييەوە روانيويـانەتە ئەم جوڵانەوەو سـەركردەكانی، ئاماژەيـان بەوە داوە، كە دەوڵەتـی عوسـمانيی بەو هـۆيەی نەيتوانيـوە بەهێـزی سـەربازيی سـەركوتی جـوڵانەوەكە بكـات و بەسـەريدا سـەربكەوێت، هەربۆە سوڵتان عەبدولحەميد پەنای بۆ فێڵ و تەڵەكە بردووەو لەڕێگای كـردنەوەی دەرگـای گفتۆگـۆوە لەگەڵ عوسـمان پاشـاو حوسـێن پاشـا، بەنـاوی جێبەجێكردنـی داواكارييەكانيـان، پيلانـی گرتنـی رێبەرانـی جـوڵانەوەكەی جێبەجێكـردووەو لەو رێـگەيەوەيە توانيـويەتی كۆتـايی پێبهێنێت.[22]

بەوردبوونەوە لەسەرچاوە مێژووييەكان دەردەكەوێت كە جوڵانەوە چەكدارييەكەی عوسمان پاشـاو حوسێن كەنعـانی بـرای، راستە لەوەدا ســـەركەوتووە كە دەرفەتـــی بۆشـــاييە ســـەربازيی و ئيـــدارييەكەو نـاڕەزايەتيی خەڵـك لەدەسـەڵاتدارانی عوسمانيی بقۆزێتەوە بۆئەوەی بگەڕێنەوە جەزيرەو ژيانەوەی ميرنشين بۆتان رابگەيەنن و هەوڵبدەن

---

[20] ئەڤريانۆڤ، سەرچاوەی پێشوو، ل ٢٢٨.

[21] محمد امين زكي، مشاهير الكرد و كردستان، في الدور الاسلامي، نقله الى العربية: سانحة امين زكي، الجزء الاول/، سليمانية،2005، ص 303 .، جليل جليل،سەرچاوەی پێشوو، ل46.

[22] بلەج شيركو،سەرچاوەی پێشوو، ل ٥٨-٥٩ .، محمد امين زكي، سەرچاوەی پێشوو، ل ٣٠٣.

که بەشێک لەناوچەکانی دیکە لەکوردستان بخەنە سەر قەڵەمڕەوی بۆتان، بەڵام ئەم جوڵانەوەیە، نە ئەوەندە خاوەن بەرنامەو ستراتیژێکی دووربینانە و ڕێبەرایەتییەکی لێهاتوو و هێزو توانایەکی سەربازیی تۆکمە بوو بۆئەوەی دەستکەوتەکانی خۆی پەرەپێبدات و بەرگەی ئەو فشارو پەلامارانە بگرێت کەلەلایەن دەوڵەتی عوسمانییەوە دەکرایە سەری و نە توانی لەسەر ئاستی کوردستان و دەرەوەش یەکێتییەکی بەهێزو دۆست و پشتیوان بۆ جوڵانەوەکە پەیدا بکات بۆئەوەی ڕەوشێکی نوێ لەکوردستاندا بخولقێنێت.

دیارە ژیاندنەوەی میرنشینی بۆتان پاش ٣١ ساڵ لەرووخاندنی لە١٨٤٧داو گێڕانەوەی میلی کاتژمێری مێژوو بەئاراستەی پێچەوانەوە، پاش ئەو هەموو گۆڕانکارییەی کە بەسەر ڕەوشی ناوچەکەو ئیمپراتۆرییەکەدا هاتبوو، کارێکی مەحاڵ بوو. لەو ماوەیەدا حکومەتی عوسمانیی دەسەڵاتێکی ئیداریی و سەربازیی ناوەندگەرای لەکوردستاندا بەزەبری هێز سەپاندبوو، لەهەریەک لەشارەکانی وەک وان و ئەرزڕۆم و دیاربەکر بنکەو سەربازخانەی هەبوو، هێزی لەشکری چواری لەناوچەکەدا جێگیرکردبوو، ئەمە جگە لەو گۆڕانکارییانەی کە بەسەر توانای سەربازیی عوسمانیی بەگشتیی هاتبوون، بەتایبەت کە لەو ماوەیەدا چەندین خوێندنگاو ناوەندی دەوڵەتیی ڕاهێنانی سەربازیی کرابوونەوە کە ئەفسەرانی بروسیی و فەرەنسیی وانەیان تێدا دەوتووەو هەندێک لەئەفسەرانی ئینگلیزیش لەسوپای عوسمانییدا ڕاژەیان دەکرد.

بەواتایەکی تر، ڕاستە ئیدارەی عوسمانیی لەکوردستان، لەپاش شکستیان لەجەنگەکە، تووشی لاوازیی و داڕمان هاتبوو، بەڵام ئەوان بایی ئەوەندەیان هەبوو کە دەیانتوانیی لەکاتی ئەگەری مەترسیی نێوخۆ، هێزگەلێکی ئەو تۆ لەملاو لاوە کۆبکەنەوەو بەسەر هەر جوڵانەوەیەکی خۆجێدا زاڵبن کە بیەوێت دەسەڵاتی دەوڵەت لەناوچەکە وەدەربنێ. لەم ڕووەوە، حکومەتی عوسمانی بەپەلە کەوتەخۆی و هێزێکی زۆری لە بایبورت و ئەرزنجانەوە ڕەوانەی موش کرد، بۆئەوەی ڕێگە لەفراوانبوونی جوڵانەوە کوردییەکە بگرێت، ئنجا

عیزەت پاشای والی دیاربەکر کرایە سەرکردە گشتیی ئۆپەراسیۆنە سەربازییەکان. ناوبراو بۆخۆی کەسایەتییەکی سەربازیی بوو، بەوە ناسرابوو کە زۆر توندوتیژو دڵڕەقە. حکومەت دەسەڵاتیکی رەهای بەعیزەت پاشاب بەخشی و جگە لەوەی موچەی ٥٠ هەزار قرشی بۆ بڕییەوە، ئیمکاناتیکی زۆری سەربازیشی خستەبەردەست. ئەوان پاش رێگرتن لەفراوانبوونی جوڵانەوەکە، هێزە کوردییەکانیان لەجەزیرەو دەوروبەری گەمارۆدا. هێزێکی سەربازیی عوسمانیی، توانیان لەنزیک شیرناخەوە گورزێکی توند لەو هێزە کوردییە بوەشێنن کە عوسمان پاشا بەدرخان سەرپەرشتیدەکردو ناچاریان کرد بەرەو ناوەندی شاری جەزیرە بکشێتەوە. ئەو هێزە سەربازییە تورکییەشی کە لە بدلیسەوە هاتبوو، ئەویش پەلاماری هێزەکەی حوسێن پاشای داو تێکیشکاندو ناچاری کرد بۆ جەزیرە بکشێتەوە. لەئاکامی ئەو شکستە سەربازییانەش ،هێزە کوردییەکان وەریان دابەزی و لەشاری جزیرەدا لەلایەن هێزە تورکییەکانەوە گەمارۆدران. پاشتر هێزە کوردییە گەمارۆدراوەکە خۆی لەبەر هێرشی سوپای عوسمانیدا بۆ نەگیراو لەجەزیرە دەرپەڕین و بەو چیاو دۆڵەکانی ئەو ناوچەیەدا پەرتو بڵاوبوونەوە.

شایەنی باسە، رێبەرایەتیی جوڵانەوەکە، نەیانتوانیی بەشێک لەو سەرکردەو کەسایەتییە کوردانە بێینە ریزی جوڵانەوەکەیانەوە کە خاوەنی سەنگی تایبەتی خۆیان بوون و دەیانتوانی خەڵکانیکی زیاتر بێینە ریزەوە. بۆنموونە کەسایەتییەکی وەک شێخ عوبەیدوڵڵای نەهری کە لەکاتی جەنگی روسی-عوسمانییدا، کرابووە فەرماندەی گشتی هێزە نانیزامییەکانی کوردستان و جگە لەوەی کەسایەتییەکی گوێلیگراو بوو، لەسیاسەتی دەوڵەتیش ناڕازیی بوو. راستە دواتر ناوبراو لەساڵی ١٨٨٠دا، جوڵانەوەیەکی گەورەی بۆ سەربەخۆیی کوردستان بەرپاکرد، بەڵام هەتا ئەم جوڵانەوەیەی عوسمان و حوسێنی برای سەرکوت نەکرا، ئەو دەستی بە هیچ چالاکییەک نەکرد. دیارە لەم مەسەلەیەدا دەگونجێت ململانێی بنەماڵەیی و دەسەلاتخوازیی رۆڵی خۆی هەبێت، چونەکە هەردوولا بەرجەستەی دوو جۆر رێبەرایەتیی

سیاسیی و کۆمەڵایەتییان دەکرد، کە کوڕانی بەدرخان خۆیان بەمیرو خاوەن مافی میرایەتیی میراتگر دەزانی و شێخەکانیش لەدوای رووخاندنی میرنشینە کوردییەکانەوە، بەرجەستەی نمونەیەکی دیکەی رێبەرایەتیی بوون. جگە لەوەش تەنانەت عوسمان پاشاوە حوسێنی برای، نەیانتوانی براکانی دیکەیان لەئەستەمبوڵ و شوێنەکانی دیکە رازیبکەن کە بێنە نێو جوڵانەوەکەیانەوە. ئەوەش وایکرد کە جوڵانەوەکە لەرووی سەرکردایەتیی و پشتگیریی جەماوەرییەوە لاوازبێت و هیچ یەک لە شارە کوردییە گەورەکانی وەک دیاربەکرو ئەرزرۆم و وان و تەنانەت ئەرزنجان و هەکاریش لەگەڵ جەزیرەدا دژی تورکان رانەپەڕن. لەوەش زیاتر، تەنانەت دێرسیم کە لەتەواوی مێژووی خۆیدا بەردەوام لەدژی عوسمانییەکان لەراپەڕین و بەرەبەرەکانیدا بووە، لە ماوەی جوڵانەوەکەی عوسمان پاشاو براکەیدا، بێدەنگیان هەڵبژاردو هیچ پەلامارێکیان دژی عوسمانییەکان ئەنجامنەدا. ئەڤریانۆف، ئەم هەڵوێستە دەگێڕێتەوە بۆ ئەوەی کە شێخ حوسێنی سەرکردەی دێرسم لەلایەن تورکەکانەوە کڕرابوو.[23]

هەروەها لەم قۆناغەی کە جوڵانەوەکەی عوسمان پاشا و حوسێن پاشای تێدا روویدا، مەسەلەی ئەرمەنیی و چالاکیی ئەرمەنەکان لەدەرەوەو ناوەی وڵاتەکە تادەهات زیاتر دەبوو، رێبەرایەتیی جوڵانەوەکە، پێناچیت هیچ پەیوەندییەکی بەئەرمەنەکانەوە کردبێ بۆئەوەی پێشنیاری کاری هاوبەشی و پشتگیرییان لێ بکات، وێڕای ئەوەی کە ئەرمەنەکانیش لەو تەرزە رێبەرایەتییەو ئامانجەکەشیان کە گێڕانەوەی قەوارەی میرنەشینی بوو، دەسڵەمینەوە. نەک هەر ئەوە تەنانەت پیناچێت لەگەڵ ئاسورییەکانیشدا هیچ پەیوەندییەک و کاری پێکەوەیی هەبووبێت، ئەوەی بۆ جوڵانەوەکە زۆر گرنگ بوو، چونکە هەموومان دەزانین کە چۆن پێشتر لەساڵی ١٨٤٧دا، یەکێک لەو پاساوە سەرەکییانەی کە هانی عوسمانییەکانی دا پەلاماری میرنشینی بۆتان بدەن، مەسەلەی ئاسورییەکان و نواندنی توندوتیژیی بوو

---

[23] ئەڤریانۆڤ، سەرچاوەی پێشوو، ل ٢٢٩.

بەرامبەریان، ئەوەی کە هەندێک لەزلهێزەکانی وەک بریتانیا زۆر بەبایەخ وەریدەگرت. ئەوەی کە دەبینرێت تەنیا ڕاکێشانی هەندێک لەهێزی ئیزدییەکانە بۆ نێو جولانەوەکە و نەنواندنی هیچ توندوتیژییەکە دژی ئاسوورییەکان، کە دەشێ ڕوویەکی گەشی جولانەوەکە بێت، بەڵام زۆر لەسەنگ و هێزی جولانەوەکەی لەبەرامبەر لەشکری عوسمانیی قورس نەدەکرد.

لەوەش زیاتر، خواست و ئامانجی سەرکردەکان لەجولانەوەیەکی ئەوتۆتدا کاریگەریی خۆی لەسەر تەیارکردنی هێزەکان و ئایندەی خودی جولانەوەکەو توانای بەرەنگاریی هەیە لەگەل دوژمنەکانی.

هەر لەم ڕووەوە، محەمەد صالح بەدرخان، لەیادی مەرگی حوسین کەنعان پاشادا، لە ژمارەی ٣ی گۆڤاری "رۆژ کورد" کە لەئەستەمبول چاپ و بڵاوکراوەتەوە، سەبارەت بەناوبراو نووسیویەتی:

"کە شەڕ لەگەل ڕووسیادا قەوما، ئەو هێشتا تەمەنی لە ١٩ ساڵان تێپەڕی نەکردبوو. بەڵام دەیویست لەم شەڕەدا بەشدار بێ، چونکە هەستی وابوو کە ئادەمیزاد دەبێ خزمەتی ئاین و دەوڵەتی لە دروشم و ئەرکە سەرەکییەکان بێ. جا بۆیە ویستی بەخوێن و ژیانی، لەپێناو ئەو دەوڵەتەی لەسێبەریدا دەژیا، خۆی بکاتە قوربانی. هەر کە داواکەی پەسەندکرا، یەکسەر چووە ئەدەنەو لەوێ ٣٥٠٠ خۆبەخشی کوردی کۆکردنەوە، بەشێوەیەکی وا جوامێرانە یەشداریی لە شەڕەکەدا کرد ژیانی زۆر لەلا بێ بایەخ بوو، ئەو پەڕی نموونەی قوربانی و گیانفیدایی نیشان دا، زۆر شوێنی لاشەی بریندارکرا. کە گەڕایەوە ئەستەمبوڵ پتر لە ٣٠٠٠ شەهیدی کوردی خۆبەخشی لەدوای خۆی بەجێهێشت، دەوڵەتیش قوربانییەکانی ئەوی بەهەند هەڵنەگرت لە مەڵبەندی سەرەکی خۆشیان، وەک تەواوی ئەندامانی خانەوادەکەی ، دوای ئەوەی هەرچی دارایی خۆیان هەبوو، هەموویان لێ سەندرابوو، بۆیە هیچی بۆ نەمابۆوەوە. جا بۆ وەرگرتنەوەی بەشە میراتی خۆی ناچاربوو ، لەگەڵ عوسمان پاشای براگەورەکەی، بگەڕێتەوە کوردستان زێدی باووباپیرانی. بەڵام لەبەرئەوەی حکومەتی حەمیدی

لەوێ لێی دڵنیا نەبوو، بۆیە ترسیان لێ نیشتبووویستیان بەزۆرەملی بیگەڕێننەوە، کە ناردنی سەربازو سوپا کەڵکی نەبوو، دواجار وایان بەباش زانی بەحری برای پاشای برای بنێرنە لای ، ئەویش دوای دڵنیا کردنەوەی هێنایانە ئاستانە، ئنجا دوای ماوەیەک بۆ دیمەشق دوورخرایەوە، لەوی لەچەندین قایمقامییەت بەشداری کر، پاشان کردیانە والی یەمەن."[24]

هەروەها باربارا هێنینگ، سەبارەت بەچارەنووسی حوسێن کەنعان پاشا، دەڵێت کە بەگوێرەی سجیلی ئەحوالی لەدەزگای بەڵگەنامەی عوسمانیی، حوسێن کەنعان پاشا، پاش دوو ساڵ بە بێکار مانەوەی لەئەستەمبوڵ، کراوەتە ئەندامی ئەنجومەنی شارەوانی ئەستەمبول بە مانگانەی ۲۵۰۰ قروش.[25]

ئەمەش وای لە باربارا کردووە، کە وێڕای ئەوەی پێی وایە هەمیشە بەدرخانییەکان چاویان لەگێڕانەوەی نفوزو دەسەڵاتی خۆیان بووە بۆ جەزیرەی بۆتان، بڵێت کە هەمیشە خەبات بۆ خودموختاری پەیوەندی نزیکی بە بوارو خواستە شەخسییەکانەوە هەبووە.[26]

هەروەها ناکارایی ڕێبەرایەتیی جوڵانەوە کوردییەکە ساڵی ۱۸۷۸، لە ڕێکخستن و ئیدارەدانی هێزە چەکدارەکان و هەوڵدانیان بۆ ملکەچپیکردنی ئەو خێل و ناوچانەی ئامادەنەبوون ببنە بەشێک لە جوڵانەوەکەو بەدمامەڵەکردنیان لەگەڵیان، هۆکارێکی کاریگەربوو بۆ پاشەکشەو دواتریش تیکشکانی جوڵانەوەکە.[27]

وادیارە ناردنی بەحری بەگی برای عوسمان پاشاو حسێن پاشا بەدرخان، لەلایەن سوڵتان عەبدولحەمیدەوە بۆ ڕازییکردنی ڕێبەرانی جوڵانەوەکەو چارەسەرکردنی کێشەکەو کۆتاییپێهێنانی، بیرۆکەی

---

[24] ڕوژ کرد،گۆڤاری جڤاتی هێڤی قوتابیانی کورد ۱۹۱۳-ئەستەمبوڵ، ئامادەکردن و لێکۆڵینەوەی: عەبدوڵڕ زەنگەنە، بەرگی ۳، بنکەی ژین ، سلێمانی ، ۲۰۰۵، ل٤ .

[25] Barbara Henning: Narratives of the History of Ottoman-Kurdish Bedirhani Family in Imperial and post-Imperial Contextes, University of Bamberg press, 2018, p172

[26] Ibid .

[27] کامیران عبدالصمد احمد دوسکي، سەرچاوەی پێشوو، ل ٨٦.

کەسـایەتیی ناسـراو و شێخولئیسـلام و راوێژکـاری نێـو کۆشـکی سـوڵتانیی، ئەبوهـودا سـەیادیی بێـت، ئەوەی کە پەیوەنـدیی تونـدوتۆڵی لەگەڵ کـوڕانی بەردخـانی بەتـایبەت بەحـری بەگ و بەدری بەگ و تەنـانەت خـودی عوسـمان پاشاشـدا هەبـوو، ئەوەی خـودی عوسـمان پاشـاش پاشـتر لەچـاوییکەوتنەکەی لەگەڵ پەیـامنیرە فەرەنسـییەکە لەلەنـدەن لەسـاڵی ١٩٠٠، ئەوەی دواتـر دەقەکەی رادەگـوێزین، راستەوخۆ ئاماژەی بۆ ئەبولهودای سەیادیی کردووە. عوسمان پاشـاش پاش ئەوەی لەبەردەم هێزەکانی لەشکری عوسمانیی پاشەکشـەی کـردو بەرگەی نەگرت و لەشاری جەزیرە دەرپەڕێنران، لەوە بێهیوا بـوو کە بتوانێت بە زۆری چەک و هێز سوڵتان ناچاربکات دەسـەڵاتی میراتیـی لەبۆتاندا بۆ بچەسپێنێت، هەربۆیە وەک بەدرخان بەگی باوکی، رێگای رێکەوتن و سازشی گرتەبەرو بەرەوبەئومێدی ئەو بەڵێنـانەی کە پێـی درابـوو، بەرەو ئەسـتەمبوڵ رۆیشـت. دیـارە ئەویـش پـاش مـاوەیەک پەراوێزخستن، پۆست و پلەی سـەربازیی خۆی وەرگرتەوەولەسوپادا ئەرکی پێ سپێردراو بووەوە بەشێک لەسیستمەکەی سوڵتان!

وەک خالفین دەڵێت، کە تیرۆری دەسـەڵاتدارانی تورکیی تەنیا خەڵـکە کوردە ئاسـاییەکەی گـرتەوەو دەرەبەگە خۆجێی و سـەرۆک خێڵەکـانی نەگرتەوە، تەنـانەت سـەرکردەو ئەوانەشـی لەراپەرینەکە بەشداربوون تووشی هیچ سزایەک نەبوونەوە.[28]

[28] خالفین، سەرچاوەی پێشوو، ل ١١٧-١١٨.

هەڵاتنی عوسمان پاشا بەدرخان و ڕاگەیاندنی پەیامی دامەزراندنی دەوڵەتی سەربەخۆی دەستووریی کوردستان

ئاشکرایە، کە دوا دەیەی حوکمی سوڵتان عەبدولحەمیدی دووەم، بەیەکێک لەو قۆناغە هەرە ئاڵۆزو هەستیارەکانی مێژووی ئیمپراتۆریی عوسمانیی دادەنرێت، ئەوەی کە تێیدا، کێشەو قەیرانە توندە نێوخۆییەکانی ئیمپراتۆرییەتەکەو ململانێ و فشاری دەرەکیی زلهێزەکان و ڕکابەرییان بۆ بەدەستهێنانی زیاتری جیاوگ و دەستکەوتی ئابووری و بازرگانیی و جێبەجێکردنی پیلانە ئایندەییەکانیان، سەبارەت بە دەوڵەتی عوسمانیی، لەوپەڕی گەرمیی و ئاڵۆزییدا بوو. لەم ڕووەوە، دەرکەوتنی بەهێزی پرسی ئەرمەنیی و ئەو پاڵپشتییە بەهێزەی لەدەرەوە لێیدەکرا، هەروەها دەرکەوتنی ڕەوتی ناسیونالیستی لەنێو دەستەبژێری گەلانی غەیرەتورکی ئیمپراتۆرییەکەو هەروەها پەرەسەندنی جوڵانەوەی لیبراڵیی عوسمانیی بەهەموو باڵەکانییەوە، بەتایبەتی لەدەرەوە پاش ئەوەی بەهۆی سانسۆڕو فشاری دەستگا هەواڵگرییەکانی سوڵتانەوە دەرفەتی مانەوەیان لەوڵاتدا نەمایەوە، گرنگترین دیارە سەرەکییەکان بوون کە نەک هەر کاریگەریی قووڵیان لەئایندەی دەسەڵاتی حەمیدییدا هەبوو، بەڵکو دواتر چارەنووسی ئیمپراتۆرییەکەشیان دیارییکرد.

هەر لەم قۆناغەدا، لەناوخۆی دەسەڵات و بڕیارسازییەوە، ململانییەکی بەهێزیش لەنێوان کوشکی یەڵدزو بابی عالیدا هەبوو، بەتایبەت کە کاریگەریی جوڵانەوە لیبراڵییەکە لەدەرەوە بەشێوەیەک بوو، کە لەنێو بیرۆکراتیی حکومیشدا دۆست و لایەنگری بۆ خۆی بەدیهێنابوو، ئەوانەی بە بیری ڕۆژئاواگەرایی و دامەزراندنی حکومەتی دەستووریی گۆشکرابوون و دژی ئەو شێوازە ئۆتۆکراتییە سونەتخوازییە دژە دەستورییە توندو سانسۆرکارو هەژمونگەرایەی حوکمی حەمیدیی بوون. هەروەها ئەوەی لەم قۆناغەدا، تێبینییدەکرێت ئەوەیە، کە بەشێک لەوانەی کە لەنێو گەمەی ئەو ململانێیانەدا تێکدەشکان، یان بەرگەی ئەو هەژمونگەراییەیان نەدەگرت و

مانەوەیان لەنێو سیستمەکە بەباش نەدەزانی، یان بەهۆکارێک لەسوڵتان زویر دەبوون، ملی ڕێگای دەرەوەیان دەگرتەبەرو بەو هۆیەشەوە کە پەرسی ئەرمەنیی و چالاکی لیبراڵەکان لەدەرەوەی ئیمپراتۆرییەکە، لەم قۆناغەدا بەتەواویی گەرمبوو، ڕۆژنامە بیانییەکان و میدیای ئەوروپیی ئەو هەواڵانەیان بە تینوتاوەوە بڵاودەکردەوەو وەک بابەتێکی پرۆپاگەندەیی دژی سوڵتان عەبدولحەمیدی دووەم، کە پاش کوشتاری ئەرمەنەکان لە ١٨٩٦دا، بە سوڵتانی سوور، لەمیدیا جیهانییەکاندا ناوی دەرکرد، بەکاریاندەهێنا.

دیارە کوڕانی بەدرخان بەگ و نەوەکانیشی لەژێر کاریگەریی ئەم ڕەوشە بەدەرنەبوون، ئەوانەی کە بەشێکی زۆریان لەئەستەمبوڵ بوون و لەچوارچێوەی سیستمی حەمیدیدا خۆیان گونجاندبوو. بەڵام لەدوا ساڵەکانی کۆتایی سەدەی نۆزدەهەمەوە، وردە وردە ناوی هەندێک لە نەوەکانی بەدرخان بەگ لەچوارچێوەی نەیارە هەڵاتووەکانی سوڵتان و ئیمپراتۆرییەکە لەدەرەوە، بەتایبەت لە قاهیرەو جنێف و پاریس، دەبیسترێن، بەدیارییکراوی ناوی کەسانی وەک میقداد میدحەت بەردخان و عەبدولڕەحمان بەدرخان، ئەو دووانەی کە لەکۆتایی زستانی ساڵی ١٨٩٧دا، چوونە دەرەوەی ئیمپراتۆرییەکە و لەو ماوەیەشدا گەورەترین کارو چارکییان دەرکردنی یەکەم ڕۆژنامەی کوردیی بوو بەناوی "کوردستان" لە ٢٢ی نیسانی ١٨٩٨دا لەقاهیرە.ئەوەی بیروبۆچوونی کوردانەی دژ بە ڕژێمی حەمیدیی و ستەمکاریی عوسمانیی بڵاودەکردەوە.

شایەنی باسە، میر عوسمان پاشا بەدرخانیش، یەکێکە لەو کوڕانەی بەدرخان، کە لەم قۆناغە مێژووییەدا، کۆشکی سوڵتان و ئمپیراتۆرییەکەی جێهشتووەو ڕووی لە دەرەوەی ئیمپارتۆرییەتی عوسمانیی کردووە. ئەوەی سەرچاوە مێژووییەکانی تایبەت بە لێکۆڵینەوە لە نەوەی بەدرخانییەکان و کارو چالاکیی سیاسیی و ڕۆشنبیرییان، باسیان نەکردووەو تیشکیان نەخستۆتەسەر. تەنانەت کۆڵەرێکی بەتواناو لیهاتووی وەک باربارا هینینگ، لەو کتێبە بایەخدارەی کە لەسەر بەدرخانییەکان نووسیویەتی، ساڵی چوونە

دەرەوەی عوسمان پاشای بەهەڵە تۆمار کردووەو دەڵێت کە ناوبراو لەساڵی ١٩٠٠ بەپەلە لە ئیمپراتۆرییەکە چۆتە دەرەوە.[29]

لەکاتێکدا، بەڵگەی مێژوویی هەیە کە هەڵاتنی عوسمان پاشا بۆ دەرەوەی قەڵەمڕەوی عوسمانیی، لەبەهاری ١٨٩٨دا بووە. هەر لەم رووەو، رۆژنامەی فەرەنسیی (GAL BLAS) کە لەرۆژی شەممەی رێکەوتی ٢٨ی مایۆی ١٨٩٨دا، چاپ و بڵاوکراوەتەوە، لەلاپەڕە ٢ی خۆیدا و لەژێر ناونیشانی"بەدرخانزادە" نووسیویەتی:

ئەستەمبوڵ، ٢٧ مایۆ. عوسمان پاشا میری کوردستان کە یەکێکە لەهاندەرانی یاخیبوونی خێڵەکانی کوردستان دژی حکومەت، کەوتەخۆی و ئەستەمبوڵی بەرەو روسیا جێهێشت."

دیسانەوە، لەهەمان رۆژدا، واتە ٢٨ی مایۆی ١٨٩٨دا، رۆژنامەی فەرەنسیی (Le Temps)، هەمان هەواڵی هەڵاتنی عوسمان پاشا بەدرخانی لەئەستەمبوڵەوە بۆ روسیا، چاپ و بڵاوکردۆتەوە.

دیارە ئەم دوو رۆژنامە فەرەنسییە، وردەکاریی هەڵاتنەکەی عوسمان پاشایان بلاونەکردۆتەوە، بەڵام ئەمە ئەوە دەسەلمێنێت کە هەڵاتنەی عوسمان پاشا دووساڵ پێش ئەو مێژووەیە کە باربارا لەکتێبەکەیدا تۆماری کردووە.

---

29 Barbara Henning , Op, Cit. p259.

La Grande Union Viticole de France, en outre de tous ses vins de France, s'est assuré un lot de **10,000** barriques de très bons vins rouges de la province d'Alger (Sahel et ses environs) récolte 1897, qu'elle livre au prix de **125 francs** la barrique de 225 litres, fût compris, dans la cave de l'acheteur, ou **120 francs** sans le fût.

On peut demander **échantillon** ou **goûter** au bureau des commandes, 85, rue Richelieu, 85.

On demande de bons courtiers munis de références sérieuses.

HORS DE FRANCE

NOUVELLES

Constantinople, 27 mai.

Bedrhan-Zade-Osman pacha, émir du Kurdistan, qui fut autrefois l'instigateur d'une grave révolte des tribus du Kurdistan contre le gouvernement auquel il se rallia ensuite, vient de nouveau de quitter Constantinople pour la Russie.

L'évacuation de la seconde zone est presque complète.

Selon quelques journaux, les habitants de Koutzoulliani, village cédé à la Turquie, ont incendié ce village et sont venus s'installer en deçà de la nouvelle frontière.

Berlin, 27 mai.

Le *Tageblatt* prenant texte de l'accueil cordial fait au duc et à la duchesse de Sparte

fois pincé et triste, — de martyre froissée et résignée, — s'approchant de Vaguin, lui prit la main avec une affection mélancolique.

— Puisque le capitaine exclut sa mère de ses confidences, j'espère en votre amitié, Vaguin, pour lui donner des conseils qui nous épargnent à lui et à nous, tels embarras que l'on peut redouter sans se montrer, *péchère!* trop prudente!

Vaguin, en jetant par dessus un regard ironique vers le capitaine, s'inclina avec un grand air de componction.

— Ah! oui! fichtre! capitaine, dit-il, de la prudence! Dans cette vie on peut tout

vélocipédique franco-russe, qui sera en même temps une société de bienfaisance.

Vienne, 27 mai.

D'après la *Neue Presse*, le marquis de Hoyos, ambassadeur d'Espagne, présentera prochainement à l'empereur ses lettres de rappel. En retournant en Espagne, il passera par Paris où il aura une entrevue avec M. Leon y Castillo.

Depuis plusieurs mois déjà, le marquis de Hoyos n'a pas eu l'occasion de s'entretenir avec l'empereur.

Le *Pester loyd* et la *Neue Presse* disent que, pour le moment, il n'est pas question d'intervention des puissances.

Le *Pester loyd* public une dépêche de Belgrade disant que le prince Ferdinand est retourné en Bulgarie par mer, afin d'échapper à un attentat qui devait se produire entre Tzaribrod et Sofia.

Cette nouvelle est sujette à caution.

Constantinople, 27 mai.

Bedrhan-Zade-Osman pacha, émir du Kurdistan, qui fut autrefois l'instigateur d'une grave révolte des tribus du Kurdistan contre le gouvernement auquel il se rallia ensuite, vient de nouveau de quitter Constantinople pour la Russie.

Berne, 27 mai.

Le Conseil fédéral a décrété l'expulsion du territoire suisse de M. Giovanni Peduzzi de Schignano, province de Côme, un des promoteurs du récent mouvement des Italiens en Suisse...

دیـدارێکی رۆژنـامەوانیی میـر عوسـمان پاشـا بەدرخـان لەگەڵ پەیامنێری رۆژنامەیەکی فەرەنسیی لە لەندەن.

بەداخەوە، بەسەروبنکردنی تەواوی سەرچاوە مێژووییە کوردیی و عەرەبییەکان و ئەوانەشی کە تایبەتن لەسەر مێژوو و چالاکیی سیاسیی و رۆشنبیریی ئەندامانی بنەماڵەی بەدرخانیی، جگە لەوەی ئاماژەیەک بە هەڵاتنی عوسمان پاشا لەساڵی ١٨٩٨دا، بۆ دەرەوی ئیمپراتۆریی عوسـمانیی ناکرێـت، لەتەواوی سەرچاوەکانیشـیدا هـیچ زانیـارییەک لەسـەر ئەو مـاوەیە، کە نزیـک بەچـوار سـاڵە، نەخراوەتەبەرچـاو کە نـاوبراو لەدەرەوە بەسـەری بـردووە. دیـارە عوسـمان پاشـا، یەکەمـین سـەرکردەی کلاسـیکی کـوردە کە لەو قۆنـاغەدا سـەردانی لەنـدەنی پایتەختی وڵاتی بریتانیای مەزنی کردبێت. ئەوەی لەم رووەوە جێگەی بـایەخە ئەوەیە عوسمان پاشـا هەر لەوێشـەوە پەیـامی خۆی ئاراستەی دەوڵەتی عوسمانیی و سوڵتان کردووە، پاش ئەوەی (ستیڤانی لۆزان) پەیامنێری رۆژنامەی فەرەنسیی (LE MATIN) لە لەندەن، لە١٧ی دیسەمبەری ١٩٠٠دا، بوونی خۆی لەوێ قۆزتۆتەوەو دیدارێکی یەک کـاتژمێریی لەگەڵ عوسمان پاشـا بەدرخانـدا کـردووەو لەرۆژی ١٨ی دیسـەمبەردا، رۆژنـامەکە لەستونی یەکەمـی لاپەڕەی سێیەمی خۆیدا، لەژێـر ناونیشـانی "یـاخیببوونێکی کـراوە. دیـدارێک لەگەل عوسـمان پاشا، دوژمنی عەبدولحەمید کە داوای جەنگانێکی بەهێزو تـاکو مـردن دەکـــات" چـــاپ و بڵاویکـــردۆتەوە. ئەوەی لێـــرەدا بـــۆ یەکەمجـــار بڵاویدەکەینەوە. لەم دیارەدا هاتووە:

" پێـدەچێت ئیمپراتـۆریی عوسـمانیی چیـدی شـوێنێکی نـاخۆش و بێزارکەر بێت بۆمـانەوە. بەهۆی ئەو ستەمکارییەوە کە وایکـردووە سـەروەریی عوسـمانیی پایمـاڵ بێـت وئەوانەی ئومێـدیکیان هەبـوو ئیمپراتـۆرییەکە بەرەو شارسـتانییەت بچێـت ئیـدی بەو مـایەپوچیی و بەتـاڵییەی ئیمپراتـۆریی عوسـمانیی نـاخەڵەتێن و بەچـاوی خۆیـان لەداهاتوودا، هەرەسی ئیمپراتۆرییەکە دەبینن.

پێشتر محمود پاشا زاوای سوڵتان عەبدولحەمید، ئەوەی توانای چاودێریی هەڵخەڵەتێنێ و خۆی و دوو کوڕەکەی بەسواری پاپۆڕێکی بیانیی هەڵهات، بۆئەوەی لەدوورەوە پشتگیریی لە بیری چاکسازیی و پێشکەوتن بکات. دوینێش ئیسماعیل کەمال بەگ، کە بەرزترین پێگەی لەتورکیا هەبوو، ئەوەی حکومەت لەبارەی هەوڵەکانییەوە قسەی دەکرد، هات بۆئەوەی لە برۆکسل نیشتەجێ بێت و بە بەردەوامیی خەریکی ئامادەکردنی نامیلەکەیەکە.
دواجار ئەمڕۆش عوسمان پاشایە، کە ژێنڕاڵیکی سوپای عوسمانییە و میراتگری راستەوخۆی میری کوردستانە، ئەوەی بەنهێنیی تورکیای بەجێهێشتووەو لەم سەعاتەدا لە لەندەنە.
پێشتر مەحمود پاشا میربوو، ئیسماعیل کەمال بەگیش دیپلۆمات بوو، عوسمانیش بۆخۆی سەربازە، هەربۆیە ئەو نە بەقەڵەم و نە بە وتار دەیەوێت تورکیا لەو ستەمکارییە بێنێتە دەرەوە کە بەشمشێر سوکایەتیی پێدەکات.

پیاوێکی چالاک

ئەمڕۆ نزیک بە کاتژمێریک لە لەندەن چاوم پێیکەوت، گوێم لەدەنگە ئارام و هێواشەکەی گرت و پلانەکانی بۆ یاخیبوون بۆم ئاشکراکردو داخ و پەژارەکانی خۆی بۆ دەرخستم. من هێشتا لەژێر کاریگەریی ئەو مەزنەم کە بە خەندەی منداڵئاسای و بەزمانێکی هێور پێی وتم:" زۆر دەگونجێت لەوەی هەوڵی بۆ دەدەم سەرم دانێم، بەڵام بەچەشنێکی توند بەشانەکانمەوە بەستراوەتەوە کە زۆر بەئاسانیی دەتوانم زیاتر لەهەر کەسێکی دیکە ریسکی پێوەبکەم."
ئەو یەکەمین جار باسی چیرۆکی خۆی بۆکردم، سەبارەت بە باوکی کە میری کوردستان بەدرخان ئەلخالیدییە و ناوی ئەفسانەیی هەر لەقەفقاسەوە تاوەکو دەریای سوور بڵاوە، ئەوەی بۆ ماوەی نیو سەدە دژی هەریەک لەئێران و تورکیا تێکۆشاوە.

کوڕەکەشـــی هەروەک بـــاوکی، لەســـەرەتای تەمەنـــی لاوێتیـــیەوە، لەسەر حیسابی خۆی، ٥٠٠٠ کوردی ئامادەو چەکدارکردووەو لەگەڵ ئەواندا، شانبەشانی تورک، دژی روسیا ئازایانە جەنگا. بەڵام دوژمنی راستیینەی ئەو هاوپەیمانەکانی بوون.

هەربـــۆیە، بەزوویـــی پـــاش رێکەوتننـــامەی ســـان ســـتیڤانۆ، ئەو کوردستانی راپەڕانـد و بـۆ سـاڵانیکیش بەری بەپێشڕەویی هەزاران سەربازی تورک لەچیاکان گرت.

هەرچەنـــدە لەو کـــاتەدا، کە هێـــز شکســـتی هێنـــا، فێـــل و غەدر سەرکەوتنیان بەدەستهێنا. عەبدولحەمید، ئەبولهودای نارد کە لەکۆشکدا دەســـەڵات و نفـــوزی هەبـــوو، ئەوەی کـــاریگەریی لەســـەر خێزانـــی عوسمان هەبوو بۆئەوەی لەگەڵی رێکبکەون.

پێویست بەوتن ناکات، کە عەبدولحەمید هیچ کات رێزی لەو شتە گرتووە کە لەژێرەوە مۆری خۆی لێداوە؟!!

لەساڵی پارداو لەکاتی پشووی جەژن، دیمەنێکی سەیرمان بینی، لەکاتێکدا عەبدولحەمید لەسەر تەخت دانیشتبوو بۆ پێشوازیی و بینینی کەسایەتییەکانی ئیمپراتۆرییەکەو نوێنەرانی هێزە بیانییەکان، عوسمان لەم کـــاتەدا خـــۆیکرد بە کۆشـــکداو چـــووە ژورەکەی ســـوڵتان و وەک نوانـــدنی نیشـــانەی نـــاڕەزایەتیی و یـــاخیبوون، چـــاکەت و نیشـــانە سەربازییەکانی لەبەر پێیی سوڵتاندا فڕێدا.

پاسەوانەکانی سوڵتان، عوسمانیان قۆڵبەستکردو پاش هەشت رۆژ رەوانەی ســـالۆنیکا کـــرا. بەڵام پـــاش چەنـــد رۆژێـــک عوســـمان بەرگە ســـەربازییە ژێنـــڕاڵییەکەی لەبەر کـــردو لەژێـــر لـــوتی ســـیخوڕ و چاودێرانی سوڵتان عەبدولحەمیدەوە، بەری بە کەشتییەکی فەرەنسیی لەدەروازەی تەنـــگەی ســـالۆنیکا گـــرت و بەبێـــئەوەی دەســـەڵاتدارانی عوسمانیی پێبزانن، کاتی ئەوەی دەستکەوت بچێتە ناو کەشتییەکەوە.

پرۆژەیەکی فراوان

ئەمە ئەوەبوو کە عوسمان پاشا لەرابردوودا کردوویەتی، ئەمێستا خودی خۆی بەدەنگێکی هێور، بەڵام بە ئیرادەیەکی بەهێزو نەپساوەوە، پێمان دەڵێت کە لەئایندەدا نیازی چی هەیە.

" من تەنیا بەشێوەیەکی کاتیی و تێپەر لێرەم، ملی رێ دەگرم و لەگەڵ ئەو هەوادارانەم کە نەک تەنیا لەئەوروپا هەن بەڵکو ئەوانەی لەمیسریشن، دەگەرێمەوە کوردستان. تەواوی گەلەکەم لەوێ چاوەڕیی من دەکەن و لەگەڵ تەواوی خەڵکی ئەرمەنیشدا شانبەشانی یەکدی رێدەکەین. کوردەکان و ئەرمەنەکان، بەنهێنیی چەکداربوون و ئەمێستا چاوەڕیی گەڕانەوەی منن تاوەک یەک پیاو دژی تورکان تاکو مردن بجەنگن.

خەباتێکی لەوانەیە هێندە مەزن بێت کە لەئیمپراتۆریی عوسمانییدا دەبێت پشتگیریی لێ بکرێ، وەک پیاوێکی شێت یان خەیاڵبلاو مەمبینە، من خەون بەتێکدانی پەیوەندیی کوردستان و ئەرمینیا بە تورکیاوە نابینم، ئەوەی من دەیبینم دەرهێنانی کوردستانە لەو پشێویی و پێشێلکردنە کۆمەڵایەتییانە، ئەوەی تورکیا باری گران و پڕ شەرمەزاریی خۆی بەسەریدا سەپاندووەو وایکردووە ئەو خەڵکە جەنگاوەرە بکرێنە ئامرازێک بۆ ستەمکاریی و وێرانکاریی لەخزمەتی دەسەڵاتی رەهای تورکییدا. ئەوەی وایکردووە کە لە پلەی رەگەزە شارستانیەکان بەدەر بێ.

ئەوەی دەمەوێت بەکارهێنانی کاریگەرییەکە کە ناتوانرێ لەسەر گەلی کورد نکۆڵیی لێ بکرێ، لەپێناو گێڕانەوەی نەزم و ئارامیی و کەرامەتی نیشتیمانییدا. تەواوی شارەکانی وەک وان، بدلیس، دیاربەکر، ئەرزڕۆم و تەواوی ناوەندەکانی دیکەو هەموو دانیشتووانەکە، تەنانەت ئەوانەشی کە لەگوندەکانن، چاوەڕیی گەیشتنی منن.

چەک لەزۆربەی شوێنە گرنگەکان هەڵگیراوە، هەر زوو من داخڵی کوردستان بم، سوپایەکی ١٠٠٠٠٠ کەسی ئامادە دەبێت."

ئەو، هەمــــوو ئەوانەی بەشـــێوەیەکی راشـــکاو وت، هــــیمەت و نیشـاتیکی ئـاوا ، پێناچێت کەوا هەر بـاوبژێکی تێپەڕ بێت، ئەم پیـاوە وادەردەکەوێت کە زۆر لەخۆی بەئاگابێت و لەو هێزەی ئەو هەیەتـی هەسـت بەوە دەکرێـت کە ئەوەی دەیڵێـت ، دەیکـات. نـاتوانم مــن هاوکاربم، بەڵام سەرنجم بۆ ئەوە راکێشا کە لەوانەیە جێگای مەترسیی بێت کە سەبارەت بەویست و بڕیارەکانی وا بە راشکاوانە بدوێ!

ئەو وتـی: " نەخێر، چونکە هیچ هێزێک نییە بتوانێت رێگەی ئەوەم لێبگرێت پێ بخەمە سەر خاکی کوردستان، کاتێکیش پێم خستە سەر ئەو خاکە، هیچ هێزێک نییە رێگەی ئەو پلانەم لێبگرێت کە دەمەوێت جێبەجێیبکەم. دەمەوێ بە بەرزیـی ئەوە بڵێم کە من خوازیـارم بـیکەم. خەڵکەکەم چاوەڕیی منن و منیش دەمەوی بزانن کە دەچم بۆ لایان. ئەم گەلە گەلێکـی بەهێـزە کە تەنیـا سـەرۆکێکی چـالاکی نوقسـانە تـاوەکو بیسـەلمێنن کە شـایەنی ئەوەن شـوێنی شیاوی خۆیـان بگرن و شـایەنی ئەوەن کە گوێڕایەڵی یاسابن و ئازادی خۆیان بەدەستبێنن.

گەلەکەم دەزانێـت کە مـن شـایەنی ئەوەم کـوڕی بـاوکی خـۆم بـم، لەلایەن منیشـــەوە دەزانـــم کە ئەم گەلە شـــایەنی ئەوەیە ســـەرۆکێکی هەبێـت، کەسێکی وا کە هەمـوو شـتێکی لەپێنـاودا بکـاتە قوربـانی، بۆئەوەی بگەڕێتەوە سەر رێگای ئەو دادپەروەرییەی کە شایەنێتی."

دان بەوەدا دەنێم، کە ئەم شێوازە نابـاوە رەهـایە بۆ پێشڕەویی، ئەم بـوێرییە هێمـنەی کە دوژمـن لەو پـرۆژانە ئاگـادار دەکـاتەوە کە دژی دەکرێـــت، بەرزیـــی و بـــاڵایی ئەو ئامانجـــانەی عوســـمان پاشـــاو هەنگاوەکانی بۆ بەدیهێنانیان دەردەخات. ئەوەش بزواندمی و سەرنجی راکێشام. هەروەها زۆر بەختەوەرم کە من یەکەمین کەسم ئەم ویست و خواسـتانە رابگەیەنـم، کە کـاروانی عوسـمان پاشـایە، بەو هیـوایەی جێبەجێکردنی ئەم ویست و هەنگاوە بـوێرانەیە، بەئاشکرا ئەنجـامێکی بەختەوەرانەی لێبکەوێتەوەو سەرکەوتوو بێت."

بەمشـــێوەیە، ئەوەی لەم دیـــدارەداو لەقســـەکانی عوســـمان پاشـــادا دەخوێنرێتەوە ئەوەیە کە:

یەکەم: کوردستان لەحاڵەتی پشێویی و ناجێگیریی سیاسییدایەو لەکاروانی شارستانییەت دواکەوتووە، خەڵکەکەی لەدەسەلاتی حکومەتی عوسمانی و سوڵتان عەبدولحەمدی دووەم نارازین و بەنهێنیی خۆیان چەکدار کردووە و چاوەڕیی عوسمان پاشان بۆ راپەڕینێکی سەرتاسەریی رایانپەڕێنێت.

دووەم: خەڵکی کوردستان سروشتێکی جەنگاوەریی هەیەو میللەتێکی بەهێزن، بەڵام لەلایەن حکومەتی سوڵتانەوە کراونەتە ئامرازێکی وێرانکاریی، ئەوان سەرکردەیان نییە کە ئاراستەیان بکات و رێنشیاندەریان بێت بەرەو رزگاریی و پێشکەوتن.

سێیەم: کورد هاوخەباتە لەگەڵ گەلی ئەرمەن و یەک دوژمنیان هەیە،هەربۆیە دەبێت هەردوولا شانبەشانی یەکتر دژی زوڵم و چەوسانەوەی دەوڵەتی عوسمانیی رێبکەن. ئەمەش ئاراستەیەکی نوێیە لەقۆناغێکی فرە ئاڵۆزو سەختی پەیوەندیی نیوان ئەو دوو گەلەدا.

شایەنی باسە، وێڕای هەموو ئەمانە، عوسمان پاشا باسی لەبوونی هیچ رێکخراوێکی شۆڕشگێڕیی نەکردووە کە ئەرکی ئەو راپەڕینە سەرتاسەرییە بگرێتە ئەستۆو کار بۆ رێکخستن و رێبەرایەتییکردنی بکات، بەڵکو تەواوی مەسەلەکانی بە شەخسی خۆیەوە بەستۆتەوەو وای پێشانداوە کە کوردستان چاوەڕیی گەڕانەوەی ئەون بۆ راپەڕین و بەمزوانەش ئەوە روودەدات!!

Dix-Neuvième Année. — N° 6571

SIX PAGES — Paris et Départements — CINQ CENTIMES

Vendredi 21 Février 1902

Le Matin

DERNIERS TÉLÉGRAMMES DE LA NUIT

SEUL JOURNAL FRANÇAIS RECEVANT PAR FILS SPÉCIAUX LES DERNIÈRES NOUVELLES DU MONDE ENTIER

MORPHINOMANES

DE MIDI A MINUIT

PROPOS D'UN PARISIEN

LES ÉTUDIANTS RUSSES

LA VIE DU FORÇAT

LA SALLE DE TRAVAIL

LE SERVICE DE DEUX ANS

A LA BIBLIOTHÈQUE NATIONALE

A BARCELONE

NOUVELLES DE LA FRONTIÈRE

LE JUBILÉ PONTIFICAL

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

DERNIÈRE H

DÉPÊCHES DE LA NUIT

Par fil spécial des bureaux du MATIN à Londres, aux bureaux du MATIN, à Paris.

RÉVOLTE OUVERTE

Une conversation avec Osman pacha — L'ennemi d'Abdul Hamid — Appel à la force — Lutte à mort

LONDRES, 17 décembre. — *De notre correspondant particulier.* — Il paraît que l'empire ottoman est devenu un lieu de séjour tellement odieux, il paraît que la tyrannie exercée par son souverain est devenue tellement haïssable que tout ce qui, là-bas, à l'Orient, pense et réfléchit, tout ce qui a les regards tournés vers la civilisation refuse d'être plus longtemps dupe ou complice. Lentement, l'empire ottoman se vide et des craquements se font entendre, faisant présager l'écroulement prochain.

L'autre jour, c'était Mahmoud pacha, le propre beau-frère du sultan, qui trompait la surveillance d'Abdul Hamid, s'enfuyait avec ses deux fils sur un navire étranger et tâchait d'aller faire triompher au loin des idées de progrès et de réforme. Hier, c'était Ismaïl Kemal bey, qui avait occupé en Turquie les situations les plus hautes, de qui il avait été question pour le gouvernement de la Crète et qui, las de tous ses efforts, écœuré de tant de luttes et de persécutions, venait se fixer à Bruxelles où il prépare en ce moment une brochure retentissante.

Enfin, aujourd'hui, c'est Osman-pacha, général de division dans l'armée ottomane, fils et héritier direct de l'émir du Kurdistan, qui a quitté clandestinement la Turquie, et se trouve, à cette heure, à Londres.

Mahmoud-pacha était prince ; Ismaïl-Kemal, diplomate ; Osman, lui, est un soldat. Aussi, n'est-ce ni par la plume ni par la parole qu'il veut arracher la Turquie à un joug qui la déshonore, c'est par l'épée.

Un homme énergique.

Je me suis rencontré aujourd'hui à Londres avec lui pendant près d'une heure. Je l'ai écouté, de sa voix froide et lente, me dévoiler ses plans, m'exposer ses griefs, et je suis encore sous l'impression que m'a produite ce colosse au sourire d'enfant qui me disait de son ton le plus calme :

— Il est bien qossible que, dans ce que je vais tenter, je laisse ma tête ; mais elle est si solidement attachée après mes épaules que je puis la risquer plus facilement qu'un autre.

C'est son histoire d'abord qu'il me raconte. Il me parle de son père Bederham el Halidi, émir du Kurdistan, dont le nom est légendaire du Caucase à la mer Rouge, et qui, pendant un demi-siècle, lutta à la fois contre la Perse et contre la Turquie.

Bon sang ne saurait mentir. A peine sorti de l'adolescence, Osman, à ses propres frais, équipait et armait 5,000 Kurdes avec lesquels il faisait bravement la guerre contre la Russie, aux côtés des Turcs. Mais ses véritables ennemis, c'étaient ses alliés d'alors.

A peine le traité de San-Stephano signé il soulevait le Kurdistan et, pendant des années, dans ses montagnes, il tenait en échec les légions du sultan.

Abdul-Hamid déploie toutefois des trésors de ruse pour réussir là où la force échoue. Il dépêche à Osman le cheik Ebel Huda, celui-là qui jouit en ce moment à Yildiz-Kiosk d'une influence presque sans limites ; il agit sur la famille même d'Osman et l'amène à traiter.

Est-il besoin de dire qu'Abdul Hamid n'observa jamais les engagements au bas desquels il avait apposé sa signature ?

Et, alors, l'an passé, pendant les fêtes du Bairam on assista à un spectacle singulier. Tandis qu'Abdul Hamid, assis sur son trône, recevait l'hommage des plus hautes personnalités de son empire et des représentants des puissances étrangères, Osman entra dans la salle du trône et en signe de révolte jeta par terre aux pieds du sultan son manteau et ses décorations.

Séance tenante, les gardes se saisirent de lui et l'arrêtèrent. Huit jours plus tard, il était interné à Salonique ; mais, il y a quelques semaines, revêtu de son uniforme de général de division, sous le nez même des sbires et des espions d'Abdul Hamid, il s'embarqua en plein jour sur un caïk, accosta un vapeur français qui était sous chauffe à l'entrée du port de Salonique et s'y embarqua sans que les autorités ottomanes, stupéfaites, eussent eu le temps d'intervenir.

d'avoir à sa tête quelqu'un qui est résolu à tout sacrifier pour lui faire rendre la justice à laquelle il a droit. »

J'avoue que cette façon absolument inusitée de procéder, cette audace froide qui avertit l'adversaire des projets formés contre lui, la noblesse du but qu'Osman pacha poursuit et la façon dont il marche vers ce but, m'ont ému et séduit, et je suis heureux d'être un des premiers à annoncer, sur son désir même, la marche à venir d'Osman pacha, dans l'espoir qu'une initiative aussi hardie, résolue et entreprise au grand jour, aboutira à un résultat heureux et sera couronnée d'un succès auquel je ne crains pas d'applaudir d'avance.

LES AFFAIRES DE CHINE

Li-Hung-Chang atteint d'influenza — Les intentions de l'impératrice douairière.

BERLIN, 17 décembre. — On mande de Pékin, 16 décembre :

« Li-Hung-Tchang a eu une attaque d'influenza ; il est traité par le médecin de la légation d'Allemagne, M. Velde.

» Le bruit qui a couru à Changhaï que l'impératrice douairière se préparait à partir pour Chen-Fou-Siou-Tou (?) est déclaré dénué de fondement par les fonctionnaires chinois d'ici.

Le grand sceau chinois.

NEW-YORK, 17 décembre. — Un soldat américain, qui vient de revenir à New-York et qui avait fait la campagne de Chine, a rapporté avec lui ce qu'il dit être le « grand sceau chinois ». C'est un petit bloc fait d'une seule pièce et fort artistiquement gravé. Le manche est formé par un grand dragon. (*Times.*)

Troupes russes.

ODESSA, 17 décembre. — Le croiseur *Kazan*, de la flotte volontaire russe, a quitté Odessa, la nuit dernière, pour l'Extrême-Orient. Le *Kazan* emmène 2,000 hommes de troupes russes. (*Times.*)

LA GUERRE SUD-AFRICAINE

Le retour de lord Roberts — De passage à Sainte-Hélène.

SAINTE-HÉLÈNE, 17 décembre. — Lord Roberts, qui est arrivé aujourd'hui à bord du *Canada*, n'a pas quitté le vaisseau.

Le gouverneur de Sainte-Hélène s'est rendu à bord du *Canada*. Lord Roberts, qui est d'ailleurs en excellente santé, porte toujours son bras en écharpe depuis son accident de cheval.

Le *Canada* est parti ce matin à huit heures.

Le besoin d'hommes.

WELLINGTON (Nouvelle-Zélande), 17 décembre. — Lord Kitchener a demandé que les troupes de la Nouvelle-Zélande restent dans l'Afrique du sud jusqu'à la fin de la guerre.

Le cabinet a consenti. (*Times.*)

Le chemin de fer néerlandais.

BERLIN, 17 décembre. — Un télégramme d'Amsterdam annonce qu'un comité s'est formé dans cette ville, sous la présidence de M. Van Neerop, directeur de la Banque d'Amsterdam, pour sauvegarder les intérêts des actionnaires hollandais du chemin de fer néerlandais. (*Times.*)

L'INSTITUT PASTEUR DES INDES

Singuliers préjugés religieux — Le sermon d'un évêque.

CALCUTTA, 17 décembre. — Depuis l'inauguration de l'Institut Pasteur à Kasauli, environ cent personnes, qui avaient été mordues par des chiens enragés, y ont été traitées. Pas un seul décès ne s'est produit.

Cependant, les municipalités ont refusé de lui accorder des secours pécuniaires. l'opinion indigène, surtout parmi les Hindous, d'accord en cela avec les bouddhistes, étant opposée à l'œuvre de l'Institut, croyant à tort qu'on a procédé à des expériences cruelles sur des animaux vivants.

Des mémoires ont été présentés au gouvernement pour protester contre les secours pécuniaires accordés à l'Institut par le gouvernement bien que ces secours n'aient pour but que d'éviter aux soldats anglais le voyage à Paris. L'évêque Welldon a fait allusion, hier, à la cathédrale, au cours de son sermon, à l'opposition qui s'était élevée à ce sujet, aussi bien en Angleterre qu'aux Indes. Il a déclaré qu'il avait visité l'Institut de Kasauli où il avait

داماد مەحموود جەلالەدین پاشا (١٨٥٣-١٩٠٣)

هەر لەم بارەیەوە، بڵاوکراوەی (Pro Armenia)کە بەزمانی فەرەنسیی کە لەپاریس بەشێوەی دەوری دەردەچوو، لە ژمارە ٣ی خۆیدا، کە لە٢٥ی دیسەمبەری ١٩٠٠دا، چاپ و بڵاوکراوەتەوە، لەلاپەڕە ٢٠و٢١ یداو لەژێر ناونیشانی "کوردان و سوڵتان"دا، دووبارە دەقی چاوپێکەوتنەکەی (ستیڤانی لۆزان) ی پەیامنێری رۆژنامەی (LE MATIN)ی لەگەڵ عوسمان پاشا بەدرخاندا بڵاوکردۆتەوەو بەهەندێک جیاوازییەوە.

(Pro Armenia) پێشئەوەی بچێتە سەر بڵاوکردنەوەی دەقی چاوپێکەوتنەکە، لەسەرەتادا دەڵێت: "پەیامنێری رۆژنامەی (LE MATIN) دیدارێکی سەرنجڕاکێشی لەگەڵ ژێنەڕاڵ عوسمان پاشادا بڵاوکردۆتەوە، کە یەکێکە لە چل کوڕەکەی بەدرخانی دەرەبەگە بەناوبانگەکەی کورد، ئەوەی لەساڵی ١٨٤٠دا، پاش ململانێ دژی هەژمونگەرایی عوسمانییەکان ناوی پەیداکرد.

عوسمان پاشا، برای عەبدولڕەحمان پاشایە، ئەوەی بەم دواییە کە سوڵتان حوکمی نەفیکردنی هەمیشەیی داوە بەرەو زیندانە سەختەکان. ئەو وتیویەتی کە ئامادەیە رێبەری جوڵانەوەیەکی شۆڕشگێڕانەی سەرتاسەریی بکات دژی رژێمەکەی عەبدولحەمید لەئاسیای بچووکدا، لەوێ کە کورد و ئەرمەنەکان پاش گێڕانەوەی پەیوەندی دۆستانەیان، لەبەرامبەر سەرکوتکاریی تورکی دژبەهەردووکیان یەکبگرن."

لەکۆتایی دیدارەکەدا، بڵاوکراوەی (Pro Armenia) ئاماژەی بەدۆخی دیاربەکرو هەڵوێستی کوردو ئەرمەنەکان داوەو قسەی لەو باج و بزنانەو سورانەیە کردووە کە وەک رێورەسمێکی دەرەبەگایەتیی، لەناوچەکە وەرگیراوە. پاشتر ئاماژەیداوە بەوەی کە نازانرێت رێکەوتنی کوردو ئەرمەنەکان چەندە بەسوود دەبێ ئەگەر عوسمان پاشا پرۆژەکانی خۆی جێبەجێبکات. ئەوەی کە چاوەڕێی دەکەین کە زیاتر شتی لەبارەوە روونبکرێتەوە، ئەوەیە رووداوەکانی دواتر دەیسەلمێنن. بەڵام پاش هەموو ئەمانە، ئەگەر ئەم یاخیبوونە لە گوفتارەوە ببێتە رەفتارو

کــردار، ئەوا هاوســۆزیی ئــێمە زیــاتر بــۆ ئەو دەڕوات تــاوەکو ســوڵتان.!!

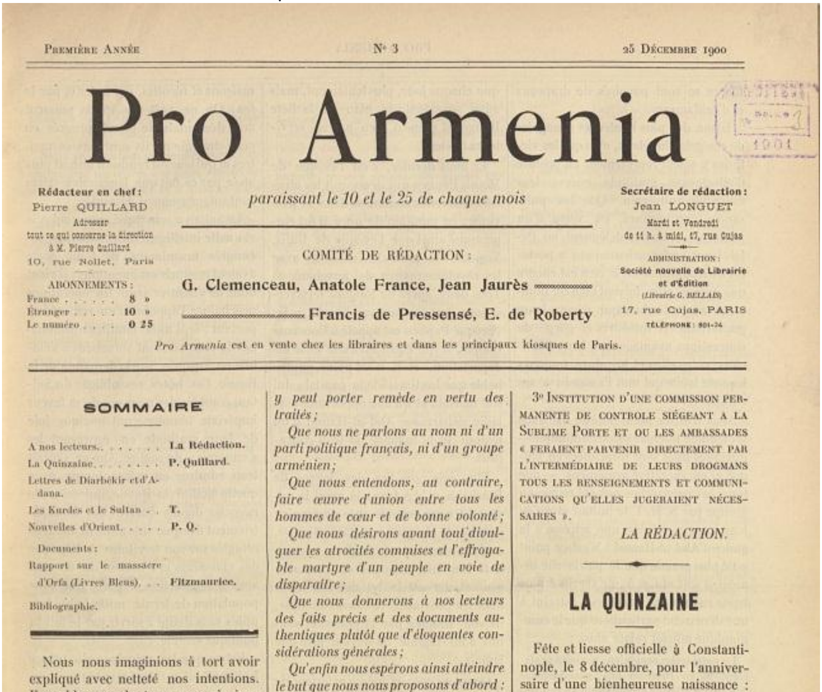
Première Année — N° 3 — 25 Décembre 1900

Pro Armenia

paraissant le 10 et le 25 de chaque mois

Rédacteur en chef : Pierre QUILLARD
Adresser tout ce qui concerne la direction à M. Pierre Quillard 10, rue Nollet, Paris

ABONNEMENTS :
France . . . . . . 8 »
Étranger . . . . . 10 »
Le numéro 0 25

COMITÉ DE RÉDACTION :
G. Clemenceau, Anatole France, Jean Jaurès
Francis de Pressensé, E. de Roberty

Secrétaire de rédaction : Jean LONGUET
Mardi et Vendredi de 11 h. à midi, 17, rue Cujas

ADMINISTRATION : Société nouvelle de Librairie et d'Édition (Librairie G. BELLAIS)
17, rue Cujas, PARIS
TÉLÉPHONE : 801-34

Pro Armenia est en vente chez les libraires et dans les principaux kiosques de Paris.

SOMMAIRE

A nos lecteurs. . . . . . . La Rédaction.
La Quinzaine. . . . . P. Quillard.
Lettres de Diarbékir et d'Adana.
Les Kurdes et le Sultan . . T.
Nouvelles d'Orient. . . . . P. Q.
Documents :
Rapport sur le massacre d'Orfa (Livres Bleus). . . Fitzmaurice.
Bibliographie.

Nous nous imaginions à tort avoir expliqué avec netteté nos intentions. Il semble cependant que nous n'ayions pas encore été compris de tout le monde. Comme nous nous sommes fait une règle absolue de n'engager ici aucune polémique personnelle, en particulier avec ceux qui souffrent d'une façon ou d'une autre de la tyrannie hamidienne, nous sommes obligés de transcrire derechef notre déclaration première, en faisant remarquer que notre programme a un caractère immédiatement pratique et s'appuie sur des textes formels, dont la valeur n'est pas devenue caduque.

Nous avons donc dit et nous disons à nouveau :

Que nous ne voulons ni réveiller l'esprit de croisade ni exciter à la haine de l'une des races ou des religions qui vivent ou sont professées sur le territoire ottoman.

Que nous nous occupons surtout des souffrances arméniennes parce qu'elles excèdent toute mesure et que l'Europe y peut porter remède en vertu des traités ;

Que nous ne parlons au nom ni d'un parti politique français, ni d'un groupe arménien ;

Que nous entendons, au contraire, faire œuvre d'union entre tous les hommes de cœur et de bonne volonté ;

Que nous désirons avant tout divulguer les atrocités commises et l'effroyable martyre d'un peuple en voie de disparaître ;

Que nous donnerons à nos lecteurs des faits précis et des documents authentiques plutôt que d'éloquentes considérations générales ;

Qu'enfin nous espérons ainsi atteindre le but que nous nous proposons d'abord : exécution de l'article 61 du traité de Berlin et des réformes demandées dans le memorandum du 11 mai 1895, que nous reproduisons ci-dessous :

Article 61. — La Sublime Porte s'engage a réaliser sans plus de retard les améliorations et les réformes qu'exigent les besoins locaux dans les provinces habitées par les Arméniens et a garantir leur sécurité contre les Tcherkesses et les Kurdes. Elle donnera périodiquement connaissance des mesures prises a cet effet aux Puissances qui en surveilleront l'application.

Memorandum du 11 mai 1895.

1° Nomination des valis soumise a l'approbation des Puissances.

2° Institution d'un haut commissaire choisi par le Sultan et agréé par les Puissances avec plein pouvoir sur les valis pendant la durée de sa mission.

3° Institution d'une commission permanente de controle siégeant a la Sublime Porte et ou les ambassades « feraient parvenir directement par l'intermédiaire de leurs drogmans tous les renseignements et communications qu'elles jugeraient nécessaires ».

LA RÉDACTION.

LA QUINZAINE

Fête et liesse officielle à Constantinople, le 8 décembre, pour l'anniversaire d'une bienheureuse naissance : le Sultan Abd-ul-Hamid, ce jour-là, avait cinquante-huit ans. Parce que, enfant sournois, adolescent hanté déjà par la peur d'une mort prématurée, khalife usurpateur, et bourreau de son propre frère, assassin de Midhat-pacha égorgeur de Turcs, égorgeur de Druses, égorgeur d'Arabes, égorgeur de Bulgares, égorgeur d'Hellènes, égorgeur d'Albanais, égorgeur de Yézidis, ce « despote fou d'épouvante », comme l'appelle Anatole France, a couronné son œuvre de sang par l'extermination, froidement conçue et méthodiquement exécutée, de trois cent mille Arméniens, des girandoles de lumière ont dessiné dans la nuit, sur les sept collines de Byzance, les ruines croulantes des monuments publics et les tours sveltes des minarets ; et sur la Corne d'or et sur le Bosphore, les stationnaires étrangers et les bateaux de com-

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

LES KURDES ET LE SULTAN

Le correspondant du *Matin* à Londres, a eu une entrevue fort intéressante avec le général Osman-pacha, l'un des quarante fils du célèbre bey Kurde Bedrehan, qui fut interné dans l'Archipel en 1840, après une lutte épique contre la domination ottomane. Osman Pacha est le frère d'Abdurrhaman-bey, que le Sultan vient de faire condamner par défaut à la déportation perpétuelle dans une enceinte fortifiée. Il se dit prêt à prendre la tête d'un mouvement révolutionnaire dirigé contre Abd-ul-Hamid, dans les provinces d'Asie Mineure, où les Kurdes et les Arméniens réconciliés s'uniraient contre leur commun oppresseur. Voici ses déclarations :

« Je ne suis ici qu'en passant. Dès que la saison le permettra, par une route à moi connue, accompagné de partisans que j'ai non seulement en Europe mais même en Égypte, je vais regagner le Kurdistan. Mon peuple tout entier m'attend et je marche d'accord, la main dans la main, avec toute la population arménienne. Kurdes et Arméniens, secrètement armés, en ce moment, n'attendent que mon arrivée pour se soulever comme un seul homme et pour engager contre la Turquie une lutte à mort, une des luttes probablement les plus formidables que l'empire ottoman ait eu à soutenir.

« Ne voyez en moi ni un fou ni un rêveur. Je ne rêve point de briser les

liens qui rattachent le Kurdistan et l'Arménie à la Turquie ; ce que je veux, c'est arracher le Kurdistan à l'état d'anarchie et d'abjection sociale où l'a plongé le joug déshonorant de la Turquie qui a fait de ce peuple guerrier un instrument de tyrannie et de destruction au service de l'absolutisme turc, et qui l'a pour ainsi dire rayé du rang des nationalités civilisées.

« Ce que je veux, c'est me servir de mon influence incontestable sur la nation kurde pour rétablir l'ordre, la sécurité et la dignité nationale. Van, Diarbekir, Bitlis, Erzeroum, toutes les villes, tous les populations mêmes de la campagne attendent mon arrivée. Les armes sont déposées dans les endroits les plus divers, et aussitôt que j'aurai pénétré dans le Kurdistan, j'aurai une armée de 100,000 hommes prête à me suivre.

« Il n'est point de puissance qui puisse m'empêcher de fouler le sol du Kurdistan, et il n'est point de puissance qui, le jour où j'aurai foulé ce sol, puisse empêcher mes plans de se réaliser. Je tiens à dire hautement ce à quoi je suis résolu. Mon peuple m'attend et je veux qu'il sache que je vais vers lui. C'est un peuple fort à qui il ne manque qu'un chef énergique pour se montrer digne de reprendre sa place en se montrant capable d'obéir aux lois et de faire respecter ses libertés conquises. Mon peuple sait que je suis digne d'être le fils de mon père. De mon côté, je sais que mon peuple est digne d'avoir à sa tête quelqu'un qui est résolu à tout sacrifier pour lui faire rendre la justice à laquelle il a droit. »

La lettre de Diarbékir que nous publions ci-dessus, signale un grand mécontentement chez les Kurdes. Il est certain, d'autre part, que ceux-ci, en échange de divers impôts vexatoires et arbitraires qu'ils avaient coutume de prélever (impôt de *hafir* sur les troupeaux et les récoltes, impôt de *hala* sur les dots des filles), assuraient aux Arméniens une tranquillité relative et les défendaient au besoin contre d'autres tribus nomades. Depuis que le Sultan les a excités contre les Arméniens, ils observaient beaucoup moins fidèlement ce devoir quasi-féodal de protection.

On ne peut dire jusqu'à quel point une entente serait profitable aux Arméniens dans le cas où Osman-Pacha mettrait ses projets à exécution, sans compter qu'il y a peut-être de sa part, à les révéler ainsi, quelque imprudence ou trop d'adresse. L'événement en décidera ; et après tout, si ce révolté d'aujourd'hui passe des paroles à l'acte, nos sympathies iront plutôt à lui qu'au Sultan.

NOUVELLES D'ORIENT

En Macédoine. — Des arrestations en masse ont eu lieu de nouveau à Monastir, à Kruschevo, à Florina et en Albanie, à Kossovo. C'est surtout contre les instituteurs macédoniens que s'acharne la police hamidienne.

Cependant de tous côtés, ce ne sont que meurtres de Macédoniens, selon le système des petites tueries qui précèdent et suivent d'ordinaire les grands massacres. Nous empruntons à l'*Effort* la liste des plus récents méfaits :

21 octobre. — Attaque du village de Zavovo par un lieutenant à la tête de vingt soldats et 150 bachibouzouks. Tentative de défense. Pillage général. Arrestations nombreuses : six paysans sont encore en prison de ce fait à Ghevegli.

Fin octobre. — Destruction du village d'Orizartzè par 100 bachibouzouks.

15 novembre. — Le village de Kitchevo ayant été pillé par la bande d'Ismaël Tchaouch, le gouvernement en a profité pour emprisonner quelques personnes, accusées d'avoir caché des révolutionnaires. Même scène à Malo-Tzyrusko : plusieurs jeunes gens, le maire et des notables ont été envoyés à Monastir.

Enfin, d'après une correspondance de Salonique, publiée par la *Politische Correspondenz* de Vienne, des cruautés nombreuses ont été commises par les Albanais musulmans contre les habitants des districts d'Ipek, Gostivar et Giljan. Dans douze localités, la population a été menacée de massacre si elle ne payait une rançon. Dans deux localités où la somme n'a pas été versée la menace a été exécutée. Un village a été brûlé et dans deux autres un grand nombre de femmes ont été emmenées en captivité. Un seul chef de bande est accusé d'avoir, depuis huit ans, tué de sa main 200 chrétiens.

Ce n'est là qu'une très minime par-

دیـدارێکی عوسـمان پاشـا لەگەڵ رۆژنــامەی ئینگلیزیــی (دەیلــی مەیل)

شـایەنی باسـە، عوسمان پاشـا بەدرخـان، پـاش ٣ رۆژ لـەو دیـدارەی لەگەڵ ستیڤان لۆزانی پەیامنێری رۆژنـامە فەرەنسییەکە ئەنجامیدابوو، بڕیــاری جێهێشــتنی لەنــدەنی دابــوو بــۆئەوەی بەرەو کوردســتان بگەڕێـتەوەو گەلــی کــورد دژی حکــومەتی عوسـمانیی و دەسـەڵاتی ســوڵتان عەبدولحەمیــد راپەڕێنێــت. هەر ئەو رۆژەش، کە ٢٠ی دیسەمبەری ساڵی ١٩٠٠ە، دیـدارێکی لەگەڵ پەیـامنێری رۆژنـامەی "دەیلـی مەیـل" دا کـردووە، ئەو دیـدارەی کە رۆژنـامەی ئوسـتورالیی (THE EXAMINER) کە لەرۆژی شــەممەی رێکەوتــی ٢٦ی یەنــایەری ١٩٠١دا، چــاپ و بڵاوکــراوەتەوە، لەژێــر ناونیشــانی :"پلانەکانی عوسمان پاشا. ئەمڕۆ لەندەن جێدەهێڵێت بۆئەوەی کوردان تەیاربکات. تکایەک بۆ هاوسۆزیی بریتانیی" دەقەکەی بڵاوکردۆتەوەو تێیدا هاتووە:

" خاوەنشـکۆ عوسـمان پاشـا بەپەیـامنێری بە"دەیلـی مەیـل"ی وت: " بەدڵنیاییەوە لەبیرتە کە لەساڵی ١٨٧٨دا، من سەرکردەیەکی دیاربووم لە راپەڕینەکەی کـوردان، کاتێـک لەگەڵ ٢٥٠٠٠ پیـاو، بەرەنگـاریی دەسەڵات و هێزی تورکان بووینەوە."

"بەدڵنیاییەوە لەبیرمە، ئەی پاش ئەوە؟!"

"باشە، کوردان ئەمڕۆ لەهەمـان ئەو پێگەیەدان کە ئینگلیزەکـان پێشتر لەدەورانــی رۆژگـاری دەرەبەگایەتییدا، تێیدا بـوون. وەک ئەوەی بڵێـی کە هەر خانەدانێــک ژمــارەیەکی زۆر پیــاوی هەن کە بەقســەی ئەو رادەبن. من سـەرۆکی هەمـوو ئەوانەم، وەک نەوەو میراتگری میری مەزن، بەدرخان ئەلخالیدی."

"مرۆ بەزەحمەت درک بەوە دەکات کە ئەو پیاوە جوامێرە، بـاڵابەرزە، کە زیاتر لە پاسـەوانێکی جوانخاس دەچێ و لەبەرامبەردا دانیشتووە، عوسمان پاشای مەزنەو سەرکردەی کوردانە لەتەواوی خەباتیاندا دژی تورکان."

"پرسیارم کرد : ئایا ژمارەیەکی زۆر لەهاونیشتیمانیانت لە ئینگلتەرادا هەن؟"
" بێگومـان زۆر هەن، بەڵام بـۆ مـن ناسـراو و دیـار نـین، لەراسـتییدا تورکانێـک یـان کـوردانێکی ئەوتـۆ لەدورگەکـانی بریتـانیی نـاژین کە بایەخێکیـان هەبـێ، ئەگەر تـۆ باڵیۆزخانەکـان و هەروەهـا ئیسـماعیل کەمال بەگی لێدەرکەی، ئەوەی کە پیاوێکی مەزنە."
" کەواتە، قسەکردن لەبـارەی هزری شۆڕشـگێڕیی و ئەنارشستییەوە، قسەی بێهودەن؟!"
" بەتەواویـــی وایە، ئەو پیـــاوانەی بەو چەشـــنە قســـان دەکەم، هـــیچ دەسەڵاتێکیان نییە. ئەوان پێگەو زانیاریی و درکیان نییە. ئەگەر ئەوانە لەتورکیـا بمابانـایەتەوە، ئەوە پێویسـت نەدەبـوو کە دەمیـان بـکەنەوەو قسـەبکەن. ئەوانە بێسـوودن، نە بەکەڵکـی تورکیـا دێـن و نە بەکەڵکـی ئینگلتەراش، ئەوان جگە لەخۆشخەیاڵێک هیچی دیکە نین."
" بەڵام ئەوانە پەرەدەسێنن، ئەی وانییە؟!!"
"بەدڵنیـاییەوە پەرەدەسـێنن، کـێ هاوکارییـان دەکـات کە پەرەبسـێنن لەسـایەی حـوکمی بریتانییـدا؟!! ئەوان ئازادییـان هەیە، مـامەڵەیەکی دادپەروەرانەیـان لەتەکدا دەکـرێ، ئەوان مـرۆڤن و کـۆیلە نـین. بـڕوام پێبکە ئینگلتەرا باشترین وڵاتە بۆ تـورک، ئەگەر خەڵـک بەوە بـزانن ئەوە بەلێشـــاو روو لە ئینگلـــتەرا دەکەن. لەوەش زیـــاتر، ئینگلـــتەرا زلهێزیکە کە ئەمڕۆ وایکردووە ژیان لەتورکیادا تەحەمول بکرێ."
" لەهیندیسـتان، موسـوڵمانان ئـازادن، ئەوان پەروەردەو فێربـوونی تـایبەت بەخۆیـان و ئـازادیی دەربڕینیـان هەیە. ئەتـوانم هیـوای هـیچ شتێکی باشتر بۆ ژیان بخوازم کە تەنـانەت وەک ئەوەی موسوڵمانێکی هەژار لەهندستان لەسایەی حوکمی بریتانیی هەیەتی. بەڵام شتی دیکەم هەیە کە بیکەم."
" کەواتە ئەو هەواڵەی کە دەڵێت راپەڕینـی کـوردان چاوەڕوانکراوە، هەواڵێکی دروستە؟!"
" ئەوە زیـاتر لە چـاوەڕوانکراوە، مـن سبەی ئێـرە جێدەهێلم بۆئەوەی سـەرکردایەتیی ئەو راپەڕینە بـکەم، ئەگەر ئینگلتەرا بەتەنیـا درک بە

بـــايەخی ســـتراتیژیی کوردســـتان بکـــات، ئەوا یارمەتیمـــان دەدات کە لەدەستی تورکانی بسەنینەوە. ئەو تورکانەی کە هەژمونی روسیایان بەسەرەوەیە. ئێمە هیوایەکی گەورەمان بە ئینگلتەرا هەیە."
"ئایا ئەوانە لەسەر بنەمایەکی پتەو و چەسپاون؟!"
" تەنیـــا پشـــت بەخۆشەویســـتیی ئینگلیزیـــی بـــۆ حەق و دادپەروەریـــی دەبەستێت. ئێمە چەوسێنراوینەتەوە، لەلایەن تورکیاوە کاولکراوین، ئێمە دیسانەوە خوازیارین ببینەوە بە پیاو. هێشتا روسیا هەیە کە دەبێت حیســابی بـــۆ بکرێـــت، بـــوونی ئینگلیزەکـــان لەکوردســـتان، لەبـــوونی روسەکان باشترە." ئەو بە دیپلۆماسیەتێکی رۆژهەڵاتیی راستەقیینە، ئەمەی وت.
" ئایا راپەڕینەکەت بەتەواویی بۆ رزگارکردنی کوردستانە لەحوکمی تورکیی؟!
" ئەمە بەدڵنیـــاییەوە وایەو ئامـــانجی یەکەمە، بەڵام ئامـــانجی دیـــکەش هەن. موســـوڵمانان لەســـەر رووی زەوی بەربـــڵاون، ئەوان تەنیـــا ســـەرۆکێکی رەمزییـــان هەیە، ئەگەر ئەوان لە ســـایەی دەســـەڵاتی پیاوێکی بەهێزدا یەکبگرن، پیاوێـک کە خاوەن پیگەو کەسایەتییەک بـێ، ئەوا ئەوان هەمـوو جیهـان داگیـردەکەن، ئەوە ئەو کۆتـاییەیە کە پەیامبەر پێشبینیی کردووە."
" من ئێستاکە وتەیەکم هەیە کە بیڵێم، وتەیەک بۆ ژمارەیەکی بێکۆتا لە خـــوێنەرانی رۆژنامەکەتـــان". ئەو لەســـەر کورســـییەکەی بەقنجـــی پاڵیـــدایەوەو چـــاوی دەبریســـکایەوە، لەکاتێکـــدا هەر رســـتەیەکی کە بەزمـــانی تـــورکیی لەقـــوڕگی دەردەپەڕی، وەک زرنـــگەی زەنگێـــک بەتوندیی بەر گوێ دەکەوت.
" بەخوێنەرانـــت بڵـــێ کە کوردســـتان هاوشـــێوەی تەواوی تورکیـــایەو لەژێـــر ســـتەمکاریی و دیســـپۆتی ســـوڵتاندا دەناڵێنێـــت. گەلـــی کـــورد لەپێشـــوودا رەگەزێکـــی ئـــازاو جەنگـــاوەربوون، کـــراونەتە مرۆڤکـــوژو ناچاردەکرێن براکانی خۆیان بکوژن کە ئەرمەنەکانن، ئەو کـوردانەی کە هەمیشـــە لەگەڵیانـــداو لەمـــاوەیەکی دوورودرێـــژدا بەدۆســـتایەتیی

ژیاون. بەوەش کوردان ئەمڕۆ تەنیا ئامرازێکی کوێرو نابینان و بۆ تێرکردنی حەزی تینوێتیی خوێنخۆریی سوڵتان بەکاردەهێنرێن.
لەم پێگەیەی خۆم وەک میراتگری میر بەدرخان ئەلخالیدی، لەوە زیاتر ناتوانم چاو بپۆشم لەو دۆخەی کە سوڵتان تێیدا گەلەکەم بەکاردەهێنێت."
" من ناونیشانی خۆم وەک پاشاو پۆستەکەی خۆم وەک ژێنرال لەهێزی سوارەدا کردە قوربانیی و وازم لەپۆستی راوێژکاری سەربازیی سوڵتان هێناو ماڵە ئارامەکەی خۆم بەجێهێشت تاوەکو بگەڕێمەوە بۆ کوردستان، بۆئەوەی لەو دۆخە پەستیی و نزمییە رایپەڕێنم و لەیۆغی ئەسارەت رزگاری بکەم، کە ئێستاکە چەماندویەتی."
دەچمەوە کوردستان بۆ ئەوەی حوکمی عەبدولحەمید بگۆڕم بەرژێم و مۆدێلێکی نوێ هاوشێوەی ئەوانەی کە پاش شۆڕشی دەستوریی لەجیهانی شارستانیی لەرۆژئاوادا دەرکەوتوون."
" هەربۆیە تکا لەهەموو ئینگلیزێک دەکەم کە هاوسۆزیی خۆیانم پێ ببەخشن. ئەگەر ئەوان لەراستییدا ناتوانن پشتگیریی مادیی زیاترم پی بدەن، ئەگەر کوردستانم لەو تۆزو نەهامەتییە راپەڕاند، پێویست ناکات ئینگلیزەکان سستی لەوەدا بنوێنن کە بێن بۆ ئەوێ و هاوکاریی لە پێشخستنی وڵاتەکەدا بکەن. با هەمیشە هەست بەدڵنیایی بکەن کە ئەوان لەعوسمان پاشادا، هاوڕێیەکی راستەقینەی گەلی ئینگلیز دەبیننەوە، کەسێک کە فرە رێزو نەوازشی بۆ شاژنەکەیان هەیە."
هەروەها هەمان بابەت لەژێر ناونیشانی "کوردستانی بەکێشە. هەڕەشە لەسوڵتان. دیدارێک لەگەڵ عوسمان پاشا"دا، لە رۆژنامەی ئوستوراليی (WEST GIPPSLAND GAZETTE) لە رۆژی سێ شەممەی رێکەوتی ٢٦ی فێبرایەری ١٩٠١دا، چاپ و بڵاوکراوەتەوە.
بەمشیوەیە، عوسمان پاشا بەدرخان، لەم دیدارەیدا، جگەلەوەی جەخت لەسەر ئامانج و دیدەکانی پێشووی دەکاتەوە کە لەدیدارەکەی پێشوویدا لەگەڵ ستیڤانی لۆزان کردوویەتی، چەند بابەتیکی دیکەشی

ورووژانـــدووه، لەوانە کە کـــورد لەقۆناغێکـــدا دەژیـــن کە بەهـــۆی سروشـــتی دەرەبەگـــایەتیی و خێڵایەتیـــی کـــۆمەڵایەتییەوە، پەرتەوازەو دابەشـــن و نـــاتوانن کـــاری گەورەو هـــاوبەش بـــکەن و پێویســـتیان بەکەسێکی خاوەن رەوایەتیە کە یەکیان بخات و ئاراستەیان بکات. ئەو کەسەش عوسمان پاشایە کە چونکە نەوەی میراتگری میر بەدرخانی گەورەیە، شـــایەنی ئەو رەوایەتیـــیەیە. جـــگە لەوەی کە نەک هەر دامەزرانـــدنی دەوڵەتێکـــی دەســـتووریی ســـەربەخۆ لەکوردســـتان و رزگـــارکردنی لەحـــوکمی ســـوڵتان عەبدولحەمیـــدی دووەم، بەڵکـــو خەونبینـــین بە دامەزرانـــدنی دەوڵەتێکـــی سەرتاســـەریی بـــۆ جیهـــانی ئیسلامیی بەڕێبەرایەتیی خۆی، ئەمەش یەکەمین جارە کوردێک خەون بە سەرکردایەتیی دەوڵەتێکی سەرتاسەریی جیهانییەوە ببینێت!!

دیـــارە عوســـمان پاشـــا بـــۆیە زۆر جەختـــی لە نازنـــاوی "ئەلخالیـــدی" کردۆتەوە، بۆئەوەی ئەو رەوایەتییە ئاینییەش بەخۆی بدات کە گوایە بنەماڵەکەیـــان دەگەڕێـــنەوە بـــۆ خالیـــدی کـــوڕی وەلیـــدی ســـەحابەو ســـەرکردەی نـــاوداری ئیســـلامیی، ئەوەی کە لە قورەیشـــەو ئەوانـــیش نزیکتـــرین کەســـن بـــۆ رێبەرایەتیـــی و هەڵگرتنـــی نازنـــاوی خەلافەت!لەکاتێکـدا کە سـوڵتان عەبدولحەمیـد، کە نەوەی عوسـمانییە تورکەکانبوون و نەدەچوونەوە سەر قوڕەیش، لەدایکشیەوە چەرکەسی بوون و بەدووڕەگ حیساب دەکرا!

بەبڕوای ئێمە، پەیامدان بۆ دامەزراندنی دەوڵەتێکی سەرتاسەریی لەو قۆنـاغەدا بـابەتێکی لـۆجیکی نەبـووەو هـاتنەدی لەرادەی مەحـاڵ بـووە، بەتـایبەت خـودی سـوڵتان عەبدولحەمید، دوا سـوڵتانی کـارای عوســـمانیی بـــوو لەمێـــژوودا، چـــونکە هەلـــومەرجە جیهانییەکـــان بەئاراســـتەیەکی پـێچەوانەی دەســـەڵاتە ســـوڵتانیی و ئیمپراتورییەکـــان هەنگاویان دەنا، ئەوەش لەدوای دەیەیەک لەکەوتنی عەبدولحەمید بووە واقیـــع و خەلافەت و ســـەڵتەنەت و ئیمپراتـــۆرییەکە ســـەرلەبەری هەڵوەشایەوە.

دواتر، مەسەلەی راکێشانی هاوسۆزیی ئینگلیز بۆ چەوساوەیی گەلی کورد لەژێر دەستی تورکان، تەنیا بەپشتبەستن بە رەوایەتیی کێشەکەو

ئەو بەهایـــانەی کە ئینگلیزەکـــان ســـەبارەت بە ئـــازادیی و عەدالەت قسەیان لەبارەوە دەکرد، هەر وەها لەو سەربەنەوە کە خودی عوسمان پاشا رێزو نەوازشی بۆ شاژنی بریتانیی هەیەو ئارەزووی دۆستایەتیی ئینگلیـــز دەکـــات، بەبـــێ لەبەرچـــاوگرتنی مەترســـیی بریتانییەکـــان لەلاوازبـــوونی دەوڵەتـــی عوسـمانیی و پاشەکشـــەی زیـــاتری لەبەردەم فشاری رووسەکان! بۆخۆی تێڕوانینیکی دوور لەواقیع بوون، چونکە پشتگیریی بەریتانییەکان لەو کاتەدا بۆ تـوێژی دەسـەڵاتداریی دەوڵەتـی عوسمانیی و ئێران بوون و کورد لە پلانـی ئاینـدەیی بریتانییەکـان تـا ئەوکـاتە هـیچ پێگەیەکـی نەبـوو و وەک خێڵگەلێکـی پشـێوییخوازو جڵەونەکراو و زیاندەر لە کریستییانەییەکان تەماشادەکرا.

OSMAN PASHA'S PLANS.

LEAVES LONDON TO-DAY TO RALLY THE KURDS.

AN APPEAL FOR BRITISH SYMPATHY.

"Of course you remember that in 1878 I was a leading feature in the Kurd rising, when, with 25,000 men, we resisted the power of the Turk, and were not conquered," said his Excellency Osman Pasha to a "Daily Mail" representative on December 29.

"Certainly, I remember, but then?"

"Well, the Kurds of to-day are in the same position as the English were in the feudal days. That is to say, that each nobleman has so many men who would rise at his word. I am the chief of these, successor to the great Emir Bederhan El-Halidi."

One hardly realised that the tall, soldierly gentleman, looking much like a well-groomed Guardsman, who sat opposite was the great Osman Pasha, leader of the Kurds in all their struggles against the Turks.

"Are there many of your compatriots in England?" I asked.

"Doubtless there are many, but they are unknown to me. There are really no important Turks or Kurds in the British Isles, if you except the Embassies and one Ismail Kyamal Bey, who is a great man."

"Then the talk of revolutionary and anarchistical ideas is absurd?"

"Precisely so. The men who talk thus have no power. They have no position, no intelligence. If they had remained in Turkey they would not have to open their mouths. They are useless—no good to Turkey, no good to England, dreamers, nothing more."

"But they prosper, do they not, your Excellency?"

"Of course they do. Who could help prospering under British rule? They have freedom, they have just treatment, they are men and not slaves. Believe me, England is the best country for the Turk. If the masses only knew it they would flock to England. More than that, England is the great Power which renders life in Turkey bearable to-day.

"In India the Mussulmans are free. They have education, liberty of speech. I could wish for nothing better than the life even of a poor Mussulman in India under British rule, but I have other things to do."

"Then the report that a Kurd rising is anticipated is true?"

"It is more than anticipated. I leave to-morrow to head it. If England only realised the strategic importance of Kurdistan, she would help us to wrest it from the Turk, who is dominated by Russia. We have great hopes of assistance from England."

"Are they based on any solid founda-

"Are they based on any solid foundation?"

"On the English love of fair play only. We have been oppressed, ruined by Turkey, and we wish to be men again. Still, there is Russia to reckon with, and English in Kurdistan would be better than Russians there," he added, with true Oriental diplomacy.

"Is your rising purely to free Kurdistan from Turkish rule?"

"That, of course, is the first object, but there are others. The Mussulmans are spread over the face of the earth. They have only a nominal chief. If they could be united under the power of some strong man—some man with a position, with a character—they would dominate the world. It would be the end which the prophet foresaw.

"I have now a word to say, a word to the countless readers of your paper."

He sat upright in his chair and his eyes flashed, while every sentence, replete with the rolling gutturals of the Turkish tongue, struck the ear sharply as the note of a bell.

"Tell your readers that Kurdistan, like the whole of Turkey, groans under the despotic oppression of the Sultan. The kurdish people, once a brave, warlike race, have been turned into assassins, and have been compelled to murder their brothers, the Armenians, with whom they had always lived on terms of perfect friendliness. Thus the Kurds of to-day are but blind tools, utilised to satisfy the Sultan's thirst for blood.

"In my position of heir to the Emir Bederhan El-Halidi, I can no longer look with indifference on the abject condition into which the Sultan has cast my people.

"I have sacrificed my title of Pasha and my rank as general of the cavalry, renounced my post as Aide-de-Camp to the Sultan, and left my peaceful home to return to Kurdistan to raise it from its low state and free it from the insupportable yoke which now bears it down.

"I go to Kurdistan, then, to replace the rule of Abdul Hamid by a new regime, modelled after the constitutions of the civilised nations of the West.

"I appeal, then, to all the English to extend to me their sympathy, if, indeed, they cannot give me more material support; and when I have raised Kurdistan from the dust the English need have no hesitation in coming there and assisting in the development of the country. Let them ever feel assured that in Osman Pasha they will find a true friend of the English people, a respectful and devoted admirer of their Queen."

TROUBLESOME KURDISTAN.

THREATENING THE SULTAN.

INTERVIEW WITH OSMAN PASHA.

A TRIBUTE TO ENGLAND.

"Of course you remember that in 1878 I was a leading feature in the Kurd rising, when, with 25,000 men, we resisted the power of the Turk, and were not conquered," said his Excellency Osman Pasha to a "Daily Mail" representative.

"Certainly, I remember, but then?"

"Well, the Kurds of to-day are in the same position as the English were in the feudal days. That is to say, that each nobleman has so many men who would rise at his word. I am the chief of these, successor to the great Emir Bederhan El-Halidi."

One hardly realised that the tall, soldierly gentleman, looking much like a well-groomed Guardsman, who sat opposite was the great Osman Pasha, leader of the Kurds in all their struggles against thee Turks.

"Are there many of your compatriots in England?" I asked.

"Doubtless, there are many, but they are unknown to me. There are really no important Turks or Kurds in the British Isles, if you except the Embassies and one Ismail Kyamal Bey, who is a great man."

"Then the talk of revolutionary and Anarchistical ideas is absurd?"

"Precisely so. The men who talk thus have no power. They have no position, no intelligence. If they had remained in Turkey they would not have dared to open their mouths. They are [illegible] — no good [illegible] England. [illegible]

BRITISH RULE.

"But they prosper, do they not, your Excellency?"

"Ofc ourse, they do. Who could help prospering under British rule? They have freedom, they have just treatment, they are men and not slaves. Believe me, England is the best country for the Turk. If the masses only knew it they would flock to England. More than that, England is the Great Power which renders life in Turkey bearable to-day. "In India the Mussulmans are free. They have education, liberty of speech. I could wish for nothing better than the life even of a poor Mussulman in India under British rule, but I have other things to do."

"[illegible] the report that a Kurd rising is

دەنگدانەوەو کاردانەوەی دیدارەکانی عوسمان پاشا لە لەندەن

وادیارە، دیدارە رۆژنامەوانییەکانی عوسمان پاشا و قسەکانی لەلەندەن، دەنگدانەوەو هەروەها رەخنەشی لەرۆژنامەکاندا لێکەوتۆتەوە. لەم رووەوە، رۆژنامەی (THE WATCHMAN AND SOUTHERN) ئەمریکییش کە لە ١٩ی دیسەمبەری ١٩٠٠دا، چاپ و بڵاوکراوەتەوە، هەواڵێکی لە پاریسەوە لە ١٨ی دیسەمبەردا وەرگرتووەو تێیدا دەڵێت کە پەیامنێری بڵاوکراوەی (LE MATIN) لەلەندەن، دیدارێکی لەگەڵ ژێنراڵی سوپای عوسمانیی، عوسمان پاشادا کردووە، کە بەو دواییە بەنهێنیی تورکیای جێهێشتووە، ئەو وتویەتی کە بەهاوەڵی پارتیزانەکانی دەگەڕێتەوە بۆ کوردستان، لەوێ بەگوێرەی قسەکانی ئەو خەڵکەکە بەنهێنیی خۆیان چەکدارکردووەو تەنیا چاوەڕێی گەیشتنی ئەون بۆئەوەی وەک یەک پیاو هەڵکوتنە دژی ستەمکاریی تورکیی راپەڕن.

هەروەها رۆژنامەی (L' ORENT) کە بەزمانی فەرەنسیی لەپاریس دەرچووە، لەرۆژی ١٩ی یەنایەری ١٩٠١دا، دوو بابەتی لەلاپەڕە٣ و لاپەرە ٧و٨ی خۆیدا، لەسەر ئەو چاوپێکەوتنانە بڵاوکردۆتەوە، کە بابەتی یەکەمیان نامەی کەسێکە بەناوی (میستەر باودۆی/ M. Boudouy) گوایە بۆ رۆژنامەی (LE MATIN)ی ناردووە سەبارەت بەدیدارەکەی ستیڤانی لۆزان لەگەڵ عوسمان پاشا بەدرخان و نامەکە بەتوندیی رەخنە لەو وتانە دەگرێت کە ستیڤانی لۆزان لەدیدلرەکەیدا لەبارەی عوسمان پاشاوە کردوونی و هەوڵیداوە پرۆپاگەندەی بۆ بکات و وەک پاڵەوان پێشانییدات و رای گشتیی بەقازانجی ناوبراو ئاراستەبکات و گوێی لەرەخنەی ئەوانە نەگرتووە کە پێیان وایە ئەوانەی ئەوانە لەسەر تاڵان و بڕۆ ژیاون."

بابەتی دووەمی رۆژنامەی(L' ORENT) لەژێر ناونیشانی "دۆخەکە"دا بڵاوبۆتەوەو دەڵێت:

" ئەمێستا لەلەندەن پەیامنێرێکی خۆویستی عوسمانیی هەیە، ئەوەی یەکێکە لەنمونەکانی باوانی ناوداری پێشووی، کە لەکەنار رووباری تایمزە، ئەویش عوسمان پاشایە.
ئەو لەئەستەمبوڵ بێدەنگییەکی وریایانەی پاراستبوو، بوونی ئەو بێبایەخ وەرگیراوە، ئەوەی کە جێگەی سەرسورمانە ئەوەیە کەشوهەوای تەمومژیی لەندەن زۆربڵێی پێوەیەو سروشتەکەشی وادەکات تفدان بەدەستەوە بگیرێت.
چەند رۆژنامەیەکی فەرەنسیی هەواڵی ئەوەیان پێداوین، کە چۆن عوسمان پاشا حکومەتی گەلێر بەگشتیی و حکومەتی ئەنەدۆڵیش بەشێوەیەکی تایبەت وێنا و درک دەکات.
دەیلی مەیل دیدارێکی پێداوین.
پاشتر عوسمان پاشا وتویەتی :" کوردان گەلێکی ئازاو جەنگاوەرن و بوونەتە دزو جەردەو ناچاردەکرێن ئەرمەنەکان بکوژ کە پێشتر لەگەڵیان بە دۆستانە ژیاون."
تۆ چ دەڵێیت سەبارەت بەم کورە دەرەبەگە کوردە کە دەیەوێت بەشێوەیەکی جوان بەشێکی مەزنی خەڵکانی موسوڵمانی ئەنەدۆڵ رێکبخات؟!
لەوانەیە لەوێ کوردانێکیش هەبن کە دزیان کردووەو وەک وتراوە : بکوژان لەنێو گەلێکدا هەن بەڵام نەک گەلێکی بکوژ هەبێ!
لەراستییدا، ئەوە جێگای بڕوا نییە، ئەو کوردە کۆنانەی پێشتر لەتوانایاندا بووە خزمەتی بەدرخان بکەن، بابیبنین چۆن کوڕەکەی گوزارشتیان لەبارەوە دەکات، تەنیا ئەوەتان لەسەرە سەرئەنجامی دیدارەکە بخوێننەوە تاوەکو ئامانج و خولیای ئەم هەڵمەتە تێبگەیت.!
ئەمە ئەو زمانەیە کە دەیلی مەیل لەدەمی عوسمان پاشای هاویشتووە:
" ئەگەر ئنگیلتەرا خوازیارە لەبایەخ و گرنگیی ستراتیژیی کوردستان تێبگات، ئەوا ئەوسا لەتورکان رزگارمان دەکات کە بۆخۆیان لەژێر هەژمونی روسیادان. ئێمە زۆر چاوەڕوانی یارمەتی

لە ئینگلتەرا دەکەین، چونکە لە هەر حاڵەتێکدا، لامان باشترە کە لەکوردستان، ئینگلیزەکان ببینین نەک روسەکان."

ئەمە زۆر روونە، ئەی وانییە؟! کە لەزمانی نیشتیمانپەروەرێکەوە بەردەبێتەوە کە داوا لە سوپاو هێزیکی بێگانە دەکات وڵاتەکەی داگیر بکات.!

ئەم زمانەی عوسمان پاشا زیاترین بایەخی هەیە، ئەوەش بەو واتایەیە لەلایەن کوردانەوە کە زۆرباش دەزانن کە تەواوی رووداوە نەخوازراوەکانی ئەنەدۆڵ، لەئاکامی پیلانگێریی مسیۆنێرە ئینگلیزەکانەوە بووەو بەهۆی ئەو زێرە ئینگلیزییەوە بوو کە بێ حیساب لەوێ سەرفکراوە.

بەڵام بڕۆو لەگەڵ ئەو ریفۆرمیستە ناودارانەدا قسە بکە، ئەوانەی کە چاکسازییە سەرەکییەکەیان بریتیبوە لە حەواڵەکردنی ئەو دراوە ئینگلیزییەی کە تاڕادەیەکی زۆر لەگەنجینەی ئینجیلییەکانەوە وەریدەگرن!

رۆرژنامەی (LALLgemein Zeitung) لەمیونیخەوە، ئەم زمانەی بۆ گوزارش داناوە کە پێویستە ئێمە سوپاسیان بکەین. ئەمە ئەو وتەیەیە کە رۆژنامە ئەڵمانییەکە نووسیویەتی:

"ئێمە بەرپرسیارێتیی ئەم قسانە بۆ بەناو راگەیەنراوەکەی عوسمان پاشاو ئەوانەی لەپشتییەوە بەرگریی لێدەکەن، جێدەهێڵین. بەڵام ئەگەر ئەمە راست بێت، ئەوە بەراستیی جارێکی دیکە سوڵتان خائینێکی تری خرایەبەردەست! بەڵام لەم پەیوەندییە ئیمە هەوڵێکی دیکە بۆ دروستکردنی ئیحراجیی بۆ تورکیا لەبەلقان و ئەنەدۆڵ دەبینین، کە خۆی لەروخساری بەرژەوەندیی ئینگلیزەکاندا پێشاندەدات. ئەم مەسەلەیەش بەو شێوەیە نابێت، تورکیا کە قوربانییەکی زۆری داوە لەپێناو هێورکردنەوەی ئەنەدۆڵدا، رێگە بەوە نادات کە گۆڵمەزێکی وا فڕێبدرێتە ئەم بەشەی ئیمپراتۆرییەکەوە، ئەمەش مانای ئەوەیە کە ژێنرال تەنیا ئامرازێکە."

هاوڕێکەمان لەمیونیخ بەتەواوەتیی راستدەکات، وێڕای ئەوەش زێدەڕۆیی لەهەڕەشەکانی عوسمان پاشادا دەکات، ئەوەی کە

لەلەندەنەوە هیچ دەرفەتێکی ئەوەی نییە کە لەئەنەدۆڵ خۆی نمایش بکات."

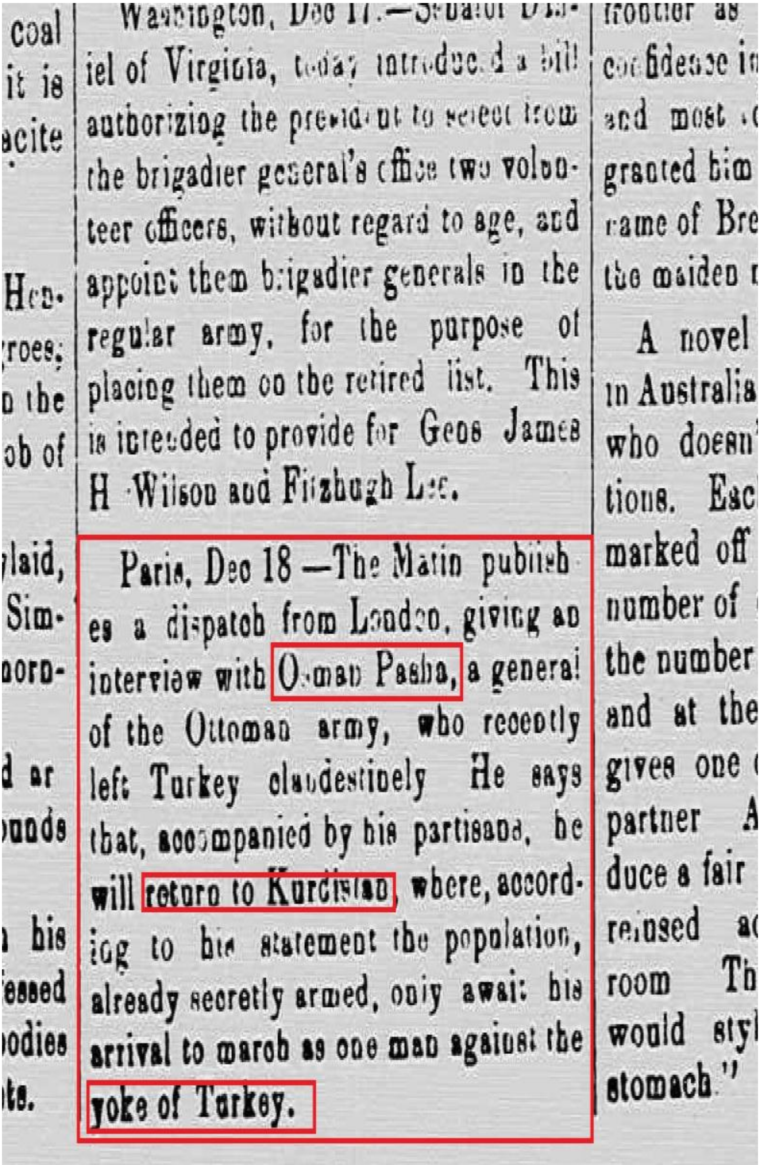

Washington, Dec 17.—Senator Daniel of Virginia, today introduced a bill authorizing the president to select from the brigadier general's office two volunteer officers, without regard to age, and appoint them brigadier generals in the regular army, for the purpose of placing them on the retired list. This is intended to provide for Gens James H Wilson and Fitzhugh Lee.

Paris, Dec 18 —The Matin publishes a dispatch from London, giving an interview with Osman Pasha, a general of the Ottoman army, who recently left Turkey clandestinely He says that, accompanied by his partisans, he will return to Kurdistan, where, according to his statement the population, already secretly armed, only await his arrival to march as one man against the yoke of Turkey.

TREIZIÈME ANNÉE. — N° 3. Samedi 19 Janvier 1901.

L'ORIENT

Organe spécial des Intérêts de l'Empire Ottoman

DÉPÔT LÉGAL Seine 1901

PARAISSANT LE SAMEDI

ADMINISTRATION
91, Avenue de Malakoff, 91
PARIS

Directeur-Propriétaire : N. NICOLAIDÈS

RÉDACTION
91, Avenue de Malakoff, 91
PARIS

ABONNEMENTS :

Paris et France .... 30 fr.
Etranger .... 35 fr.

Les bureaux sont ouverts tous les jours sauf le dimanche et jours fériés, de 8 h. 1/2 à midi.
Les correspondances non affranchies ne seront pas reçues.
Les manuscrits ne seront pas rendus.

ANNONCES :

Insertions commerciales et industrielles .... 3 fr.
Réclames et corps du journal .... 6 fr

Pour les annonces de longue durée, on traite de gré à gré.

L'ORIENT se réserve trois mois de vacances dans l'année.

Tout ouvrage, dont deux exemplaires seront envoyés à la Direction, sera mentionné dans le journal.

1316 de l'année Financière Ottomane :
6 KIANOUN-SANI

6 JANVIER 1901 (V.S.)

1318 de l'année de l'Hégire
28 RAMAZAN

MALADIES NERVEUSES

Epilepsie, Hystérie, Danse de Saint-Guy, Affections de la Moëlle épinière, Convulsions, Crises, Vertiges, Eblouissements, Fatigue cérébrale, Migraine, Insomnie, Spermatorrhée

Guérison fréquente, Soulagement toujours certain

Par le **SIROP de HENRY MURE**

Flacon 5 fr. — Notice gratis.

DANS TOUTES PHARMACIES.

Dépositaire J. CANZUCH, Grand'Rue de Péra à Constantinople.

N. GIUSTINIANI & FILS
SMYRNE

VINS D'ORIENT

SPÉCIALITÉ :

MUSCAT du MONT-KERKESS

Vin de Liqueur très apprécié des Dames pour leur réception du Jour.

DIRECTION A PARIS : **3, rue Saint-Simon**

RESTAURANT BONVALET
ET CAFE TURC

29 et 31 boulevard du Temple (*Entrée de voitures 32, rue Charlot.*)

GRANDS SALONS POUR NOCES ET SOIRÉES

BEAU JARDIN D'ÉTÉ

PIERRE PETIT & FILS
Artiste Peintre-Photographe
CHEVALIER DE LA LÉGION D'HONNEUR

ANCIENS PORTRAITS PEUVENT ÊTRE

DANS TOUS LES FORMATS EN NOIR ET EN

LITHOGRAPHIE, PEINTURE, AU CHARBON, ETC.

17, 19, 21, Place Cadet — PARIS

GUIDE DE L'ÉTRANGER A PARIS

Arc-de-Triomphe. — De 1 h. à 4 h.

Arts-et-Métiers (Conservatoire des), rue Saint-Martin. — 12 h. à 4 h. Les dimanche, mardi et jeudi, entrée gratuite; les autres jours, prix : 1 fr.

Beaux-Arts (Palais ou Ecole des), 14, rue Bonaparte. — 12 h. à 5 h.

Bibliothèque Nationale. — 10 h. à 4 h.

Bourse. — 12 h. à 3 h., excepté le dimanche.

Carnavalet (Hôtel), 23, rue de Sévigné. — 11 h. à 4 h., le jeudi et le dimanche.

Catacombes. — Le premier et le troisième dimanche de chaque mois, à partir d'une heure. Demander, pour visiter, l'autorisation à M. le directeur des travaux, à l'Hôtel de Ville. Entrée : place Denfert-Rochereau (cour du pavillon de droite, ancienne barrière d'Enfer).

Cluny (Musée des Thermes), 24, rue du Sommerard. — 12 h. à 4 h., le lundi excepté.

Conciergerie. — Demander, pour visiter, l'autorisation de M. le préfet de police.

Fontainebleau (Palais de). — 10 h. à 5 h.

Gobelins (Manufacture nationale des), 42, avenue des Gobelins. — Mercredi et samedi, de 1 h. à 3 h. (Demander l'autorisation au directeur).

Invalides (Hôtel des), place des Invalides. — Tombeau de Napoléon (entrée par la place Vauban), les lundi, mardi, jeudi et vendredi, de 1 h. à 3 h. Musée d'artillerie, les mardi, jeudi et dimanche, de 12 h. à 3 h. (entrée par la place des Invalides).

Louvre (Musée de peinture et de sculpture). — 9 h. à 5 h. Par exception, le dimanche, 10 h. 30 à 4 h., le mardi et le jeudi, 11 h. 30 à 4 h. Jours réservés aux étudiants : mercredi, vendredi et samedi. Demander une carte d'entrée.

Ce privilège des artistes peut être étendu aux étrangers et aux personnes qui habitent la province. Ils doivent, en ce cas, remettre au gardien une carte de visite et signer sur un registre spécial.

Luxembourg (Musée du). — 9 h. à 5 h. le lundi excepté.

Madeleine (Eglise de la). — A partir de 1 h.

Morgue (La). — Tout le jour.

Musée Orfila (Musée d'anatomie), 13, rue de l'Ecole-de-Médecine.

Musée Dupuytren, 15, rue de l'Ecole-de-Médecine. — 11 h. à 3 h.

Musée Guimet, avenue d'Iéna et avenue du Trocadéro. — 12 h. à 4 h., le lundi excepté.

Jardin d'Acclimatation (dans le bois de Boulogne). — 9 h. à 6 h. Entrée : 1 fr. (Voir le programme des théâtres.)

Jardin des Plantes. — On peut visiter le jardin botanique tout le jour, le jardin zoologique de 10 h. à 5 h., le musée d'anatomie de 10 h. à 5 h.

Monnaie (Hôtel de la). — Mardi et vendredi, 1 h. à 2 h.

Notre-Dame. — Tout le jour.

Panthéon. — 10 h. à 4 h., le lundi excepté.

Place des Vosges (ancienne place Royale)

Sainte-Chapelle (La). — 12 h. à 4 h., le lundi excepté.

Sèvres (Manufacture nationale de). — 12 h. à 4 h.

Versailles (Palais de). — 11 h. à 4 h.

RENSEIGNEMENTS UTILES

Ambassade de Turquie, rue de Presbourg, n° 10 (de 2 à 4 h.).

Consulat de Turquie, 4, rue Léonce-Reynaud (près place de l'Alma (de 1 h. à 4 h.)

Banque Impériale Ottomane, rue Meyerbeer, 7 (de 10 h. à 3 h.).

Eglise Russe, rue Daru, 12. Toute l'année : samedi soir, vêpres à 8 h.; dimanche et mercredi, messe à 11 h.

Eglise Roumaine, rue Jean-de-Beauvais, bis. Culte à 10 h. 1/2.

PATISSERIE - COMESTIBLES

MAISON LAGANT

13, rue Notre-Dame-des-Champs

PARIS

MAISON SPÉCIALE POUR LA FOURNITURE DES

SOIRÉES — BALS — MATINÉES
LUNCHS — DINERS — BANQUETS

à PARIS et en PROVINCE

TÉLÉPHONE

Eau Parisienne Hygiénique Roqueblave
(35 MÉDAILLES)

Aux plantes aromatiques, sans acide, indispensable pour la toilette, le bien-être, tous malaises et accidents : vrai trésor des familles. Flacon d'essai franco contre 2 francs.

HYGIÈNE DE LA VUE EAU HYGIÉNIQUE FAMILIALE DE ROQUEBLAVE

Eau spéciale de toilette, entièrement inoffensive, fortifie la vue, prévient, dissipe inflammations, larmoiement, etc. : limpidité, beauté des yeux. Franco contre 2 fr 50. — Place Bréda, 12, Paris.

SAVON ROQUEBLAVE HYGIÉNIQUE

Composition végétale, au talc, sans mordant, antiseptique, souplesse, velouté et préservatif des affections de la peau.

Boîte de 2 pains d'essai franco contre 1 fr. 25 — 2 fr. 25 — 4 fr. 25.

ANTI-COR-FRANÇAIS, sans acide

Fait disparaître cors, durillons, etc. : soulagement instantané. Franco contre 2 fr. 25 — Place Bréda, 12, Paris.

isonge, je reviens, aux édifiants
les, qui plus que jamais sont á
.

ie se bornent pas, en effet, à l'an-
ionde, et, en ce moment, les
Unis, eux aussi, au sujet du
igua et même d'autres ques-
tant dans l'ordre politique que
'ordre économique, tiennent la
haute aux dévorants Britanni-
et ont un langage très sympto-
ne, si atténué qu'il soit par les
ices anglophiles de M. Mac
.

is ces conditions, comment et
uoi se trouvent-ils encore de
idus hommes d'état qui ont
de ce que peut penser oui ou
'Angleterre ? A quel mobile ces
nalités obéissent-elles ? On est
oit de se le demander, en posant
antesque point d'interrogation ?
nment surtout, peut-on rencon-
es naïfs, pour se laisser prendre
uggestions Britanniques, et se
intimider ou entraîner, comme
en voyons graviter dans cette or-
l'Italie, l'Autriche, les provinces
niques, la Grèce, etc., etc.

nment peut-on avoir l'ombre de
nce en des gens, qu'il suffit de
ler en face et d'attendre de pied
pour les faire reculer en gro-
, mais reculer quand même, et
ie la retraite forcée de ces cro-
itaines et de ces bandits n'est
ine hypothèse, mais une vérité
ntrée ?

ne sais quel voyant a prophétisé,
e jour, que le XXe siècle verrait
de l'Angleterre; mais ce que je
ertinemment, c'est qu'à l'heure
nte, l'Angleterre est incapable de
er *seule* à n'importe laquelle des

LA PRESSE FRANÇAISE
ET LES RÉFUGIÉS OTTOMANS

III

A propos de deux officiers. — Les Kurdes. — Une lettre de M. Baudouy au *Matin*.

Dans notre numéro du 5 courant, nous nous sommes occupés des articles consacrés par M. Stéphane Lauzanne, le correspondant du *Matin* à Londres, à Osman pacha Béderhan.

Celui-ci se posait en champion des Kurdes qui ignorent probablement jusqu'à son existence ! Le fils Béderhan cherchant à remuer l'opinion publique Occidentale en faveur de je ne sais plus quelles revendications de ces mêmes Kurdes, que la presse Européenne traitait de belle façon lors des événements d'Anatolie !

Quelle comédie et comme on devine le besoin qu'éprouvent ces égarés de s'attacher à une chimère quelconque pour chercher à justifier leur inqualifiable conduite envers leur Souverain et leur patrie !

Nous l'avons dit dans notre journal. Nous avons demandé à notre confrère du Faubourg Poissonnière, de faire connaître à ses lecteurs quelques raisons, de notre protestation patriotique, puisqu'il leur avait fait part des ineptes accusations d'Osman pacha et de son confident d'occasion.

Le *Matin* n'a pas accueilli nos raisons, et ses lecteurs continuent à penser qu'Osman pacha est quelque Messie, attendu sur les bords de l'Euphrate par les fils de ceux qui, avec Bederhan, ne vivaient que de rapines et de pillages.

LA SITUATION

Il y a en ce moment, à Londres, un xilé volontaire Ottoman, qui, suivant exemple d'un de ses illustres devaniers sur les bords de la Tamise, remlit les journaux de ses doléances et e ses interviews C'est Osman pacha.

A Constantinople, il gardait un si-ence prudent et son existence était arfaitement ignorée. C'est curieux ce ue les brouillards de Londres renent loquaces les natures les moins ites pour tenir le crachoir.

Plusieurs journaux français nous nt fait part de la façon dont Osman acha conçoit le gouvernement des euples en général et de ceux de l'Aatolie en particulier.

Le *Daily Mail* nous donne, dans n entretien qu'il a eu avec le 33° fils — nous ne répondons pas du chiffre — de Béderhann, quelques unes de ses ues en matière Kurde.

Suivant Osman Pacha « les Kurdes qui étaient autrefois un peuple brave et guerrier ont été changées en voleurs et en brigands et forcés d'assassiner les Arméniens avec lesquels ils vivaient en bonne intelligence jusqu'alors. »

Que dites-vous de ce fils de bey Kurie qui arrange de si belle façon une grosse portion de la population muulmane de l'Anatolie? Il se peut qu'il y ait des Kurdes ayant volé et assasiné. Comme le disait récemment un homme d'Etat Hellène, il y a des assasins dans les peuples, il n'y a pas de peuples d'assassins.

Ils ne seront vraiment pas flattés, les vieux Kurdes qui ont pu servir Bederhann, de voir de quelle inqualifiable façon s'exprime à leur sujet son fils. Il suffit du reste de lire les conclusions de l'interview pour voir quel est le but de toute cette campagne.

Voici le langage que le *Daily Mail* met dans la bouche d'Osman pacha :

« Si l'Angleterre voulait apprécier
« l'importance stratégique du Kur-
« distan elle nous délivrerait certai-
« tainement du Turc, dominé lui-
« même par la Russie. *Nous comptons*

« *beaucoup sur le concours éventuel de* « *l'Angleterre*, car, dans tous les cas « nous aimerions mieux voir dans le « Kurdistan des Anglais que des « Russes. »

Bien édifiant n'est-ce pas le langage de ce patriotard qui fait appel au bras de l'étranger pour assujettir son pays? Et ce langage est bien plus significatif venant d'Osman pacha, c'est-à-dire d'un Kurde, qui sait fort bien que tous les malheureux événements de l'Anatolie sont la conséquence des intrigues des missionnaires anglais, grâce à l'or anglais dépensé sans compter.

Mais allez donc parler raison à ces fameux réformateurs, dont la principale réforme consiste dans les calculs de conversion de la monnaie anglaise qu'ils puisent largement dans les caisses évangéliques.

L'Allgemein Zeitung de Munich a relevé ce langage en des termes dont nous devons la remercier.

Voici ce que dit le journal Allemand :

« Nous laissons la responsabilité de « ces soi-disant déclarations d'Osman « pacha à la feuille des Jingoes et à son « arrière-garde. Si elles étaient vraies, « le Sultan aurait, une fois de plus, « comblé de bienfaits un traître. Mais « dans cette communication nous « voyons plutôt une nouvelle tentative « de créer à la Turquie des embarras « dans les Balkans et en Anatolie au « profit des intérêts Anglais. Cela ne « sera pas. La Turquie qui, pour pacifier l'Anatolie, a fait des sacrifices « énormes, ne tolérera pas qu'on jette « le brandon dans cette partie de « l'Empire. Mais les menaces d'Osman « pacha nous paraissent être l'expres- « sion d'une ingratitude sans ver- « gogne et l'écho des intrigues an- « glaises, dont le général n'est que « l'instrument. »

Notre confrère de Munich a pleinement raison. Il s'exagère pourtant les menaces d'Osman pacha dont le cabotinage, qui est à sa place à Londres, n'a aucune chance de pouvoir s'exhiber en Anatolie.

Dans une correspondance, adressée ...

ligne est commencé, les soldats du 5ᵉ corps d'armée y travaillent de tout cœur, et les tribus, dont les territoires seront traversés, ont promis tout le concours en leur pouvoir. Mais, ajoute-t-on aussitôt après, les ingénieurs, qui dirigent l'ouvrage, sortent à peine de l'école et sont nommés par protection à des postes où ils touchent double paye. En outre, le Vali de Damas, placé à la tête de l'entreprise, est un administrateur habile, mais il manque totalement des connaissances spéciales nécessaires.

Les équipes techniques de l'entreprise sont composées d'officiers du génie et d'ingénieurs civils, attachés au Ministère des Travaux publics. Parler donc d'incompétence c'est dire une énormité.

La Protection? Mon Dieu, c'est possible que la protection soit pour quelque chose dans certaines nominations. Mais est-ce un petit mal spécial à la Turquie et le favoritisme n'est-il pas universel?

D'un autre côté, il est inexact de dire que le Vali de Damas est placé à la tête de l'entreprise.

Les autorités civiles prêtent toutes leur concours empressé et patriotique à cette grande entreprise, due à l'initiative de S. M. I. Le Sultan.

Les fonctionnaires civils et militaires ont tous le même but : faire aboutir au plus tôt l'œuvre de progrès et de civilisation, dont le chemin de fer du Hedjaz marque une nouvelle étape pour la Turquie.

N. NICOLAÏDÈS.

PREMIÈRE SOIRÉE

DE LA SOCIÉTÉ " OSMANIÉ "

La première soirée de la Société Osmanié a été donnée par M. et Mme Nicolaïdès le 12 janvier. Cette réunion avait bien le caractère d'une soirée comme nous le disons, et non pas d'une réunion relative au fonctionnement de la Société. Les salons de l'*Orient* avaient peine, quoique grands, à contenir l'assistance d'élite, cent vingt personnes, qui avait répondu à l'invitation du fondateur de la Société. D'excellents artistes ont apporté le concours ...

دەنگدانەوەی هەواڵی گەڕانەوەی عوسمان پاشا بەدرخان و قۆڵبەستکردن و دادگاییکردنی لەلایەن دەسەڵاتدارنی عوسمانییەوە

وەک ئاشکرایە، عوسمان پاشا بەدرخان وا لەلەندەن گەڕایەوە کە شۆڕشێکی سەرتاسەریی لەکوردستان هەڵگیرسێنێت و تەواوی خەڵکی کوردستان بەئەرمەنەکانیشەوە لەستەم و چەوسانەوەی رژێمەکەی سوڵتان عەبدولحەمیدی دووەم رزگاربکات و دەوڵەتیکی دەستووریی سەربەخۆ دابمەزرێنێت. هەر بەو هۆیەوە سەرەتا لەلەندەنەوە بەرەو قاهیرە لەمیسر کەوتەڕێ. بەڵام ئەوەی لەهەندێک سەرچاوەو رۆژنامە جیهانییەکانی ئەو دەمەوە دەخوێنرێتەوە ئەوەیە کە شێخ ئەبولهودای سەیادی لەکۆشکی یەڵدزەوە بەنامەو بەڵێنی لێخۆشبوون و پاداشتی سوڵتانەوە خەڵکی ناردۆتە لای عوسمان پاشا لە قاهیرەو قەناعەتیان پێکردووە کە بگەڕێتەوە بۆ ئەستەمبوڵ و لەوێ نیازەکانی بخاتەبەردەم سوڵتان. هەر بۆیە هەندێک لەرۆژنامەکانی ئەو کاتی فەرەنسا لەکاتەدا هەواڵی گەڕانەوەی عوسمان پاشایان بۆ ئەستەمبوڵ و چوونیان بۆ کۆشکی یەڵدز کردۆتەوە خەبەرێکی دیاری رۆژنامەکەیان.

لەوبارەیەوە، لە ژمارە ٨١٠٤ی رۆژنامەی فەرەنسیی (GAL BLAS)، کە لەرۆژی ٢٥ی یەنایەری ١٩٠٢دا، چاپ و بڵاوکراوەتەوە، لەژێر ناونیشانی "کۆشکی یەڵدز"، هەواڵی ئەوەی لەئەستەمبوڵەوە وەرگرتووە کە عوسمان پاشا بەدرخان، پاش ئەوەی لێخۆشبوونی سوڵتانی بەدەستهێنا، دوێنێ (واتە ٢٤ی یەنایەر) لەمیسرەوە گەڕاوەتەوەو پاش گەڕانەوەشی، بەیانییەکەی راستەوخۆ چووە بۆ کۆشکی یەڵدز."

هەمان هەواڵ لەرۆژنامەی فەرەنسیی(L'Indépendant rémois) دابەزێنراوە، کە لە ٢٥ی یەنایەری ١٩٠٢دا، چاپ و بڵاوکراوەتەوە.

le bateau la Moselle, assurant le service de halelage sur rade, et le torpilleur Argonaute. Ce dernier, qui effectuait une sortie et décrivait un arc de cercle brusque, buta sur l'avant de la Moselle, qui a été démoli. Personne n'est blessé.

ETRANGER

A YILDIZ KIOSK

Constantinople. — Le général de division Osman Hederban-pacha, ayant obtenu son pardon du sultan, est rentré hier venant d'Egypte. Il s'est rendu directement à Yildiz où il est encore ce matin.

JEAN ROZIER.

Carnet Judiciaire

La succession Lamonta et l'« Urbaine »

Après des débats qui ont duré quinze audiences, la troisième chambre de la Cour, présidée par M. Boucher Cadart, vient de rendre son arrêt dans le procès intenté à la succession de M. de Lamonta, directeur de

Le Numéro : 25 Centimes

L'INDÉPENDANT RÉMOIS

Journal Républicain Quotidien

ABONNEMENTS

RÉDACTION & ADMINISTRATION

Rédacteur en chef : Louis PÉRIE

ANNONCES

NOS DÉPÊCHES

UN DISCOURS

NOUVELLES DIVERSES

ECHOS DE PARTOUT

La corporation des marchands de nouveautés de Londres vient de faire don à l'Université de cette ville de 750,000 francs ; pareille somme a été donnée par un anonyme.

Le professeur Leyden, de Berlin, aurait découvert un sérum de la fièvre scarlatine.

L'état du professeur Virchow, qui a été victime d'un accident récent, est toujours précaire et donne lieu de nouveau à des inquiétudes.

A Budapest, le moulin Concordia, grand établissemement à six étages, a été cette nuit la proie des flammes. Les dégâts sont estimés à plus de trois millions.

Deux pompiers ont péri dans cet incendie.

Un incendie qui s'est déclaré l'autre nuit à Franknovaralja, en Hongrie, a détruit deux cents maisons et fait six victimes. Un millier de personnes sont sans abri.

Les journaux viennois publient une dépêche d'Athènes annonçant qu'on a commis contre le roi de Grèce un attentat qui, d'ailleurs, n'a pas réussi.

Le général de division Osman Bederhan pacha, ayant obtenu son pardon du sultan, est rentré d'Egypte. Il s'est rendu directement à Yildiz, où il est encore.

La légation des Etats-Unis a envoyé à Demir Hissar, en territoire turc, deux délégués pour recevoir des mains des brigands

97

لەکاتێکدا،کلارا بۆیل،دەڵێت:عوسمان پاشا بەدرخان هەر لەقاهیرەو لەوکاتەی پێی خستۆتەسەر ئەو کەشتییەی کە بڕیاروابوو پێی بگەڕێتەوە بۆ ئەستەمبوڵ، قۆڵبەستکراوەو نێردراوە بۆ تەڕابلوس.[30]

رۆژنامەی (La Dépêche) ی فەرەنسیی، کە لەرۆژی ١٩ی فێبرایەری ١٩٠٢دا، چاپ و بڵاوکراوەتەوە، لەژێر ناونیشانی "تورکیا. تورکانی لیبراڵ" باسی لەوەکردووە، کە چۆن سوڵتان قۆڵی بۆ لەناوبردن و پاکتاوکردنی تورکە لیبراڵەکان لێهەڵماڵیوەو بەو دواییەش بەشێوەیەکی غیابیی دادگایی دادماد محمود پاشا و دوو کوڕەکەی : سەباحەدین و هەروەها لوتفوڵڵا کردووە.

پاشتر هاتۆتەسەر باسی ژێنراڵ عوسمان بەدرخانزادە پاشا کە لەمیسر پەناهەندەبووەو نامەیەکی لەلایەن شێخی راوێژکاری سوڵتانە بۆ چووەو پاش باسی لێخۆشبوون، دوای گەڕانەوەی بۆ کۆشک لێکردووە، عوسمان پاشاش لەسەر قسەی شێخ گەڕاوەتەوەو چۆتەوە بۆ ئەستەمبوڵ و سەردانی کۆشکی کردووە، لەوی دەستبەجێ گیراوە بێئەوەی شێخ بتوانێت هیچ شتێکی لەدەستبێت بۆی بکات. لەوەدەچێت عوسمان پاشا بەتۆمەتی خیانەت سزای مەرگی بەسەردا بسەپێنرێت."

رۆژنـامەی (THE DAILY NEWS) بریتـانیی، کە لەرۆژی هەینـی رێکەوتـی ٢١ی فێبـرایەری ١٩٠٢دا، چاپ و بڵاوکـراوەتەوە، لەنێــو ئەو هەواڵانەی کە لەژێرناونیشـــانی "ســـوڵتان و تورکـــان"دا بڵاویکردۆتەوە، هەواڵێکـی دابەزانـدووە کە لەرۆژی ٢٠ی فێبـرایەردا لەپەیامنێری رۆیتەرەوە، لە ئەستەمبوڵەوە بەدەستی گەیشتووەو دەڵێت:

"دادگاییەکەی ژێنڕاڵ عوسمان پاشای کوڕی سـەرۆکی بەناوبـانگی کورد، بەدرخان پاشا،کە بەخیانەتی باڵا تۆمەتبارکرابوو، دوێنـێ لێرە، لەپشـت دەرکەی داخـراوەوە، بەڕێوەچـوو. ژێنـڕاڵ عوسـمان پاشـا کە پێشتر هەڵاتبوو بۆ ئەوروپاو پاشان لەوێشەوە بۆ قاهیرە، لەسـایەی ئەو بەڵێنــی لێخۆشــبوونەی لەلایەن ســوڵتانەوە پێیــدرابوو، گەڕایەوە بــۆ ئەستەمبوڵ، بەڵام دەستبەجێ قۆڵبەستکرا."

---

[30] Clara Boyle,opcit, p4.

BYRRH
HORS CON...
à base de Vin...
Le MEILL...
T...
HYGIÉNI...

s, un
é rue
ire de
int en
poste

els de
la ca-
— car
e plus
rie les

mon-
à Mme
ounis,
Poste,
petite
sé, au

MICAS,
e Tou-
8 heu-

. est la
tes les
ageux.

res

LE

née, au
ion du
urs de

ns nos
re sera
ts, mu-

hors li-
formu-
n aîné.
n cadre

ES

rances,

son beau-frère, Damad-Mahmoud-Pacha, la cour d'instruction criminelle vient de lancer un mandat d'arrêt contre ses neveux, les princes Sabaheddine et Loutfoullah, fils de Mahmoud-... en Europe, contre un fils de Midhat-Pacha également hors de portée de ses coups, et contre d'autres moins connus.

Tous sont accusés par le sultan d'appartenir à un comité révolutionnaire et encourront sans doute aussi la peine capitale.

Pour s'emparer des suspects, on ne recule pas même au palais contre des procédés inqualifiables. C'est ainsi que le général de division Osman Bedrhan-Zade-Pacha qui était réfugié en Egypte, reçut un jour un télégramme signé du nom d'un cheikh, conseiller intime du sultan, lui annonçant sa rentrée en grâce, et l'invitant à se présenter au palais.

Osman-Pacha, sans méfiance, répondit par télégramme audit cheikh que, bien qu'à regret, il ne pouvait que se conformer au désir de Sa Majesté. Il revint, en effet, se rendit au palais, mais là il fut appréhendé au corps, conduit en prison, où il attend, confondu avec des malfaiteurs, sa condamnation probablement à mort. Et de tout cela, le cheikh en question ne savait absolument rien.

Il faut ajouter qu'Osman-Pacha appartient à une famille princière du Kurdistan, qui ne laissera certainement pas sans vengeance cette trahison.

On a perquisitionné chez un autre pacha, Raiff, ex-vali d'Alep, récemment nommé président d'une commission de vérification de l'administration militaire. Comme on a peur que les journaux étrangers ne révèlent au public, en les commentant, les choses qu'on voudrait cacher, on a interdit la vente de ces journaux dans les rues et leur lecture dans les cafés et brasseries. On fait croire, en même temps, qu'une bande d'anarchistes déguisés s'est introduite dans la ville pour y préparer un coup.

On a appris, néanmoins, la réunion des libéraux ottomans à Paris, et l'impression est très favorable.

On attribue à l'activité de la propagande nationale des libéraux ottomans le redoublement de rigueurs, de proscritpions et d'arrestations qui font de nombreuses victimes, et qui démontrent l'affolement régnant à Yildiz.

Mise en liberté de Miss Stone

Constantinople, 19 février, matin. — Le drogman de l'ambassade américaine a payé aux brigands la rançon de miss Stone, sa compatriote, qui lui a été remise en bonne santé.

... est rentré à Constantinople

DES PI...
AU L...

Une chose
il est ...

Dans ... jamais été écrit, ... « Il demandait d... pierre ». Le pain ... substantielle, un... dant une pierre ... que que « cela ... donc un peu de ... être une pierre ...

Lorsque nous s... vie est menacée ... qui doit chasser ... nisme à ses régu...

qu'en ce siècle ... souvent, lorsqu... Scott, on vous ... substitutions e... marque : « Oh ! ... l'Emulsion Sco... à-dire le remè... particulièremen... tions de la gor... les cas où le ... C'est le meilleu... qui guérit phti... ryngite, rachit... des enfants et...

of Mr. Kruger himself paying a visit to the States. His physical condition is stated to be excellent, and if the weather and time of the passage across were carefully selected, it would, according to medical advice, not fatigue him to such an extent that a collapse might be feared. The ex-President himself does not look forward to the contingency of this journey with great pleasure, but if pressure is brought on him, and it is explained to him that he is simply following the call of duty towards his people, it is not impossible that he will acquiesce. The delegates are promised a great reception on arriving at New York from their sympathisers.—Reuter.

THE SULTAN AND THE TURKS.

A BREACH OF FAITH.

LETTER FROM MIDHAT PACHA.

CONSTANTINOPLE, Feb. 20.

The trial commenced here yesterday, with closed doors, of General Osman Pacha, son of the famous Kurdish chief Bedrkhan Pacha, who is charged with high treason. General Osman Pacha, who had fled to Europe and thence to Cairo, returned to Constantinople under promises of pardon from the Sultan, but was immediately arrested.—Reuter.

(FROM OUR CORRESPONDENT.)

BERLIN, Thursday Night.

Midhat Pacha, son of that Turkish reformer who died, or more correctly speaking was murdered, in exile, publishes the following letter in the "Berliner Tageblatt":

The Sultan has just ordered my trial, which will undoubtedly soon enough be followed by my being condemned to death. This measure is scarcely calculated to cause me any surprise. It proves, on the contrary, once again what I already knew—that neither the tragical death of my father, nor the years which have passed since, have been able to extinguish the hatred which Midhat Pacha aroused—hatred, the object of which I myself have now become. It is not the first time that his Majesty has been closely filled with animosity towards me. On my father's death there followed a series of persecutions directed against my whole family, and at a youthful age I had to suffer all the hardships of exile. When I was so fortunate as to escape being made a prisoner, and could flee abroad, the Sultan, who wished to buy my silence, had many favourable offers made to me. I rejected them, although I knew that I should thus draw upon myself his increased antipathy. Evidently, in consequence of the part I took in the Congress of Liberal Turks, which was lately held in Paris, his antipathy has broken out again and shown itself in the measures which his Majesty now aims against me. Although these appear very cruel they cannot reach me. They have, however, given me an opportunity to remind the Sultan in a telegram which I sent to him of the cruel fate he prepared for my father.

REMOUNTS FOR THE FRONT.—The steamship Anglo-African, which arrived at Southampton yesterday morning from London, took on board 180 additional remounts and a number of farriers, later resuming her voyage to the Cape.

هەر لەهەمـــان رۆژدا، واتە ٢١ی فێبـــرایەری ١٩٠٢، رۆژنـــامەی فەرنسیی (LE MATIN)، بەناونیشـانی "دادگـایی عوسـمان پاشـا" هەواڵی گەڕانەوەو گرتنەکەی عوسمان پاشا بەردخانی بڵاوکردۆتەوەو بەگـوێرەی هەواڵەکە کە لە ٢٠ی فێبـرایەر نێـردراوە، عوسـمان پاشـا لەمیسـر بـووەو بە تەلەگرافـی فەرمـی لەلایەن سـوڵتانەوە فەرمـانی لێخۆشبوونی بۆ دەرچووەو ئەویش بێدوودڵیی و گومـان گەڕاوەتەوە ئەســـتەمبوڵ و پـــێش ئەوەی بتـــوانێ بگـــاتە کۆشـــک لەلایەن دەسەڵاتدارانەوە قۆڵبەستکراوەو بردوویانە بۆ زیندان.

هەروەهـا رۆژنـامەی (THE BELFAST NEWS_LETTER) بریتانیی، کە لە رۆژی هەینی رێکەوتی ٧ی مارتی ١٩٠٢دا، چاپ و بڵاوکـراوەتەوە، لە لاپەڕە ٧ی داو لەژێـر ناونیشـانی "قۆڵبەسـتکردنی ئەفسـەرانی تـورکیی. سزادانی عوسـمان پاشـا" باسـی لە گرتنـی نـازم پاشاو عوسمان پاشا کردووە لەنێو ئەو ئەفسەرانەی کە لەئەستەمبوڵ قۆڵبەسـتکراون. گـوایە ئەوانە رادەسـتی ئاژانسـەکەی فەهـیم پاشـا کراون، کە سـەرۆکی دەزگـای هەواڵگریی کۆشـکی سوڵتانییەو بەپێی هەواڵەکە عوسمان پاشا، پاش گەڕانەوەی بۆ ئەستەمبول لەسەر بەڵێنی سوڵتان، دەستبەجێ گیراوەو لە ٢٠ی فێبرایەردا بەمەرگ سزادراوەو پاشان حوکمەکەی بۆ زیندانی هەتاهەتایی گۆڕاوە.

رۆژنـامەی (THE MORNING OREGONIAN) بریتـانییش، کە لەرۆژی هەینـــی رێکەوتـــی ٧ی مـــارتی ١٩٠٢دا، چـــاپ و بڵاوکـراوەتەوە، هەمـان هەواڵـی گرتنـی عوسـمان پاشـا بەدرخـانی لەژێرناونیشانی "دادگای خیانەتی تورکیی"لەلاپەرە ٥ی رۆژنامەکەدا، چاپ و بڵاوکردۆتەوە.

رۆژنامەی ئەمریکیی (THE MINNEAPOLIS JOURNAL) کە لە ئێوارەی رۆژی پێنج شەممەی رێکەوتی ٦ی مارتی ١٩٠٢دا، چاپ و بڵاوکراوەتەوە، هەواڵی دادگاییکردنەکەی عوسمان پاشا بەدرخانی لەئەستەمبوڵ، لەژێر ناونیشانی "سوڵتان چەندە بەڕەحمە؟!" بڵاوکردۆتەوەو دەڵێت:

"عوسمان پاشا، کوڕی سەرکردەی بەناوبانگی کورد بەدرخان پاشا، ئەوەی دادگاییکردنەکەی بەتۆمەتی خیانەتی باڵاوە لە٢٠ی فێبرایەردا لەپشت دەرگا داخراوەکانەوە، دەستیپێکرد، بەمردن سزا درا. بەڵام حوکمەکەی کەمکرایەوە بۆ زیندانی هەتاهەتایی... "

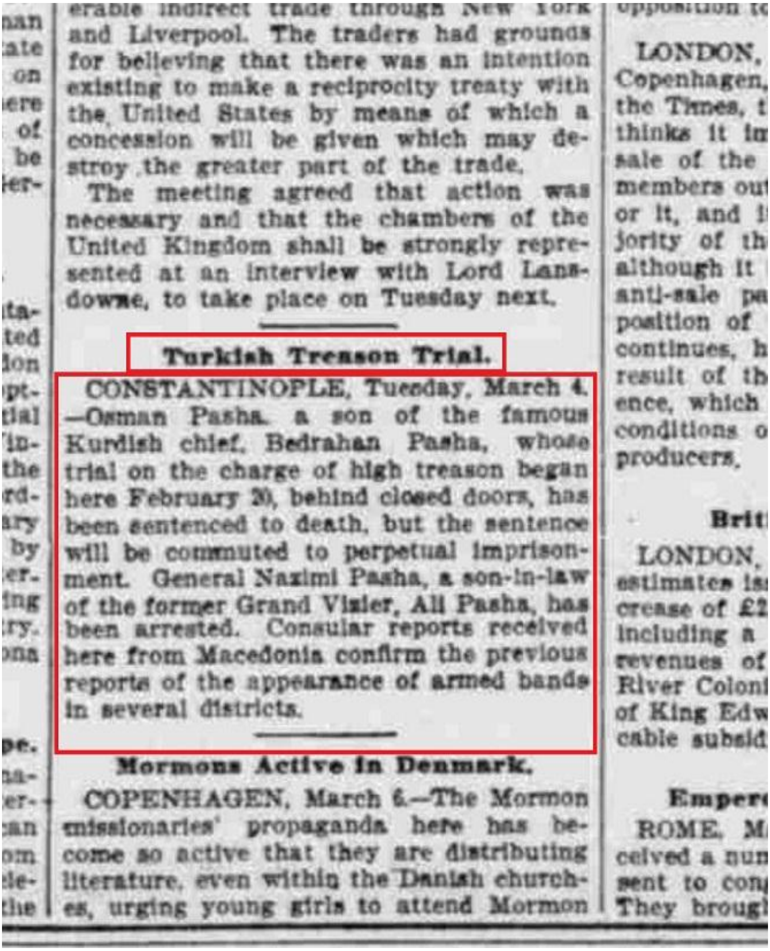

erable indirect trade through New York and Liverpool. The traders had grounds for believing that there was an intention existing to make a reciprocity treaty with the United States by means of which a concession will be given which may destroy the greater part of the trade.

The meeting agreed that action was necessary and that the chambers of the United Kingdom shall be strongly represented at an interview with Lord Lansdowne, to take place on Tuesday next.

Turkish Treason Trial.

CONSTANTINOPLE, Tuesday, March 4. —Osman Pasha, a son of the famous Kurdish chief, Bedrahan Pasha, whose trial on the charge of high treason began here February 20, behind closed doors, has been sentenced to death, but the sentence will be commuted to perpetual imprisonment. General Nazimi Pasha, a son-in-law of the former Grand Vizier, Ali Pasha, has been arrested. Consular reports received here from Macedonia confirm the previous reports of the appearance of armed bands in several districts.

Mormons Active in Denmark.

COPENHAGEN, March 6.—The Mormon missionaries' propaganda here has become so active that they are distributing literature, even within the Danish churches, urging young girls to attend Mormon

la gare de l'Est. Elle se compose de M. Vladimir Serb, député, président du conseil municipal; de M. Eustache Neubert, vice-président; de M. Gros, avocat, et du docteur Hyck.

LE PROCÈS D'OSMAN PACHA

CONSTANTINOPLE, 20 février. — Le procès du général Osman pacha, accusé de haute trahison, a commencé hier à huis-clos.

Le général de division Osman Bedrhan Zadé pacha s'était, on le sait, réfugié en Egypte. Sur la nouvelle de sa rentrée en grâce, annoncée par un télégramme officiel, il revint sans méfiance à Constantinople. Il n'était pas arrivé au Palais qu'on l'arrêta pour le conduire en prison.

L'an dernier, son père était parti, et il n'était rentré à Paris que de longs, longs mois après, et à peine convalescent d'une blessure grave, dans un état qui exigeait encore beaucoup de soins.

Le soleil de mai l'avait presque complètement remis; il sortait depuis quelques jours.

— Voyons, voyons, ma Cathe! gronda doucement la nourrice, il ne faut plus penser à l'an dernier. Papa est revenu et il est

7

LLIGENCE.

GRAMS

TISH GUNBOAT.

HURST, Thursday.
rf has been disabled
liner Cabenda. She

TISH SHIP.

gton telegraphs—The
took fire in port. The
til much damage had
argo. She had a full

INE DISASTER.

NGTON, Thursday.
ms Commission has
for compensation c
through the blowing

GENTINA.

RAISO, 5th March.
is evening entertained
ritish Boundary Com-
s of his party at a
will embark on board
to-night.

INSURRECTION.

ER CHASED.

NIDAD, Thursday.
Righ, has intercepted
the steamer Bolivar,
mpany, London. The

THE AMERICANS IN THE PHILIPPINES.

SERIOUS CHARGES AGAINST OFFICERS.

NEW YORK, Thursday.

A Manila telegram announces the forthcoming trial of two American officers of Marines named Waller and Day for alleged atrocious cruelty to natives in Samar. One native is reported to have had his execution extended over four days, being shot piecemeal.

THE ARREST OF TURKISH OFFICERS.

SENTENCE ON OSMAN PASHA.

CONSTANTINOPLE, 4th March.

Among the officers arrested on the 2nd inst. was General Nasmi Pasha, son-in-law of the former Grand Vizier, Ali Pasha. All the arrests are attributed to the agency of Fehin Pasha, the well-known chief of the secret service of the palace. General Osman Pasha, son of the Kurdish Chief, Bedrahan Pasha, who was recently induced to return to Constantinople, under promises of pardon from the Sultan, and on his arrival was immediately arrested on a charge of high treason, was to-day sentenced to death by the Criminal Court. The sentence will be commuted to one of internment in perpetuity.

BEYROUT, 25th February.

On the 22nd inst. the Imperial Ottoman yacht Iz'ed'din arrived at this port from Constantinople, having on board Marshal Fuad Pasha, who had been exiled by the Sultan to Damascus. Arrangements were made on the same day for a special train, and he was landed close to the railway station, where he was met by a guard of honour. The Pasha won his grade of marshal on the field of Plevna. It is reported that the reason for the exile is that he shot two Palace spies who were set to watch him.

DEATH OF MR. ROBT. ATKINSON, J.P.

GEN. HOFFMAN DEAD

He It Was That Began the Battle of Gettysburg.

Philadelphia, March 6.—General J. William Hoffman is dead at his home here of congestion of the lungs. While in command of the Fifty-sixth regiment, Pennsylvania volunteers, he began the battle of Gettysburg.

WHAT! THE SULTAN MERCIFUL?

Constantinople, March 6.—Osman Pasha, a son of the famous Kurdish chief, Bedrahan Pasha, whose trial on the charge of high treason began here Feb. 20 behind closed doors, has been sentenced to death, but the sentence will be commuted to perpetual imprisonment. General Nazmi Pasha, a son-in-law of the former grand vizier, Ali Pasha, has been arrested.

THAT NEGRO MARCH CHECKED.

Marion, Ala., March 6.—The report that negroes would attempt to liberate Luke Sanders, condemned to be executed to-day for murder, did not materialize and excitement has subsided.

All disorders caused by a bilious state of the system can be cured by using Carter's Little Liver Pills. No pain, griping or discomfort attending their use. Try them.

هەروەها، رۆژنامەی ئەمریکیی (EVINING TIMES-REPUBLICAN) ، کە لەرۆژی پێنج شەممەی رێکەوتی ٦ی مارتی ١٩٠٢، لەویلایەتی ئایۆوای ئەمەریکیی، چاپ و بڵاوکراوەتەوە، هەمان هەواڵی لەژێر ناونیشانی :" مەرگ بۆ خیانەت. دادگای تورکیی سزای عوسمان پاشای بە مەرگ دا".

شایەنی باسە، رۆژنامەی ئەمریکیی (INDIANA TRIBUN) کە بە زمانی ئەڵمانیی لە ٧ی مارتی ١٩٠٦دا، چاپ و بڵاوکراوەتەوە، هەمان هەواڵی دادگاییکردنی عوسمان پاشای لەئەستەمنبوڵ و سزادانی بەمەرگ و پاشان گۆڕینی سزاکەی بۆ زاندانی هەتا هەتایی، بڵاوکردۆتەوە. بەڵام ئەم رۆژنامەیە لەهەواڵەکەیدا، کەناوی بەدرخان پاشای باوکی عوسمان پاشای هێناوە، بە "سەرکردەی کوردی بەدناو" ناوی بردووە، دیارە ئەوەش بۆ ئەو هەڵایەی کاتی خۆی دەگەڕێتەوە، کە رۆژنامەکانی رۆژئاوا، سەبارەت بە هەراو کێشەی ئاسورییەکان لەگەڵ بەدرخان پاشا، لەکۆتایی چلەکانی سەدەی نۆزدەیەمدا، نابوویانەوەو لەسۆنگەی سۆزی مەزهەبیی و کریستیانییانەوە، بەتوندیی پەلاماری بەدرخان پاشایان دەدا.

رۆژنامەی ئەمریکیی (THE INDIANAPOLIS JOURNAL) کە لەرۆژی هەینی رێکەوتی ٧ی مارتی ١٠٩٢دا، چاپ و بڵاوکراوەتەوە، هەمان هەواڵی لەژێر ناونیشانی "عوسمان پاشا سزادرا" دا بڵاوکردۆتەوە.

رۆژنامەی (THE ADVERTISER) ی ئوستورالییش، کە لەرۆژی شەممەی رێکەوتی ٨ی مارتی ١٩٠٢دا، چاپ و بڵاوکراوەتەوە، هەواڵی گرتنی هەر یەک لە عوسمان پاشا بەدرخان و نازم پاشای لە یەک بابەتدا بەناونیشانی "تورکیا . دوو پاشا لە کێشەدا" لەناوەڕاستی لاپەڕە ٧ی رۆژنامەکەدا، چاپ و بڵاوکردۆتەوە.

رۆژنامەی ئوستورالیی (THE WEST AUSTRALIAN) کە لەرۆژی شەممەی رێکەوتی ٨ی مارتی ١٩٠٢دا، چاپ و بڵاوکراوەتەوە، لەژێر ناونیشانی " تورکیا. پاشایەکی دیکە قۆڵبەستکرا" نووسیویەتی:

" ئەو سزای مەرگەی کە بەو دواییە بەهۆی خیانەتەوە بەسەر عوسمان پاشای کوڕی سەرۆکە کوردەکەدا سەپێنرا، کەمکرایەوە بۆ زیندانی هەتاهەتایی.

نازم پاشای کوڕی سەدری ئەعزەمی پێشوو عەلی پاشا، قۆڵبەستکرا."

IDENING.
ondon, March 7.
by Sir Henry
he National Libe-
had the effect of
tion of the fol-
to pursue an in-
lines of the Che-
cent manifesto of
Fife Liberal As-

who profess to be
ed by Sir Henry
sume a non-com-

ing in the Com-
it small, and the
alism admit that
constituencies to

RELAND.

EETING.
ndon, March 7.
states that Earl
t of Ireland, will
g to-day for the
e state of affairs

is Excellency will
er measures be-
lawless acts of
r the auspices of
e.

EFORMS.
ndon, March 7.
ly to be occupied
s by the debates
of Parliamentary
e passage of Sup-
near approach of
rnment will prob-
ther session the
r important mea-
programme of re-

Y'S TOUR.

land, first economically and then politically.

The author denounces the obstructionist commercial policy pursued by Holland at the mouth of the Rhine, which he states acts detrimentally to the interests of Germany as the "hinterland" of the Netherlands.

He declares further that England and America are Holland's traditional enemies, while Germany is her natural ally and protector.

TURKEY.

TWO PASHAS IN TROUBLE.

London, March 6.

Advices from Constantinople report that Osman Pasha, the son of a Kurdish chief, has been sentenced to death for treason, but the penalty has been commuted by the Sultan to imprisonment for life. Nazim Pacha, the son of the former Grand Vizier Mehemet Ali, has been arrested.

RUSSIA AND FRANCE.

PRESIDENT LOUBET'S VISIT.

London, March 5.

The Czar of Russia, in an autograph letter, has invited M. Loubet, the President of the French Republic, to visit St. Petersburg.

M. Loubet, it is understood, has accepted the invitation and will go to Russia in the latter half of May.

DEATH OF A MILLIONAIRE.

London, March 6.

Mr. Leonard Lewisohn, the originator of the American Copper Trust, died in London yesterday. It is stated that Mr. Lewisohn left an estate worth £5,000,000.

COMMERCIAL.

THE METAL MARKET.

London, March 6, 4.35 a.m.

the Aorangi on May 13.

CHINESE AF

GERMANY COND

Lo

Yuan-Shi-Ki (the Viceroy
of Chih-li) strongly insists
tution to China of the
government at Tientsin, wh
international rule.

He urges that it is unfa
humiliate the Imperial Go
eyes of the Chinese peopl
He expresses the belief
the obstacle in the way of
of the foreign troops, and
is grateful for the conclusi
Japanese agreement, altho
that China should need pr
side.

WAR VESSELS RE

Lo

The German Emperor h
triple-screw corvette cruis
gusta, 6,050 tons, and tw
from the Chinese station.

EQUATORIAL

BRITISH INFLUENCE

Lon

The Right Rev. Herbert
who has been Bish
torial Africa since 1
quarters at Niger,
who has recently returned
ary visit to the district
clares that British influenc
supreme up to Lake Chad.

SHIPPIN

Lon

ARRIVALS.

Winchester, steamer, 3,2
don, from Sydney Decemb
Balmoral, steamer, 3,930

would have the effect of strengthening the grip of hands across the sea. It would tend to increase the community of interest, mutual trust and sense of kinship, all of which would help to strengthen the empire.

DEATH FOR TREASON.

Turkish Court Sentences Osman Pasha to Death.

Constantinople, March 6.—Osman Pasha, a son of the famous Kurdish chief, Bedrahan Pasha, whose trial on the charge of high treason began here on Feb. 20, behind closed doors, has been sentenced to death, but the sentence may be commuted to perpetual imprisonment. Gen. Nazmi Pasha, son-in-law of the former grand vizier Ali Pasha, has been arrested.

SUGAR AGREEMENT SIGNED.

Convention for Abolishment of All Bounties Is Ratified.

Brussels, March 6.—The delegates to the sugar conference have signed the convention providing for the abolition of all direct and indirect bounties on sugar, the reduction of the customs surtax to the uniform rate of 6 francs, and the imposition of countervailing duties on sugar from states continuing to grant bounties.

Indiana Tribüne, 7. März 1902.

Geschenk für die Flotte.

Berlin, 6. März. Admiral Valois hat dem Kaiser Wilhelm im Namen von Mitgliedern der deutschen Flottenliga, welche im Auslande wohnen, 300,000 Mark überreicht für den Bau eines Kanonenboots. Der Kaiser gab seiner Freude Ausdruck über die Rührigkeit der Deutschen im Auslande, indem sie auf diese Weise zu den Ausgaben für die Beschützung ihrer Interessen beitrügen.

Vatikan.

Geschenke für den Papst.

Rom, 6. März. Der Papst empfing heute eine Anzahl außerordentlicher Gesandtschaften, welche ihn zu seinem Jubiläum beglückwünschten. Sie brachten ihm kostbare Geschenke und eigenhändige Briefe von den Häuptern der Staaten, welche sie repräsentiren. Kaiser Wilhelm sandte eine Standuhr aus Porzellan. Der Papst dankte dem deutschen Abgesandten mit einem Hinweis auf die freundschaftlichen Beziehungen zwischen Deutschland und dem Vatikan und erklärte, er freue sich über die guten Beziehungen, die zwischen Kaiser Wilhelm und seinen katho-

Türkei.

Konstantinopel, 6. März. Osman Pascha, ein Sohn des berüchtigten Kurden-Häuptlings Bedrahan Pascha, ist wegen Hochverraths zum Tode verurtheilt worden, doch wird sein Urtheil in lebenslängliches Zuchthaus umgewandelt werden.

General Nazmi Pascha, ein Schwager des früheren Großveziers Ali Pascha, ist verhaftet worden.

Philippinen.

Ein Kriegsgericht.

Manila, 6. März. Es ist ein Kriegsgericht eingesetzt worden, vor welchem Major Little, W. T. Waller und Leut. John H. Day vom Marinecorps am 17. März wegen Hinrichtung von Eingeborenen der Insel Samar ohne Verhör, prozessirt werden sollen. Einzelne Umstände des Falles sind besonder schwerwiegend. Ein Eingeborener wurde an einen Baum gebunden und öffentlich in das Bein geschossen. Am nächsten Tage erhielt er Schüsse in die Arme, am dritten einen Schuß in den Leib und erst am vierten wurde er getödtet. Freunde der beiden Offiziere schreiben deren Handlung einer Geistes-

Students Clash with Police.

BRUSSELS, March 6.—A big demonstration occurred here to-day in favor of universal suffrage. The assemblage sent a telegram to King Leopold, urging him to use his power to hasten a solution of the electoral problem. After the meeting a serious collision occurred between Liberal and Catholic students. The police dispersed the students with their swords. Three students were wounded.

Osman Pasha Sentenced.

CONSTANTINOPLE, March 4.—Osman Pasha, a son of the famous Kurdish chief, Bedrahan Pasha, whose trial on the charge of high treason began here Feb. 20, behind closed doors, has been sentenced to death, but the sentence will be commuted to perpetual imprisonment. General Nazmi Pasha, a son-in-law of the former grand vizier, Ali Pasha, has been arrested.

Germans Abroad Contribute to Navy.

BERLIN, March 6.—Admiral Valois has presented Emperor William with 300,000 marks in behalf of the members of the German Navy League living in foreign countries toward the construction of a gunboat. His Majesty expressed his pleasure at the "activity of the Germans abroad, in thus contributing toward the expenses for the protection of their interests."

A Generous Ship Owner.

LIVERPOOL, March 6.—William Johnston, a Liverpool ship owner, has given £25,000 to the University of Liverpool to

le of superior furniture six-roomed house at aco, to-day, at half-past

ll hold a meeting to-afternoon on the Fre- 3 o'clock. A good at-ted.

odge of the Theosophi-ice that a public meet- 7.30 to-morrow evening interesting paper will aw of Sacrifice."

and Purkiss, of 363 ublished a plan of the cipality, showing all visions to the present f the map is 2s. 6d.

athers, of Marrickville, h Wales, announce by to-day's issue that the ction with the Grand n, previously arranged as been postponed until the late arrival of the atter has only recently

and YOU BUY the EAPEST Long Run.

IATS are the BEST.

master's hand is seen tyle of Woodrow's.

BLIGHT.

IMPERIAL EYE TMENT.

e best remedy; over 50 and still unrivalled. a pots, 2s. each. Never

3 CYCLE AGENCY.

rooms next De Baun's eet. Offices, 3 and 7

EARD and CO.

Closing.—In future will CLOSE at Half- AY NIGHTS. EARD and CO.

A TEA.—Be wise in other tea in the house la." Specially selected ist on having "Kandy nts: H. J. Preston and . Fremantle.

Palace for Comfort, ivility.

THE KING'S CORONATION

ENTERTAINMENT OF COLONIAL REPRESENTATIVES.

London, March 5.

The British Empire League is arranging suitably to entertain the colonial representatives who will visit London in connection with the King's Coronation.

The appeal of the Executive for funds for the purpose is being liberally responded to.

It is proposed that the programme of entertainment shall include a tour in the provinces.

TURKEY.

ANOTHER PASHA ARRESTED.

London, March 6.

The sentence of death lately passed on Osman Pasha, the son of a Kurdish chief, for treason, has been commuted to imprisonment for life.

Nazami Pasha, the son of a former Grand Vizier, Ali Pasha, has been arrested.

ARMY CONTRACTS.

DEBATE IN THE LORDS.

London, March 7.

In the House of Lords yesterday, Lord Carington moved for a return of all contracts for the supply of wines and spirits to the troops in South Africa.

The motion was opposed by the Government, and negatived by a majority of 79.

Lord Rosebery did not participate in the division.

ARMSTRONG'S CYCLE AGENCY.

Temporary Offices, 3 and 7 Perth Chambers. Showroom next De Baun's Hotel, William-street.

OBESITY.—Simple Cure: ROYALA; no injury to health. Rapid effect. Like the sun, it gives lightness to fat people. Price, 5s. 3d. per box, post free. Gibson and Moloney, Chemists, 193 Lygon-street, Melbourne. No agents.

Railway Coffee Palace for Good Meals, Good Beds, and Reasonable Charges.

CONVENTION SIGNED.

London, March 6.

The Brussels Sugar Convention, by which the Powers have agreed to abolish the sugar bounties, has been signed.

INDIA AND THE COLONIES AND THE CONVENTION.

London, March 7.

Canada, Australasia, and India are not included in the Brussels Sugar Convention. Provision is made, however, for their joining in the agreement, on application to the signatory powers and by agreeing to levy countervailing duties on all bounty-fed sugar, and to prohibit their import.

THE GERMAN NAVY.

RECALL OF SHIPS FROM CHINA.

London, March 7.

The Kaiser has recalled the German warship Kaiserin Augusta and two torpedo boats from the China station.

THE COURT.

ROYAL VISIT TO IRELAND ABANDONED.

London, March 6.

The proposed visit of the King and Queen to Ireland has been abandoned, owing to the Coronation.

P. and S. CORSETS have the following advantages:—

1. Ease—They are perfect fitting.
2. Elegance—They are the fashionable styles.
3. Endurance—They are made with rustless Zairoid.
4. Economy—They are cheaper than the same grades in other makes.

Ladies having worn them, prefer them to any other make.

J. H. CLEMENGER, Perth & Kalgoorlie, Sole Agent for RUSTON, PROCTOR and CO., Ltd. Portable Engines, Traction Engines, Steam Road Rollers, Oil Engines, etc.

ARMSTRONG'S CYCLE AGENCY.

Accessories at lowest prices at William-street Showrooms, next De Baun's Hotel, or 3 and 7 Perth Chambers, Hay-street.

ڕۆژنامەی (THE SHEFFIELD DAILY INDEPENDENT) ی بریتانییش کە لە هەینی ڕێکەوتی ٧ی مارتی ١٩٠٢دا، چاپ و بڵاوکراوەتەوە، لەژێر ناونیشانی "قۆڵبەستکردنی خانەدانێکی تورک" و لەچوارچیوەی باسکردنی هەواڵی گرتنی نازم پاشای زاوای سەدری ئەعزەمی پێشوو، باسی لە گرتن و سزادانی ژێنراڵ عوسمان پاشای کوڕی میر بەدرخان پاشاش کردووە، پاش ئەوەی بەلێبووردنی سوڵتان گەڕاوەتەوە بۆ ئەستەمبوڵ و دەستبەجێ پاش گەڕانەوەی قۆڵبەستکراوەو بەتۆمەتی خیانەتی باڵا بەمەرگ سزادراوەو دواتریش سزاکەیان بۆ کردۆتە زیندانی هەتاهەتایی.

شایەنی باسە، ڕۆژنامەی (THE GUTHERIE DAILY LEADER) ئەمریکیی، کە لە ویلایەتی ئۆکلاهۆما لە ڕۆژی پێنج شەممەی ڕێکەوتی ٦ی مارتی ١٩٠٢دا، چاپ و بڵاوکراوەتەوە، لەژێر ناونیشانی "سوڵتان پاش خیانەتەکان. پیلانگێڕان دژی حکومەت بە خیانەت تۆمەتبارکران "، هەمان هەواڵی گرتن و سزادانەکەی عوسمان پاشا بەدرخانی بڵاوکردۆتەوە.

هەروەها ڕۆژنامەی ئەمریکیی(WATERBURY DEMOCRAT) کە ڕۆژی پێنج شەممەی ڕێکەوتی ٦ی مارتی ١٩٠٢دا، چاپ و بڵاوکراوەتەوە، لەژێر ناونیشانی (بەرەو ئەستەمبوڵ. عوسمان پاشا بەرەو ئەو بروایە ئاراستەکرابوو کە لێیخۆشدەبن). باس لەوە کراوە کە هەرچەندە عوسمان پاشای کوڕی بەدرخان بەگی سەرۆکی بەناوبانگی کورد، پاش گەڕانەوەی بۆ ئەسەمبوڵ، بەمەرگ سزادراو دواتر ئەوەی بۆ کەمکراوەتەوە بۆ زیندانی هەتاهەتایی. عوسمان پاشا پێشتر لەتورکیاوە هەڵهاتووە بۆ ئەورووپای ڕۆژئاواو پاشتریش بۆ قاهیرە، ئەو لەسەر بەڵێنی سوڵتان گەڕاوەتەوە ئەستەمبوڵ، بەڵام هەر پاش گەیشتنی دەستبەجێ قۆڵبەستکراوە.

هەروەها ڕۆژنامەی ئەمریکیی (THE SAN FRANCISCO) کە لە ڕۆژی هەینی ڕێکەوتی ٢١ی فێبریەری ١٩٠٢دا، چاپ و بڵاوکراوەتەوە، لەژێر ناونیشانی "لەسەر خیانەتی باڵا دادگاییکرا". هەواڵەکەیان بڵاوکردۆتەوە.

ڕۆژنامەی (THE SALT LAKE HERALD) ئەمریکییش کە لە ڕۆژی هەینی ڕێکەوتی ٧ی مارتی ١٩٠٢دا، چاپ و بڵاوکراوەتەوە، لەژێر ناونیشانی "بەخیانەتی باڵا تۆمەتبارکرا" هەواڵی گەڕانەوەو گرتن و دادگاییکردنی عوسمان پاشا بەدرخانی لەئەستەمبوڵ لەڕۆژی ٢٠ی شوباتدا بڵاوکردۆتەوە.

هەروەها ڕۆژنامەی ئەمریکیی (OTTUMWA SEMI-WEEKLY COURIER_) کە لەویلایەتی ئایۆوا دەردەچوو، لەژمارە ١٠٢ی خۆیدا کە لەڕۆژی پێنج شەممەی ڕێکەوتی ٦ی مارتی ١٩٠٢دا، چاپ و بڵاوکراوەتەوە، هەواڵی گرتن و دادگاییکردن وسزادانی عوسمان پاشای لەژێر ناونیشانی "سزادان

بەمەرگ. کوڕی سەرۆکێکی بەناوبانگی کورد بە خیانەت تۆمەتبارکرا"چاپ و بڵاوکردۆتەوە .
لە ١رۆژی هەینی رێکەوتی ١ مارتی ١٩٠٢شدا، رۆژنامەی ئەمریکیی (THE GRENADA SENTINEL) کە لەگریندادا چاپ و بڵاودەکرایەوە، هەواڵی گرتن و دادگایی ژێنراڵ عوسمان پاشا بەدرخانی بڵاوکردۆتەوە.

رۆژنامەی (L’ ITALIYA) کە بەزمانی ئیتاڵیی لە سان فرانسیسکۆ رۆژانە چاپ و بڵاوکراوەتەوە، لەژمارە ٥٧ی خۆیدا، کە لەرۆژی هەینی رێکەوتی ٧ی مارتی ١٩٠٢دا، چاپ و بڵاوکراوەتەوە، هەواڵی گرتن و دادگاییەکەی عوسمان پاشای دابەزاندووە.

to the hall
ves where
session.
with ap-
bowed in
ut further
he state
lic library
espects to
rs of the
met thirty-
ars.
prince re-
Ienry Hig-
orporation
t 1 o'clock
bridge.

ee.

they were
liott and
n at Mem-
ors were
theatre
of doctor
upon the

Songs.

egree with
o response
on in hon-
d by the
a visit to
prince re-
undergrad-
of college

ent Is Con-

miners recognized the value of being associated with the Federation if they can be taxed according to their representation. They withdrew from the Iowa federation a year and a half ago because they could not afford to pay the tax and not be more strongly represented. The matter was taken under advisement and if the Iowa State Federation can regulate the matter of taxes the mine workers will in all probability reaffiliate with them.

SENTENCED TO DEATH.

Son of Famous Kurdish Chief Is Convicted of Treason.

Constantinople, March 6.—Osman Pasha, son of the famous Kurdish chief, Bedrahan Pasha, whose trial on the charge of high treason began here February 20, behind closed doors, has been sentenced to death but the sentence will be commuted to perpetual imprisonment. General Nazemi Pasha, a son-in-law of Former Grand Vizier Ali Pasha has been arrested.

OTTUMWANS GET PATENT.

Allen Johnston and Willis P. Harding File Plans for Inventions.

Washington, March 6.—Allen Johnston, of Ottumwa, has been granted patents on a machine for cutting irregular surfaces, a cutlery grinding machine and a sash pulley. Willis P. Harding, also of Ottumwa, has been granted a patent on an electrical protective device.

FIRE SCORCHES BEATRICE.

man Burke h
this propositi
with the resu
mittee has m
and the prosp
from the hous
ed very good.
Gamble and (
for the bill in
and house wl
up for conside
The bills,
vide for a dir
amount ment
annual instal
pletion of the
of the bill the
open to hom
conditions pr
that the hom
on and cultiva
of five years,
ceive a clear
The South
ticipate a ha
in the house.
who holds the
is notoriously
priation for t
legislation pa
said, and tha
tle against th
priates more
for land which
proposes to g
without sayin
The South
propose to m
can on that l
unable to do
change the b
the settler sh

...rious to the party's ...dvice had not been ...ht have been taken ...ant. Unhappily it good part in some not afford to dispense any of its friends, and valuable a friend ...ope earnestly, there- ...less distrustful spirit ...turn, meanwhile, to ...differences which now therefore cannot be has been troubled , it has also gained a working agreement question of the war; to it the inestimable leader. These are to it after the present ...rstandings have died and misunderstand- points; but none the ...m as far as possible. ...heir accumulation is

...US NOVEL.

...resented by what is ...th a purpose" deals perhaps its most of religion. There ...vels and novels which ...ant as a favouring, ...d. Examples of both numerous from the ...rt, in the world of [illegible]

... their labours; but it does not follow that they will cease from those labours.

PRESIDENT LOUBET'S VISIT TO RUSSIA.

(PER REUTER'S AGENCY.)

PARIS, Thursday.

The French newspapers are of opinion that President Loubet will leave for Russia between the 10th and 20th of May, and that he will be accompanied by M. Delcasse, Minister for Foreign Affairs, and General Brugere, Commander-in-Chief. The President's visit, it is added, will not have any political significance, but will simply be an act of courtesy.

ARRESTS OF TURKISH NOBLES.

(PER REUTER'S AGENCY.)

CONSTANTINOPLE, Tuesday.

Among the officers arrested on the 2nd inst. was General Mazmi Pacha, son-in-law of the former Grand Vizier Ali Pacha. All the arrests are attributed to the agency of Fehim Pacha, the well-known chief of the Secret Service of the Palace. General Osman Pacha, son of the Kurdish chief [illegible] Pacha, who was recently induced to return to Constantinople under promises of pardon from the Sultan, and on his arrival was immediately arrested on the charge of high treason, was to-day sentenced to death by the Criminal Court. The sentence will be commuted to one of internment in perpetuity.

BRITISH GUNBOAT DISABLED.

(PER REUTER'S AGENCY.)

BATHURST, Thursday.

H.M. gunboat Dwarf, has been disabled while assisting the stranded liner Cabenda. A wire hawser became entangled with the gunboat's starboard propeller, and she has been [illegible].

days of the Grecian bend. ... wonder thirty years hence, ... "Punch" for 1902, and say, "... bear to be such guys!" But ... no writing will alter it. ... Juggernaut car of the femini... whose wheels almost every ... fling herself. Was there ever ... being on the verge of bronchi... of a ball; could not firmly per... going about with bare should... good? But it was not the ... waist, nor woman's inveterate ... her dressmaker's most irration... set me off a-writing in this st... sight of some of the trains or ... Spring walking dresses. "Go... thing?" I inquired perhaps to ... lady acquaintance looking at ... "Isn't it a matter of self-respe... back. "Indeed it is," I rep... mean what she meant. Self... March dust and April shower... whisk, whisking dirt and ger... pavement at every turn, and ... gown material that costs a ... What would be thought of me... six inches of trouser material ... streets behind each heel? Bu... brooms for women are coming ... the fashion plates. Self-respe... the docile flock of fashion foll... home daily on their insanit... sweepings of the pavements. ... of hope in the fact that some ... dresses of the fashion plates ar... only a gleam, a bare chance, ... depends not on reason, or ap... health, or beauty, but on wha... happens to say, and the ... whatever will sell the things ... I fear we are entering upon draggle-tailed self-respect.

Indian

arch 6.—Mr.
, has intro
ppropriating
Whitaker and
ual training
rritory. Mr.
bill asking
lar school in
Carolina.

AILS.
ress.]
—Eugene B.
t, Ark., filed
Liabilities

ONE DAY
uinine Tab-
l the money
Grove's sig-
he 25c.

damage in the business district of Beatrice. Six firemen were seriously injured by coming in contact with live wires. The injured are:

James Coon, acting chief; George Maxfields, Herbert Palmer, Guy Liddicott, Harry Harper, Arthur Wolke.

Although in a serious condition it is believed the victims will recover.

SULTAN AFTER TRAITORS.

Conspirators Against Government Convicted of Treason.

[By Associated Press.]

Constantinople, March 6.—Osman Pasha, son of the famous Kurdish chief, Bedrahan Pasha, recently tried on the charge of high treason, has been sentenced to death, but the sentence will be commuted to perpetual imprisonment. General Nazmi Pasha, son-in-law of the former grand vizier, Ali Pasha, has been arrested.

Wi
always
latest
World.
their
until it

Democra

THURSDAY, MARCH 6 1902

ENTICED TO CONSTANTINOPLE

Osman Pasha was Led to Believe He Would be Pardoned.

On His Return, However, He Was Sentenced to Death—Later the Death Sentence Was Commuted to Perpetual Imprisonment—He Is a Son of the Famous Kurdish Chief, Bedrahan Pasha.

Constantinople, Tuesday, March 4.—Osman Pasha, a son of the famous Kurdish chief, Bedrahan Pasha, whose trial on the charge of high treason began here February 20 behind closed doors, has been sentenced to death, but the sentence will be commuted to perpetual imprisonment.

General Nazmi Pasha, a son-in-law of the former grand vizier, Ali Pasha, has been arrested.

Osman Pasha fled from Turkey to Western Europe, and thence to Cairo, but was induced to return to Constantinople by the sultan's promise that he would be pardoned. On his return, however, he was immediately arrested.

DIRECTORS ELECTED.

K. of C. Convention Adjourns to Meet in New Haven in June, 1903.

New Haven, March 6.—The National council, Knights of Columbus, which has been in session in this city for the past two days, adjourned last evening, and all the delegates, excepting those

Turkish Government Pays Indemnity

CONSTANTINOPLE, Feb. 20.—The Turkish Government's methods of saving expenses have again been exemplified by the payment of indemnities due to British subjects under the guise of improving the navy. Out of £108,000 just paid to the Armstrongs on account of a contract for a new cruiser £64,000 was handed over to the officials of the British Embassy to pay indemnities.

Being Tried for High Treason.

CONSTANTINOPLE, Feb. 20.—The trial of General Osman Pasha on the charge of high treason began to-day behind closed doors. Osman, who is a son of the famous Kurdish chief, Bedrahan Pasha, fled to Europe and thence to Cairo, but he was induced to return to Constantinople by the Sultan's promise of pardon. On arriving here Osman was immediately arrested.

spring and summer. The Santa announced to-day that every d March and April that road woul onists' tickets from points in Oklahoma and Colorado to comm in California for $.... A rate of Chicago to the Pacific Coast wi in effect. These are made to me by northern lines.

Justice Gray Has Paral

WASHINGTON, Feb. 20.—Jus ace Gray of the Supreme Court fered an attack of paralysis, stated that there is every reas pect his recovery. The attack Tuesday night. His mind is cle has lost the muscular control of his body. Justice Gray had well for some time and at his age, 74 years, gave rise to sor hension as to the outcome, alth family says the attack is not s

J. Oberndorfer, Stock Broker,
161 South Main. Tel. 288. House, 1054Y.

The Salt Lake Ice Company

Are prepared as usual to supply their patrons during the entire season with pure distilled water, artificial or natural ice. Our solicitor will call on you when ready to order, or remember this ever reliable company.

"Red Wagons." Tel. 43.
J. C. LYNCH, Manager.

Convicted of High Treason.

Constantinople, Tuesday, March 5.—Osman Pasha, a son of the famous Kurdish chief, Bedrahan Pasha, whose trial on the charge of high treason began here Feb. 20 behind closed doors, has been sentenced to death, but the sentence will be commuted to perpetual imprisonment. General Nazimi Pasha, a son-in-law of the former grand vizier, Ali Pasha, has been arrested.

Are You Troubled

with pimples, or is your complexion cloudy? If so, one dose of Lane's Tea will make a change. It purifies the blood, cures a foul breath, makes your complexion clear and drives pimples and black heads from the face. 50c

founders of the Unitarian church in Cincinnati.

A third warrant was issued, on the 21st, for Frank C. Andrews, vice-president of the City savings bank of Detroit, Mich., which is in the hands of a receiver, on a complaint charging him with making a false report on the bank's condition to the state banking commissioner on February 20, 1901. Mr. Andrews was sent to jail in default of $50,000 bail.

The trial of Gen. Osman Pasha, on the charge of high treason, began in Constantinople, on the 20th behind closed doors. Osman, who is a son of the famous Kurdish chief Bedrahan Pasha, fled to Europe and thence to Cairo, but he was induced to return to Constantinople by the sultan's promise of pardon. On arriving there Osman was immediately arrested.

The Colorado state senate, on the 20th, adopted a joint resolution, previously adopted by the house, declaring that the interests of Colorado workingmen are seriously jeopardized by the employment of Japanese at the coal mines in Huerfano county, and that it is the sense of the thirteenth general assembly that the congress of the United States shall take steps to exclude from this country all of this class of Asiatic labor."

his prospe
ui spuaui
the matte
rose attac
home, in
wounding
other men
then comm

John T.
discovered
the mount
Tacoma, W
ly mined,
developed

Fire, ori
cause, des
the Findla
ing Co., o
causing a
ance of $5
factured f
clusively.

Five mil
on the 23d,
becoming
ax and br
asleep in
muzzle of
ple and bl

Acting P
other mem
ment were
captured a
tachment o
under Col.
caping.

Il Governo Svedese è stato ufficialmente informato del fatto che, senza dubbio Andrèe ed i suoi compagni sono stati trucidati dagli Eschimesi.

LA MACEDONIA IN RIVOLTA.

(Dispaccio Telegrafico)

COSTANTINOPOLI, 6 — Notizie giunte qui dalla Macedonia confermano la gravità della situazione colà.

L'intera provincia è in armi e la rivolta è più viva che mai.

Il generale Nazmi Pashà, suocero del l'ex gran vizir di Macedonia, Alì Pashà è stato arrestato.

Osman Pasha figlio del famoso Capo Kurdo, Bedrahan Pasha, il cui processo, per alto tradimento, incominciò qua lo scorso 20 febbraio e fu sempre condotto innanzi a porte chiuse, è stato condannato a morte, si crede tuttavia che la pena capitale sarà commutata in quella di carcere a vita.

QUANDO INVECCHIAMO principiamo ad avvertire nelle funzioni del nostro sistema certe irregolarità mai prima avvertite. Il Rev. Jos. Moss di Lick Creek, Illinois, ottuagenario, dice: "Ero afflitto da mal dei rognoni e generale prostrazione. Il Lozogo mi ha ridato la salute completamente. Ringrazio il Signore per questo meraviglioso medicinale Abbenchè io abbia varcato gli ottantun anno, purtuttavia questo medicinale mi ha giovato in modo sorprendente". Il Lozogo del Dott. Pietro fa ringiovanire i vecchi e fa gagliardi i

monumento do
sorgere al Pinc
se.

Il monument
Eberlein si d
ratore di Roma
entusiasta del
l'imperatore.

Bisogna nota
ficherà il suo p
lo che servì pe
tà di Strasburg
numento potrà
vo.

LA PROROG.
CO

VIENNA, 11
meine Zeitung'
che la Germani
non potere en
trattati di com
no promulgati

L'Austria-Un
non denunciare
mania e con l'I
prolungano cos

BERLINO, 1
ner Tageblatt"
l'Austria prolu
trattati comme
e l'Italia.

L'incitamento
trattati venne

L'Austria ac

عوسمان پاشا بەدرخان وێنەیەکی ئاڵۆزتری بەرهەڵستکاریی

باربارا هینینگ، لەو کتێبەیدا کە سەبارەت بە بەدرخانیەکان نووسیویەتی، بەم ناونیشانەی سەرەوە لەبارەی عوسمان پاشاوە دواوەو دەڵێت:

"عوسمان پاشا، برای میقداد میدحەت بەدرخان و عەبدولڕەحمان بەدرخانە، وێنەیەکی ئاڵۆزی بەدرخانییەکانە دژی دەسەڵاتی تاکڕەوی سوڵتانی عوسمانیی، عوسمان پاشا لەنێو دەزگای سەربازیی عوسمانییدا پەروەردە ببوو، ئەو بەزوویی پلەکانی سەربازیی بڕی و بوو بەیاوەری سوڵتان عەبدولحەمیدی دووەم. عوسمان پاشا هەر چەندە لەساڵی ١٩٠٠دا (لەراستیدا بەهاری ١٨٩٨/سەردەشتی) بەپەلە خاکی عوسمانیی جێهێشت بەهۆی بەرهەڵستیی بۆ حوکمی سوڵتان، لەندەنی وەک شوێنێک بۆ مانەوە هەڵبژارد. پاش ئەوەی گەیشتە لەندەن، دیدارێکی کرد لەگەڵ رۆژنامەیەکی فەرەنسیی و خۆی وەک بەرهەڵستکارێکی نەبەزو دوژمنێکی سەرسەختی سوڵتان و ئەبوهودای سەیادی راوێژکاری سوڵتان پێشاندا. عوسمان پاشا لەو دیدارەدا چۆنێتی پێشاندانی نارەزایەتیی خۆی و ئاڵەنگاری سوڵتان لەبەرچاوی رای گشتیی دەگێڕیتەوە. کە چاکەوت و پلەو نیشانە سەربازییەکانی لەبەر پێی سوڵتاندا فڕێدەدات، هەربۆیە قۆڵبەستدەکرێت و لە سالۆنیکا زیندانیی دەکرێت. لەوێشەوە عوسمان پاشا، بەبەلەم بەرەو ئەورپا هەڵدێت. وردەکارییەکانی ئەم هەڵاتنە جێگای باوەڕ نییە، بەڵام تێکچوونی نێوانیان لەگەڵ سوڵتان لەدوای ئەمەوە شتێکی ئاشکرایە.

ئەمێستا، عوسمان پاشا لەلەندەنەوە پلانی گەڕانەوەی بۆ زێدی بنەماڵەکەی خۆی لە رۆژهەڵاتی ئەنەدۆڵ دەکێشاو لەدیدارەکەی خۆیدا بە ئاشکرا بیری لە کۆکردنەوەی لایەنگرانی خۆی لە (هەریەک لە کوردو ئەرمەن) کردۆتەوە، بۆئەوەی تەیاریان بکات لەپێناو

سەربەخۆیی دژی دەوڵەتی عوسمانیی. ئەو دەریخست کە پێویستە ئارامیی بۆ ناوچەکە بگەڕێنرێتەوەو بەمتمانەبەخۆبوونەوە رایگەیاند، کە توانای بەئاسانی تەیارکردنی ژمارەیەکی زۆری لە لایەنگرانی هەیە. عوسمان پاشا، بەدەربڕینی ئاشکرای راپەڕین دژی دەوڵەتی عوسمانیی، پەیامێکی ئاشکرای داوەتە سوڵتان، وەک هەرەشەیەکی جدیی بۆئەوەی سوڵتان ناچاربکات سازش بکات بەشێوەیەکی رێزلێگیراو.

بەپێچەوانەی ئەو وێنەیەی عوسمان پاشا لەسەر خودی خۆی لە رۆژنامە ئەورووپییەکانەوە پێشانیدەدا، ئەو هیچ بەشێک نەبوو لەو ئۆپۆزسیۆنە لیبراڵەی دژی سوڵتان هەبوو. بەپێچەوانەوە، ئەو پێشئەوەی کە لەناکاو لەخاکی عوسمانیی دەرپەڕێت، کەسێکی نزیکی رژێمەکەی سوڵتان عەبدولحەمید بوو، پەیوەندییەکی دۆستانەی بە ئەبوهودا سەیادی راوێژکاری سوڵتانەوە هەبوو. بەپێچەوانەوەی هەردوو برا بچووکەکەی (عەبدولڕەحمان و میقداد میدحەت بەدرخان)، چ پەیوەندییەکی بە ئۆپۆزسیۆنی لیبرالی تورکە لاوەکانەوە نەبوو. ئەو دەبوو جارێکی دیکە جەختی لەوە بکردایەتەوە کە ئەو ئەندامێکی تۆرەکەی ئەبولهودا سەیادی بوو کە تورکە لاوەکان زۆریان رق لێی بوو، بەشێوەیەک کە بنەماڵەکەی خودی عوسمان پاشاش لەو هەڵوێستگۆڕین و بادانەوە خێرایەی عوسمان پاشا سەرسامبوون. ئەو سەرسامییەشیان لەلای خۆیان نەهێشتەوە، بەڵکو بۆمیدیای فەرەنسییان ئاشکرا کردو وتیان کە چیرۆکەکە ئەوە نییە کە عوسمان پاشا گیراویەتییەوە، بەڵکو راستیی رووداوەکە ئەوەیە، کە عوسمان پاشا لەکۆشکی یەڵدزدا هەرایەکی سازکردووە، ئەوەش نەک دژی سوڵتان، بەڵکو دژی عەلی شامیل پاشای برای!! عوسمان پاشا دەمانچەی لە عەلی شامیل راکێشاوە و وتوشێتی بۆیە ئەوەی کردووە چونکە ئەبولهودای سەیادی و کوڕەکەی کەوتونەتە کێشەوە لەگەڵ عەلی شامیلدا. عوسمان پاشا، لەلایەن شێخەوە فەرمانپێکراوە کە وانەیەکی توند بداتە عەلی شامیل، ئەوەش سوڵتانی زۆر توڕەکردووە و پێی خۆش نەبووە عوسمان پاشا لەکۆشکدا میلی دەمانچە لەبراکەی

راکێشێت، لەبەرئەوە لە پایتەخت دووریخستۆتەوە، ئەو دوورخستنەوەیەش، عوسمان پاشای توڕەو بێزارکردووەو وای لێکردووە روو لەئەوروپا بکات و خۆی وەک دوژمنی رژێمی عەبدولحەمید و تۆڵەسێنی کوردان رابگەیەنێت.!

پێدەچێت، عوسمان پاشا پلانەکەی بە باشیی بەڕێوەنەچووبێت، ئەو لەبری گەڕانەوە بۆ ئەستەمبوڵ، بەرەو میسر رۆیشت و لەوێ وەک دوورخراوەیەک لە ئەسکەندەریە ژیا.

لەوەدەچیت خوێندنەوەی هەردوو گێرانەوەکە جەخت لەتێکەڵبوونی هاندەرە شەخسیی و سیاسیی و بنەماڵەییەکان بکاتەوە بەشێوەیەک کە زۆر روون دەرنەکەون. جگە لەوەی سەختی هەڵوێستی بنەماڵەی بەدرخانییەکان دەگەیەنێت لەمامەڵەکردنیان لەگەڵ بەرژەوەندییە گشتییەکان..."[31]

بەهەرحاڵ، پاش حوکمدانی عوسمان پاشا بەمەرگ و پاشتر کەمکردنەوەی سزاکەی بۆ زیندانی هەتاهەتایی، ماوەیەک لەزیندان لەتەرابلوس لەلیبیا مایەوە، بەڵام لەوەدەچێت ئەبولهودای سەیادی بۆی تێکەوتبێت، هەربۆیە پاش ماوەیەک لیخۆشبوونی بۆ دەرچوو، لەوەش زیاتر پۆستە سەربازییەکەی بۆ گەڕێنرایەوە، بەڵام رێگەی ئەوەی پێنەدرا لەئەستەمبوڵ بمێنێتەوە، بەڵکو هەر لە لیبیا هێڵرایەوە.

شایەنی باسە، پاش ئەوەی ریزوان پاشای پارێزگارو سەرۆک شارەوانی ئەستەمبوڵ لەلایەن عەبدولڕەزاق و عەلی شامیلەوە لە٢٣ی مارتی ١٩٠٦دا، کوژرا، هێرشێکی توند لەلایەن دەسەڵاتدارانی بابی عالی و خودی سوڵتانەوە، کرایە سەر بنەماڵەی بەدرخانییەکان و بڕیاری گرتن و دوورخستنەوەی دەستەجەمعیان لەئەستەمبوڵ بۆ دەرچوو.[32] بەگوێرەی ئەو لیستەی کە کۆنسوڵی

---

[31] Barbara Henning , Op, Cit. pp258-261.

[32] بۆزیاتر:
پرۆفیسۆر. دکتۆر یاسین سەردەشتی، کوشتنی ریزوان پاشاو کەوتنی بنەماڵەی بەدرخانییەکان لەئەستەمبوڵ. بەدواداچونێکی دیکومینتارییە، زانکۆی سلێمانی، ٢٠٢٠.

بریتانی لە تەڕابلوس ١٤ی ئەپڕڵ ١٩٠٦دا ناردویەتی بۆ وەزارەتی دەرەوە: عەبدولڕەحمان بەگ، عەلی شامیل پاشا، سەعیدبەگ، سامی بەگ، میدحەت بەگ، جەمیل بەگ، فوئادبەگ، حیکمەت بەگ، نوری بەگ، یوسف بەگ، خەلیل بەگ، ئەسعەد بەگ و هەروەها پزیشکێکی سەربازیی عوسمانیی بەناوی تالیب بەگەوە، لەو تاقمەدا بوون کە لەئەستەمبوڵەوە رەوانەی ئەوێکراون. هەروەها ناوی حوسێن بەگ بەدرخانیش لەدوارابۆرتدا هاتووە. شایەنی باسە، حوسێن کەنعان پاشا بەدرخانیش کە کوڕی بەردخان بەگ بوو لەک کاتەدا بۆ نابلوس دوورخرایەوە.[33] لەکاتێکدا ناوی عوسمان پاشا لەهیچ یەک لەم ناوانەدا نییە، ئەوەش مانای ئەوەیە کە عوسمان پاشا پاش ئەو ماوەیەی کە لەزینداندا بووەو دواتریش گەڕێنراوەتەوە، هیچ پەیوەندییەکی بەکاری بەرهەڵستکارییەوە دژی رژێمەکەی سوڵتان عەبدولحەمید نەماوەو لەو رووداوەی کوشتنی ریزوان پاشاشەوە هیچ بەشدارییەکی نەبووەو لێی ئاگادارنەبووە. ئەوەش ئاساییە چونکە عوسمان پاشا لەو ماوەیە دوور لەئەستەمبوڵ و رووداوەکانی لەلیبیا ژیاوە.

تەنانەت لەپاش کودەتاکەی ئیتیحادو تەرەقی لەساڵی ١٩٠٨ئەو ماوەیەی کە کوردان، بەتایبەتی ئەندامانی بنەماڵەی بەدرخانیی، لەئەستەمبوڵ و ناوچەکانی دیکەی ئیمپراتۆرییەکە، خەریکی چالاکیی سیاسیی و رۆشەنبیریی بوون، هیچ ئاماژەیەک بۆ ناوی عوسمان پاشا نییە. لەو بارەیەوە، باربارا دەڵێت کە عوسمان پاشا، پاش ١٩٠٨، لەمیسر بووەو لەوێ ژیانێکی خۆشی گوزەراندووە چونکە هەندێک پشکی لەکەناڵی سوێسدا هەبووە.[34]

---

33 Barbara Henning, Opcit, p 278.
34 Ibid, p261.